

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

8988

ԻԻՆ Ղ. ՄՈՌԱԼԵԱՆ

ՀԱՅԿԻԼԵՐԻ (Պրուսա)

✱

✱

ՎՐԷԺ

ՄԻԼԻՈՆ ՄԸ ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

ԱՐԵԱՆ ՓՈԽ-ՎՐԷԺԻ ԶԱՅՆԸ

✱

✱

✱

ԳԱՀԻՐԷ

1931

891.99

Մ-89

Հեղինակ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Ղ. ՄՈՌԱԼԵԱՆ

Ձեռագիր (Manuscript)

6 NOV 2011

*

*

ՎՐԷԺ

ՅԵՂԻՍ ՄԻԼԻՈՆ ՄԸ ՆՍՅԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ

*

ԱՐԵԱՆ ՓՈԽ-ՎՐԷԺԻ ԶԱՅՆԸ

*

Վրէժը. — նախասակաց արիւնով վառուած
Կայծ մըն է անմահ եղբներուն պէս առատածացած
Վրէժ. սիրող արեւն մէջ Լեզիներէն ինկող կայծ մըն է տէ.
Միտ աւելն, հաճախ մը բռն գայն, քաղ բոբրոփ ան:

ԳԱՀԻՐԷ

1931

Ասեմե բանե սուաջ՝ զսարխն հայ մըն եմ եւ մեծ եղեռնեմ վերապրող հայութեան պէս՝ ցեղիկ հրաւընում շեղի բաժակը ընկած եմ, եւ քիչ մը սաւեյի սառապակիի դառնութիւնները ճաշակած եմ:

Ըստ հոգեբաններու փակի որ մարդկային սիրտը բոլոր զգայարմեաներուն կեդրոնն է եւ այդ կեդրոնը փակի որ լեցուն է (ի հարկե զգայուն եւ յուզեալ սրտին է խօսքս) սառապակիի դառնութիւնով, ասեղութեան եւ ցատուսի ժանրով, քիմիայնային վրեժի շանքով, եւ կամ սիրոյ նեղութեամբ, որ մը ցէ որ մը դուրս պիտի ժայթի հրաբուխի մը պէս:

Իմ սիրտս ալ այսպէս սառապակիի եւ չարարմեանի դառնութիւններով լեցում՝ վրեժի շանք մը դուրս արձակեց արիւնքովեղ իսկականներուն հետ. եւ ես սառապակիի դարձիս մեջ քրծում մեկը, զգացումն մեղում զրեցի այս գիւրքս եւ փակի որ բարձրագոյն վարժարաններ, գոյեմ, հասնաբարան, շիսկներ եւսյն յաճախած չեմ, սառապակիի դարձիս մեջ մայր-բնութեան գիւրքերը կարդալով ուսումնս քիչ քիչ շատ առած եմ, ի հարկե ֆինապաս գոյեմակները բան մը պիտի նեղեմ ինծի: Իմ այս սուտիկն փայլիս սոցեւ փուշ ու սաւաճի պիտի նեղեմ քի ծաղիկ ու շուշան:

Երբե վուշ գտնեմ, վրեժի նեղ պիտի շինեմ. երբ ծաղիկ գտնեմ, միշտն մը սուրբ անհասակներուն դափնեպսակ պիտի հիշեմ, եւ քիչ որ քիչ նեղող լըրայ — խնաստաւորի մը խօսքով — պիտի հաւաքեմ ինծի պատուար մը շինեմ: Անս' այս է իմ երկու խօսքս զիս ֆինապասներուն:

ՀԵՂԻՆԵԼԵ

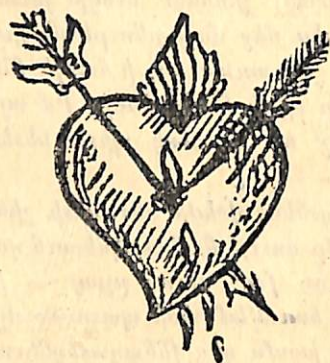

ՄԱՅՐ

Մայր խանդավար, գորովագուր, պաշտելի, անմահ,
հեզախամբոյր, իմ բարի նահատակ մայր:

Հաւամբ, յոյս, սէր ցոլացող, անբիծ սրտիդ սկիւնն
հաղորդում եւ տառապանքիդ ու չարչարանքիդ նսեղն
ներշնչում եւ անարգ բշտածիւն կողմէ չարչարում կար-
նաքոյր, արխանաս կուրծքիդ կտորած ոսկորէն գրիչ մը
շինելով գրեցի այս մատենը, արատաւարոր աչքերով
նուիրելու համար քեզի: Ընդունէ՛ միտաւոր սրտիս արխա-
նակ այս ծաղիկը:

Հանգիստ բու նուիրական եւ խնկելի անխնկերուդ
եւ բիւր յարգանք բու անմահ յիշատակիդ, մայր, սուրբ
նահատակ մայր:

ՀԵՂԻՆԱԿԸ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Ղ. ՄՈՌԱԼԵԱՆ

Տէր, գործընտրե՛ք քո՛ ստակեր
զբեմունի շայտը...:

Վ. Բ. Լ. Ժ...

Միլիոն մը հայ նահատակներու արեան փսխ վրէժ...
Յաւատանջ հոգիս խելայեղօրէն արեցած
Ս.յս պահուս կ'ուզէ ըլլալ
Վրիժառու հրէ՛ց մը անամուն...
Կասողի հիդրա մը, նիւաղ մը եօթնազուխ,
Յուշկապարիկ մը արխնախանձ...
Քարք մը, իժ մը արեան ծարաւի,
Յձ մը՝ պլլուելու համար ցեղիս քնամիին.
Ժանտանոս ժանիքներս կողք խեմ, բզկետ
Սրբին երակներէն արիւն, արիւն ծծեմ.
Եւ սա վրիժաւարտ, հրատչո՛ւր հոգիիս
Աւետան պապակը յագեցնեմ...:

Վ. Բ. Լ. Ժ...

Միլիոն մը հայ նահատակներու արեան փսխ վրէժ...
Տառապանքիս դառնութեան բաժակէն արեցած,
Նահատակ ծնողացքս կրած շարշարաններէն,
Ու խանգակար մօրս վերջին նայումէն սիրս լեցում
Իմ վրիժաւարտ հոգիս
Կ'ուզէ ըլլալ Հերակլէս դից մը անան
Աւամազ մը շանքածիգ, շանքրնկեց.
Եւ զարաւոր մեր ռոսիին կեանքին ծառը

Շանքանարել ու արմատախիլ բնել,
Եւ նետել մեծավառ դժոխքին մէջ...:
Գեղեցիկն նարնասող բոցերուն մէջ
Վառել, մոխրացնել այդ նզովքի ծառք...
Ու բոխի մը կերպարանքն առնելով
Անիծուած աւերակներուն վրայ նուալով, նշալով
Գիշեր ցերեկ քեւածեմ
Եւ ի սիրուն աշխարհի տարածուած հայութեան
Աւետի մառախ լուրը դարաւոր ոտիւն ծառին
Աւերման ու փնացման:
Ռուկէսի ցեղիս զաւակներուն
Ռեւան ծառաւի սրտերը
Եւ մեռնողներուն հոգիները հրնուին պան մը
Իրենց անծանօթ շիրիմներուն մէջ:

ՎՐԷՃ...

Միլիոն մը հայերու տեւան փոխ վրէժ...
Աշխարհի չորս ծագերը ցրուած ցեղիս զաւակները
Բող լսեն ցաւումը վիրաւոր ու սանջահար սրտիս.
Հայ մըն եմ ես, հայու զաւակ...
Միլիոն մը մարտիրոսներուն եւ մարտիրոսնիկներուն
Ներշնչանքներէն ծնած ու մարմին տուած:
Ձեզիս տառապանքի դպրոցին մէջ ուսած,
Չարչուրանքի եւ խաչելութեան զոգոծրանքը ելած,
Ռեւան հապաղիւհներու մէջ մկրտուած,
Ու միլիոն մը նահատակներուն
Ազատութեան բազմին եւ խորանին վրայ հապորդուած
Հայ մըն եմ ես, հայու զաւակ...:

ՎՐԷՃ...

Միլիոն մը հայ նահատակներու տեւան փոխ վրէժ...
Հայու վրէժայորդ հոգիս կ'ուզէ ըլլալ
Նեմեսիս մը վրէժխնդիր...
Կ'ուզէ ըլլալ Ռուկանոս չասուած մը կրակի ու բոցի
Եւ կուրծքիս ներքեւ բարբառող սիրտ
Ըլլայ տառուած հնոց մը,
Հրեղէն շանք մը որ նետեր դարբնէ...
Ու ամպրոպային եւ փոքրկայոյզ երբեքն մէջէն
Քիմախնդիր հին հզօր աստուածներու պէս
Շանքահարեմ ցեղիս անարդ թեմամիներ:

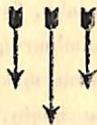
ՎՐԷՃ...

Սրբազան աստուծային վրէժ...

«Տէ՛ր զօրութեամբդ Բո աստակեա զթեմամին հայոց...»
Տէ՛ր տառապանքի դառնութեան բաժակէն զինովցած
Հոգիս հրէս մը ըլլալ կ'ուզէ.
Ո՛հ, Տէ՛ր ներէ՛, ես հայ մըն եմ քեզ պատգո՛
Սրբունի մայր Հայաստանի զաւակը, Բո անուանդ զոհուած,
Վրէժխնդիր հզօր եհովա ամենակարող՝
Գուն լուծէ սուրբ նահատակներու տեւան փոխ վրէժը...
Ու երկնառաք հրովդ անշէկ ու կիզիչ,
Հաւորէ, վառէ, մոխրացուր, շանքահարէ
Մեր սիրելի թեմամին ու հեթանոսը, ու անոր անիծուած երկիրը
Սողոմ-Գոմորի, Սիբայիմի-Աղմայի պէս
Աւերակներու կայս մը ըրէ...
Գարնան զով գեփիւռներու միջոցով
Աւերակներու մոխիրէն մոխիր զրկէ...
Բո անուանդ զոհուած միլիոն մը հայ նահատակաց,

Անբաղ կիսամեռ երեխաներուն, լկուած սղփկներուն,
 Յօռնուած հարսերուն, կախուած փեռաներուն,
 Մորթուած երիտասարդներուն, այրուած հայերուն,
 Չարդուած մայրերուն, զնդակահարուած ծեղերուն,
 Սուխնահար պատանիներուն, հիւանդներուն,
 Ու բռնաբարուած պարմանուհիներուն
 Սուրբ հոգիներուն վրայ ցանէ...
 Որպէս զի՝ միլիոն մը հայ ճահատակներու
 Սուրբ հոգիները
 Բնանան հանգիստ բունով մը:
 Ու լուծուած ըլլայ վրէժը
 Միլիոն մը հայ ճահատակներուն
 Անեան փոխ վրէժը:

Դահիլէ 1924

ՎՐԷԺԻ ԶԱՅՆԸ

ՎՐԷԺԻ ԶԱՅՆԸ... Ջարդուած կեանքերու խորումն է ան,
Միլիան մը մարտիրոսներու զանկերու խորէն,
Ռոնի՛ ինկան սարագութեան սառապանքի նամբուն եզրը.
Սրեան հեղեղներու մէջէն դուռն ցատկելով:
Այդ ջարդուած գլուխներ ցեղիս միլիան մը կեանքերուն
Հաւասքը, յայտը, սէրը եւ երազներն են, որոնք
Միացան հոգեկան ամենագոր ուժով մը
Եւ կառուցին Դողգորս մը իրենց փերուած զանկերով.
Յեղին սառապանքի խաչելութեան գողգորսան,
— Բաւներոզ դարու Հայոց նոր գողգորսան —
Ռուն վրայ չար ոգիներ խրախմանքի պար բռնած՝
Գիշաբարե անգղի, դիակոկեր ազգաւներու կերպարանով
Լլկուած, չարչարուած, տարագիր հայութեան
Կախուած, հրկիզուած, բռնաբարուած, յօռտուած,
Յեղիս մեռնող նահաւակներուն փերուած զանկերուն մէջէն
Լափել կ'ուզեն անոր ազգային իսկալը, անոր արեան փրփուրը.
Ըմպելով իր ուղեղն, ու ծուծը լափելով:

Ո՛վ դու բռնակալութիւններուն էն վայրագն ու վայրենին,
Ո՛վ արիւնկալի նիւաղ... մարդակեր հրէշ:
Աւթաւիկի հայութեան ու մարդկութեան պատուհաս...
Բու խողխողած անմամար զոներդ կը խօսին փառքի մէջէն,
Կը խօսին մարտիրոսներու հոյներ անմահներու լեզուով:
Ես լսեցի այդ տոտուածային սրբազան վրէժի ձայնը...
Ո՛վ անզգայ, մահաւ սարսափի վրայ քազաւորող հրէշ.

Գեղամի կոյս աղջիկներուն արիւնները ըմպելով հաւրած
 էւ խելայեղօրէն ուրախ զուարթ կայրող նիւալ.
 Փշռուած զանկերու վրայ պահելով պոռագիք
 «Ո՛ր է ձեր Աստուծոյ, քաղ գայ եւ ազատե՛ ձեզ:»
 Ահ, հայր ունի իր վրէժխնդիր եհովան,
 էւ պիտի գայ այն օրը երջանկաբեր եւ ուրախառիթ,
 Որ պիտի ննչէ վերապրող հայութեան ականջին
 Աստուծային սրբազան վրէժի ձայնը...
 Ու այդ օրը արշալոյսներ պիտի ծագին
 Մայր-Հայաստանի կուպուսակ երկնքին վրայ,
 Ազատութեան ծիրանափայլ արշալոյսներ...
 Եւ անոր անուան զոհուած մարտիրոսներուն
 Ու լիկուած, խռտանգուած կոյս աղջիկներուն
 Թափած կարմիր կարմիր արիւններով:
 Հայրենիքի յաղթութեան դրօշակները պիտի ներկուին
 Նուիրելու համար միացող բուրվառի պէս
 Վրիժալորդ, խրսող զանկերու անխնին,
 Վերակենդանացած հայ փիւնիկներուն...:
 ... Ո՛հ այդ օրը, անանուն դիւցազներու օրը,
 Վրէժի ձայնը պիտի ննչէ եւ շեփորը բաշերուն,
 Փառքի, յաղթանակի, յաւերժութեան երգը պիտի շեփորէ,
 Վտանգն արեւին պէս շողողուն, դիւքիչ, ցարձակ,
 Մեծն Տիգրանի, Քաջն Վարդանի օրէն մնացած
 Արարաի մեղրանոս կուրծքին վրայ սնած, քառած
 Կովկասեան հովայ հսկայ արծիւները խելայեղօրէն պիտի գտն
 Ճախրապաղ Արեւելի երեք պատելով հեւ ի հեւ,
 Դիւալիչ, դիւալիչ անգղներու, ազոռներու
 Կերպարանք առած մարդակեր հրէշներ,
 Հայոց զոգոքաններուն վրայ սաւառնող,
 Պիտի լավուին, պիտի բզկտուին եւ իրենց արիւնը պիտի ծծուի

Հայ արծիւներուն երկապի կտուցներով:
 ՎՐԷՃԻ ԶԱՅՆԸ... Մելանոյց մեղեդիի մը հոծիւնն է
 Թէ աննիւթական սուրբ ոգիներու խրսում մը...
 Խորհրդաւոր սօսափին մը ականջիս կը փափսայ,
 Քարնան զով զեփիւռին աւլումին մէջէն,
 Աշուն սիւրբին, ամրան խորհակին եւ ձմեռն քամին
 Արիւնով կարմրած հովին ալիքներուն հետ...
 Պուծկան անապատներու աւազէն ծծուած արիւնին ձայնը.
 Ու այդ կարմիր արեան փոփ-վրէժը նուիրական
 Մինչեւ որ չի յագեցուի,
 Եւ հրէշ ոտիւն արիւնը չի քափուի,
 Հայ սիրտերուն մէջ անեղ, մեզպառ, պիտի միայ միտ
 Վրէժի հնոցը, իբրեւ բուրվառ նահապետներու շունչով վառուած:

ՎՐԷՃԻ ԶԱՅՆԸ... Հայութեան համար նուիրական
 Ու հրամայական ձայն մըն է ան աստուծային, որ
 Անձայրածիր անապատներու գերեզմանոցներէն
 Եւ լուռ գիշերներու ջարդի ծոցէն կուգայ.
 Կոտորածի, եպարդսնի մահաշունչ ձայնը...
 Գտնուելու սուրբ շեղբին ձայնը կը հօնի,
 Գաղթական, ահա, անէր հայութեան զիտն վրայ...
 Ու ջարդուած նահապետներու ոսկորներուն հով
 Մահուան դամբանական երգող ծղիթներու
 Ու ջղիկներու ձայնը կը պատգամէ հայութեան
 Տառապանի շիրմասանին սարսազողեցիկ զարնուանք,
 Աւազներու ծոցը քաղուող հայ կեանքներու սարսափի,
 Տառապանի, խռտանգումի եղկելի ձայնը:
 Պան մը կանգ առնենք այս աղաղակող ձայնին սոցիւ.
 Ան մեր պատշէի նահապետ արտեղաններուն ձայնն է...
 Կալանաւորեալներուն, կորուսեալներուն, մարտիրոսներուն

Միլիոն մը հայ նահատակներուն վրէժի ձայնը..

Լուռ սառապանի ծովին մէջ ինկած

Չարչարանի ձայնն է: Լուռ ի՛նչ...:

Լուռ ի՛նչ: Տառապանի պանը խորհրդաւոր է.

Պան մը դիտեցէ՛ք ձեր հոգիին աչքերով հեռուն

Չարչարանի եւ տառապանի խաչելութեան զոդգործները.

Հոն ուր ինկան հայոց քաւճ կեանքները

Ազատութեան ի խնդիր իբր քաւութեան նոխա՞

Տեւէ՛ք կասաղի, մոլեղին, սարսառածին հրէշը

Ճիւղաղային, մծղնեայ, անառնձ կիրճով արբժո՞,

Մահուան հարսնիկներու խրախնանի գագաթը հասած

Խեղալեղօրէն պար կը պարէ դիակներու վրայ...:

Լուռ ի՛նչ: Չոհներու կարաւանները կ'անցնին

Հացոդ աչքերու առջեւէն դէպի տառապանք...

Անա մայր մը ցնցոսիներու մէջ առած իր գաւաղը.

Եղկաւի դեռափրփ աղչիկ գաւաղը սիրուն,

Իր լացոդ պազուսոդ աչքերուն առջեւ կասաղիօրէն,

Դեւի շուպտութեամբ, հրէշային վայրենութեամբ կը լկեն

Ու մարտիրոսանի աղչիլը անողոք

Ճակասագրով, իր արիւնին կարմիր պատանճով

Կը յանձնուի անողոք եւ ցաւս մահուան գիրկը:

Եւ խանդակաբ մայր՝ ի սեւ իր աղջկան հոգեվարժին,

Նեմքեցած, արեան մէջ լողալով կասաղիօրէն

Դեւ դանիներուն վրայ կը յարձակի լավելու համար զանոնք:

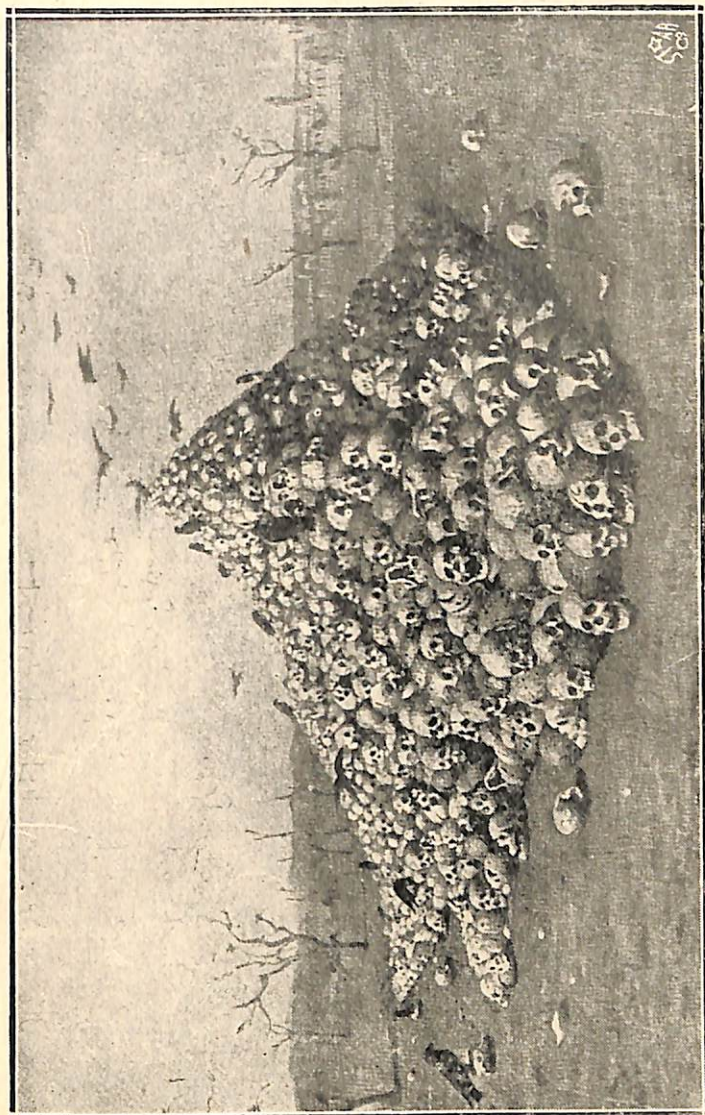
Ու անա անսիրական մօր աչքերը կը փորեն,

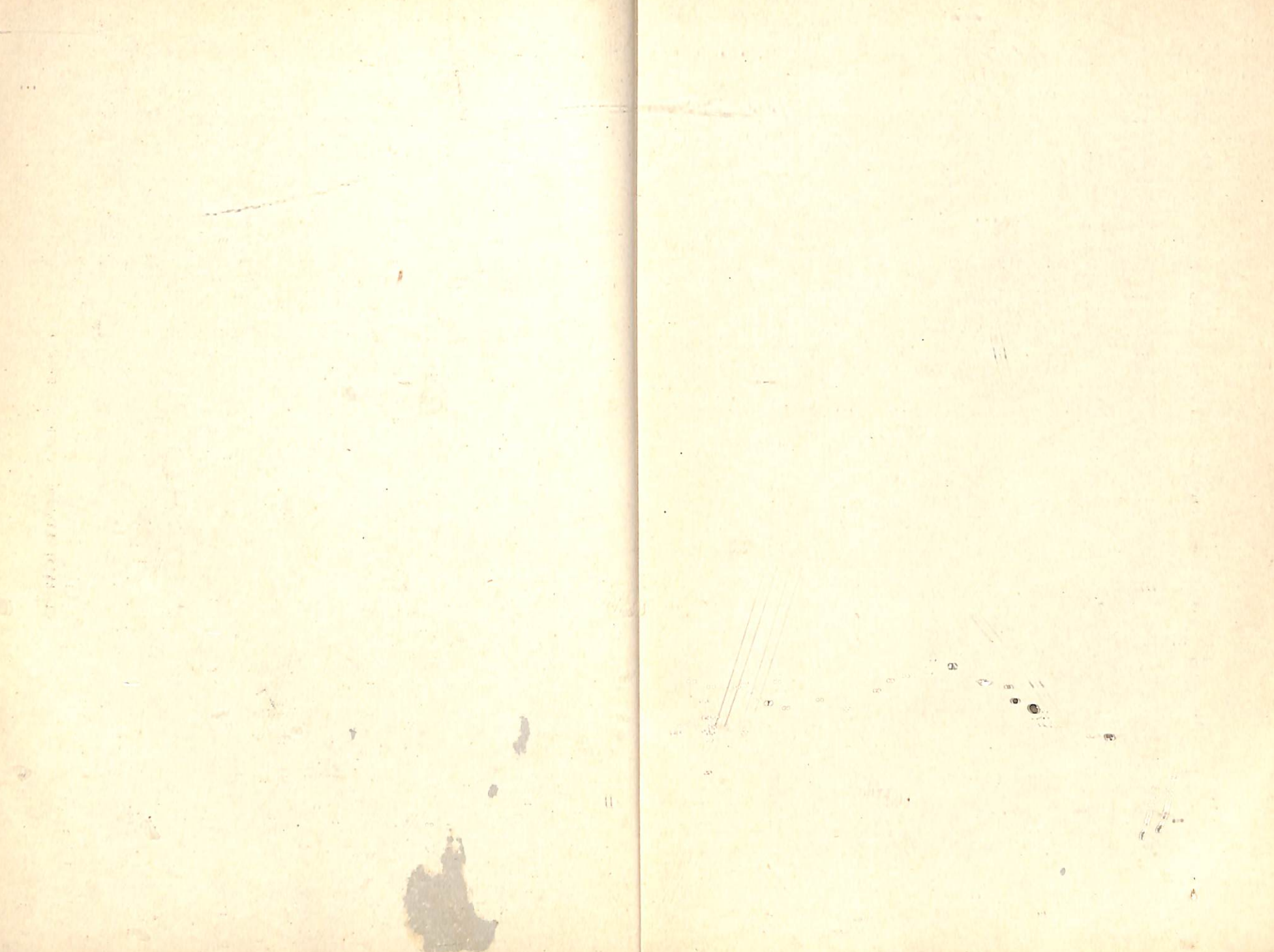
Մագեւէն կը խաչեն արեան նստադիմներու մէջ լողացոդ

Իր անհեշտացած աղջկան դիակին վրայ կը նետեն...:

Լուռ ի՛նչ: Մահուան հարսանեաց քափօրը կը բալէ.

Տառապանի շարչարանի զոդգործներէն մազլցելով

Գաժան մահն է որ կ'իշխէ հայութեան վրայ :
Աստուած ո՛ր է... իր մահուան պատգամը որո՞ւ է
Միթէ զինքն պատժող հայերո՞ւն համար դրուած է
«Յայնժամ մասնեցին զձեզ ի նեղութիւնս. եւ
«Սպանանեցին զձեզ՝ եւ եղիցիք ասեցեալք յաւենայն
«Ազգաց վասն անուան իմայ... բայց վա՛յ իցէ յդեաց
«Եւ ոսնուաց յաւուրն այնոսիկ...»

Հուրի՛ւն : Մահու հարսանեաց խախնամքի քափօրը
Ահա՛ր զաղբական սարազիր զոհերուն կարաւանը կ'անցնի :
Ի զո՛ւր գեղանի, գեղահաւառ դեռաքի հարսերը բնօրէ
Դանասակ սիրելիին համբոյրին տեղ ցեխ փսցին
Դրեց լուսավառ դէմքերուն ու իրենց վարդակաւմիւր այտերուն
Ի զո՛ւր, անա՛ «յաւուրն այնոսիկ» յդի հարսին
Արգանդը նեղելով, իր սաղմին մէջ իսկ
Հայ անմահ հոգին, սերունդը սպաննել կ'ուզեն.
Ու նորածին սննու հա՛րսը հապա իր երեխայով
«Յաւուրն այնոսիկ...» որ իր փոքրիկ քարիկներով
Անօրի ծննդէ իր մայրիկին չորցած կուրծքէն
Զարցած սփնկէն, արիւնհոյ արտին ծիծիկն ակէն
Կարիչ մը կար ծծել կ'ուզէ : Անա՛ զանիկները
Դուրսին հարսին կուրծքին վրայ անոր
Զաւկին զլուրը կը կտեն :
Յեղին ճառապանքի զողորմանքէն կը հոսի
Արիւնը՝ ու կայլակնացայ շատուանքերու մէջ
Զարդուած զլուխներն են որ կը խաղան :
Քաններո՞ղ դարու ոստիին անձխտելի վայրագութիւնը
Ու այդ ջարդուած զլուխները փոքրիկ երախաներու
Յիցերու ծայր անցրնելով կը պոռան
«Զեր Աստուածը բող գայ ազատէ ձեզ...»

«Յաւուրան այնոսիկ» ի փառս «Վասն ամուսնան»
 Զանաղներուն ձայներ կը մարին իրենց վերջին շունչին
 Հե՛ս պոռալով «Աստուծ, Աստուծ...»
 Աստուծ ո՞ւր է. անշրդի հորերուն մէջ նեղուած
 Կենդանի կիսամեռեալներուն ձայնը քող լսէ,
 Զօրաւոր մահն է որ կ'իջիւն ամէն կողմ
 Ալիսներ ծնողները անկարող հայելու, ցուպին յեղած
 Տառապանքի, տառապանքեան կարաւանէն քալումները
 Անօրի, օտար, մերկ, հիւանդ մայրերը, հայրերը
 Ազատիչ գրասիրտ... մահուան կը ցանկան Բան Աստուծոյ:
 — Ես'ն, շուտ հասիր եւ ազատէ մեզ այս տառապանքէն,
 Ու մահն ալ կարծես յոգնած այլեւս իր սիրտած ստրապիւն,
 Կ'ուշանայ չգար ազատելու ձեռ-հիւանդները:
 Եւ սակայն ձեռ-հիւանդներուն մարմինները
 Կ'նդակ մը չեն արժեր այլ լուցկի մը կը բաւէ:
 Ու ամա տեղն ու տեղը խարոյկներու բոցին զոյն կ'երթան անոնք:
 Ժ.Ղ. դարու հաւատաքննութեան մահուան տաճար,
 Դժոխային շարշարաններ կը շարունակուին,
 Անաւոր ուրուականները մարմին առած
 Մահու հաւատանեաց կոշկականներ են եղած.
 Զարդուած գլուխներով խալանաճաճի սեղան
 Ու քարմ կոյսերու մարքուած միսերով
 Փինիի տեղ արիւն լեցուած ամաններ Հայոց Աստուծոյն
 «Յաւուրան այնոսիկ...» կարծես երկինքի Աստուծոյն ալ
 Դողանար, մեծ եղեռնի դիակակեր Մողոթէն
 Ու պատերազմի շատուած Արեւելն..
 Որոնք մարդկային կեանքներ կը հնձեն
 Իրենց Բառասմբակ նծոյցներուն ոտներուն ներքեւ..
 Իր շունչով իր մարմինին պէս շինուած մարդերը

Կեանքներ կը փերուին անխափ ոտնակոխ ըլլալով
 «Յաւուրան այնոսիկ» եղիցի տեղի վասն ամուսնան խառն...»
 Ու կը ջարդուին մահիկէ մահազաղին ներքեւ
 Աւժակուած մահուան հանդէպ փառապանծօրէն կատարելու
 «Յաւուրան այնոսիկ... ի փառս Աստուծոյ...»

 Քսաներոյ դարու հայոց զանկերով շինուած նոր գողգոթան
 Ու կանգնեցաւ Տէր-Զօրի անապատին մէջ.
 Տօթակէզ աւազներուն խորը,
 Տառապող հայոց ու ծնողաց սիրտ, շարշարուող
 Կեանքներուն անաւոր պատկերն է ան.
 Անոնք յոյսերով, իղձերով հառաչանքներով են իրենց
 Զարդուած զանկերով կերտեցին ցեղիս գողգոթան
 Քսաներոյ դարու հայոց նոր գողգոթան
 Որոնք ընդերքէն կը մօայ վրէժի ձայնը:
 Եւ ան պիտի խլիւսայ դաւերու ընդմէջէն
 Անաւոր գոռումսով մը գալիք սերունդներու
 Ականջին. իբր շեփոր պիտի հնչէ վրիժակոյ,
 Կոստանակաց անխնայներէն վերակենդանացած հայ փիւնիկներուն՝
 Միլիոն մը հայ նահատակներուն արեան փոխ վրէժի ձայնը..

 ... Տէր-Զօր: Տառապիւր հայութեան արցունքի ու արեան հովիտը.
 Զարհուրելի անցեալ. գոլորտիացած դրդիւն մը ստրապիւր,
 Ականջիս կը հասնի. երազի մը պէս մղձաւանջով լի:
 Ու հոգիս խորատուած՝ զարհուրեմքի, տառապանքի
 Զարշարանքի այդ զանկերով գողգոթաններուն ծոցը՝
 Կը տեսնէ ամէն մէկ ջարդուած, փերուած զանգի մէջ Դեմետիոս մը,
 Արամազդ մը, վրէժխնդիր՝ Եհովա մը հօր ամենակարող:
 Ու վաղը, հայոց զանկերով կերտուած նոր գողգոթան՝

Տիեզերաստան հրաբուխի մը պէս պիտի տրոփեայ...
 Իր կրակէ բոցով հեղեղներ տեղացնելու
 Արիւնառուտ, հրէշածին մեր սոսիսին զանկին վրայ...
 Ու ասուածներու շինած օրէնքի եւ արդարութեան,
 Եւ իրաւունքի շեփորը հրեշտակներու բերնով պիտի գոռայ
 «Աստի ընդ ասամայ, ակն ընդ ական, զանկ ընդ զանկի...»
 Ու պիտի գոռայ յագեցուած, լուծուած վրէժին փողը
 Միլիոն մը նահաւակներու արեան փոխ վրէժին ձայնը...:

...
 Ու տարիներ առաջ բալած՝ արիւնաներկ նամբաներէս...
 Արձագանգ մը կուգայ ականջիս՝ արձագանգ մը դողափառու
 Չայն մը հոգեգրաւ, դիւքիչ, մելանոյշ ի մահ ե յարութիւն
 Քնարերգակ աշուղի ձայն մը հայրենագուրկ անտէր՝
 Անհիւրական քաղաքական կը չուէ դէպի անձաճոթը,
 Իբր տասրակ մը տարագիր մտաւիլապաս երկինքէն
 Ամպրոպային մրկաշունչ երբեք ծոցէն հեւ ի հեւ
 Շանքացայտ բամբէն քեւեր առած երկնաւայտ կը քոչի
 Սրցունքի հովիտներէն, արիւնաներկ նամբաներէն, դաշտերէն
 Տառապանքի աշխարհէն զուլումի ճիրաններէն...
 Նահաւակ ցեղիս ստրատիլի բոն ու բոնէն, խաւարէն առաւունջով
 Խաչելութեան զոզոքքներուն վրայ իյնող նահաւակներուն
 Գիւցազնաման մարտիրոսներուն ու մարտիրոսուհիներուն
 Մայր Հայաստանի անուան ի խնդիր զոհուած՝
 Ջանակիր, ռանվիրոյ զաւակներուն գեղօճը հիւսելով,
 Հայ աշուղը կը հնչեցնէ վրիժայորդ բնարը...
 Էրու ու անտաքեր կեցող հայութեան ականջին
 Ու ես խոր լուսքեանս մտափէն արքնալով՝
 Դողափառու կը լսեմ այդ վրէժի ձայնը...

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՅԵՂԻՆ ՏԱՌԱՊԱՆՔԻՆ ԱՆՋՈՒԳԱԿԱՆ ԵՐԳԻԶԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
 ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

ԱՇՈՒՂԸ

Սեւ խաւարը իմ ընկերս է անբաժան
ես չըզիտեմ, ի՞նչ ասեչ է պայծառ օր,
Բայց այսօրուայ խաւարն է խոր, հոգեհան
Դիակները փսփսում են ահաւոր,
Եւ պատմում են իրենց ցաւերն անպատում,
Որից Աստուած գուցէ դողայ երկնփում:

Հին դարերից ցաւեր շաղկած յամբօրէն,
Հառաչելով անցաք արեան ծովերով
Համբերութեան դասեր առիք լեռներէն...
Բնէ՛ք աշտմ բոցով, ցաւով, վերքերով,
Եւ պատմեցէք ձեր ցաւերն անպատում
Որից Աստուած գուցէ դողայ երկնփում:

Այս իմ անճար քնարն ունի երեք շար.
Այն՝ ողբաձայն, շաղկան, խղճուկ դողդույուն
Ի՞նչպէս ողբամ ձեր ցաւերն անհամար.
Սրբեր վառեմ, արցունք փռեմ, ես անհուն,
Դուք պատմեցէք ձեր ցաւերն անպատում
Որից Աստուած գուցէ դողայ երկնփում:

Տառապանքի, սուգ ու սեւը ինձ ընկէ,
Մարդ լմնաց իմ արիւնքս վաթականում,
Լուռ եմ շուրջս լեռներ, ձորեր, շիրիմներ

1123 - 2002

Նոյ ֆամիլն է կողկողազին մեմնշում...
Դուք պատկերե՞ք ձեր ցուներն անպատում
Ձերից Աստուած գուցե դռնաց երկնֆում:

Եւ եղ ցաւի դաշն կոտորեմ ֆամիլն հետ.
Եւ արցունքի երգն հիշեմք միասին,
Նա խորում է ամպրոպների շանքի հետ.
Նա յոյզ ու բոց կուսաց ետեւ մեր երգին
Պոյր Աշուղը, մերկաշունչ, իւր ֆամիլն
Պը պատմեն ֆեղ ստատպակներն աշխարհին:

Ոռնա՛, ֆամի հազար ու մեկ ձայներով,
Թո՛ղ աստուած լինենք, ձերեր, անդունդներ,
Անցիր մեկ, մեկ դիակների վրայով,
Լիզի՛ր, վերցիր ու հաշտիր հառաչներ...
Պոյր աշուղը, մերկաշունչ իւր ֆամիլն
Պը պատմեն ձեր ստատպակներն աշխարհին...

Ի՞նչ եւ վազում աննպատակ դէպ հեռուն,
Հառաչանքներ, խոր խոր ցուներ շարակած,
Վեր աչացիր՝ դեպի երկնֆը անեմուն,
Դա՛հր գաւը, ուր բազմած է մի Աստուած,
Թե՛ անգոր է սրբեղ արցունքն աշխարհում,
Դա՛հ եղ պե՛տք չե՛, եւ ոչ Աստուած երկնֆում...:

Փչի՛ր վրան անկաշունչ սրտով,
Թող իր գահը դողաց այնտեղ եւ Աստուած
Թող երկնֆը մթնի իր վառ տաքերով

Տիեզերքը դարձա՛ւր ֆոռ, աշխարհ...
Թե՛ անգոր է այն Աստուած աշխարհում
Դա՛հ եղ պե՛տք չե՛, եւ ոչ Աստուած երկնֆում...:

Չուր եւ խառնում ծեր աղբիներն աշուղին,
Քիչեւեղ միայն հին օրերի խոհեր կան,
Դու խօս գիտես լեզու, խօս ֆայ ժայռերին
Կրակն ասա՛, քող ֆեղ պատմեն, ի՞նչ տեսն...
Երբ անգոր է այն Աստուած աշխարհում
Դա՛հ եղ պե՛տք չե՛, եւ ոչ Աստուած երկնֆում:

Անցիր հանգստ (զոդգորայի*) շերիմների վրայից.
Հողին ֆայ եղ թշուառները ֆուն չունին...
Հարսն շարսն հոդաբար խորֆերից
Թուր մեմունքներ գուցե շուք ցաւազին
Երբ այսֆան ցաւ ու արիւն կայ աշխարհում
Դա՛հ եղ պե՛տք չե՛, եւ ոչ Աստուած երկնֆում:

Պոյր աշուղը, մերկաշունչ իւր ֆամիլն.
Սեւ երգ կ'անեն, ցաւ կը պատմեն աշխարհին,
Երբ այսֆան ցաւ ու արիւն կայ երկրում
Դա՛հ եղ պե՛տք չե՛, եւ ոչ Աստուած երկնֆում:

Թօսիր ֆնար... արար աշխարհ թե՛ լոյս,
Յաւի, արեան, ստատպակֆի շուք ծոցում
Պոյր աշուղը հառաչանքի պատք ունի...

(*) Դոդգորա բառը գրիչիս ֆայր եկաւ եւ գրեցի. ներդրում չեմ
կը խնդրեմ լնարեղակ առաւել: Յ. Ղ. Մ.

Թշուառութեան ու անեծքի վայրերում,
Այսօր չարիքի քե մոռանան մեր որդիք,
Թո՛ղ ողջ աշխարհ հային կարգայն նախասիրէ...:

Երեք շաբաթ, մեկը մեկից սգաւոր
Մեկն արիւն, մեկն արցունք է քանդում
Եւ երրորդը այն ամենից բռնաւոր...
Անեծք ունի իր քրքուրն խաղերում,
Այսօր չարիքի քե մոռանան մեր որդիք,
Թո՛ղ ողջ աշխարհ հային կարգայն նախասիրէ:

Սեւ բռնութեան, աւերածի զինուորներ
Խուսան անէր լոյս փնտրելիք ձեր ոտքով,
Բնակչութիւն, շէն քաղաքներ ու սնէր.
Անապատի վերածննդի անկողնով,
Այսօր չարիքի քե մոռանան մեր որդիք,
Թո՛ղ ողջ աշխարհ հային կարգայն նախասիրէ:

Դիակներէ վիշտը շագի ու ցաւեր...
Քանի՜ դարձէ՛ շուրջ ողբ ու սուգ եւեթ անուն
Այժմ անեծք... դանիւններին մարդակեր,
Վրէժ... միայն շուրջ վրէժ... եւս պահանջում...
Այսօր չարիքի քե մոռանան մեր որդիք,
Թո՛ղ ողջ աշխարհ հային կարգայն նախասիրէ...:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՆԱԶԱՏԱԿ ՀԱՅ ՄՏԱԽՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈՅԼ ՄԸ

Վ. Բ. Ժ. Ի. ԿԱՅԺԻ

Ի յիշատակ Ապրիլ 11-22ի նահատակաց՝
և զբոլի զազաւփաւի ջախակիրներուն

Ա.

Վ. Բ. Ժ. Ի. Կայծր... մարտիրոսներու կարմիր արիւնով
Բողոքնկա՞մ բոց մ'է մեռալաւ, որ
Մայր Հայաստանի արիւններէ հուրիզուն վրայ
Պիտի ի մահի չնախարհիլ ջանի մը պէս անեւ,
Եւ ան պիտի շողազայ դարեւոյ ընդմէջէն, փայլելով
Աստղերու պէս առ յաւէտ իբր յաւիտենական լոյս.
Հայրենիքի ազատութեան նոր նոր արեւոյսներ վառելու...:
... Վ. Բ. Ժ. Ի. Կայծր... ո՞վ կարող է բոլորեալ հայուն
Սրտի խորանին մէջէն մարել այդ լոյսը:
Եւ միթէ հնա՞ր է արեւին լուսաւո՞րակ ցոլեալ բաղել.
Ո՞ր տարաբաժան դէպք կարող է արեւալակն արգար
Իր գեհնէնին մէջ խողխողել...
Եւ ո՞ր սասանայ սաղայելը կարող է արա՞նք պայծառ արեւը:
Ինչո՞ւն յաւուր լիքի, խնկէ,
Յայրա՞ս ցոփութեան անգոյր շայրա՞վ
Ու ո՞նքազոր՞ անիծապարս Թալաթ-էն՝
Ինչո՞ւն հայոց կենսա՞ն արեւը մարել,
Արեւը ոսկե՞ծին Վահագնի որ խաւարակաւ.

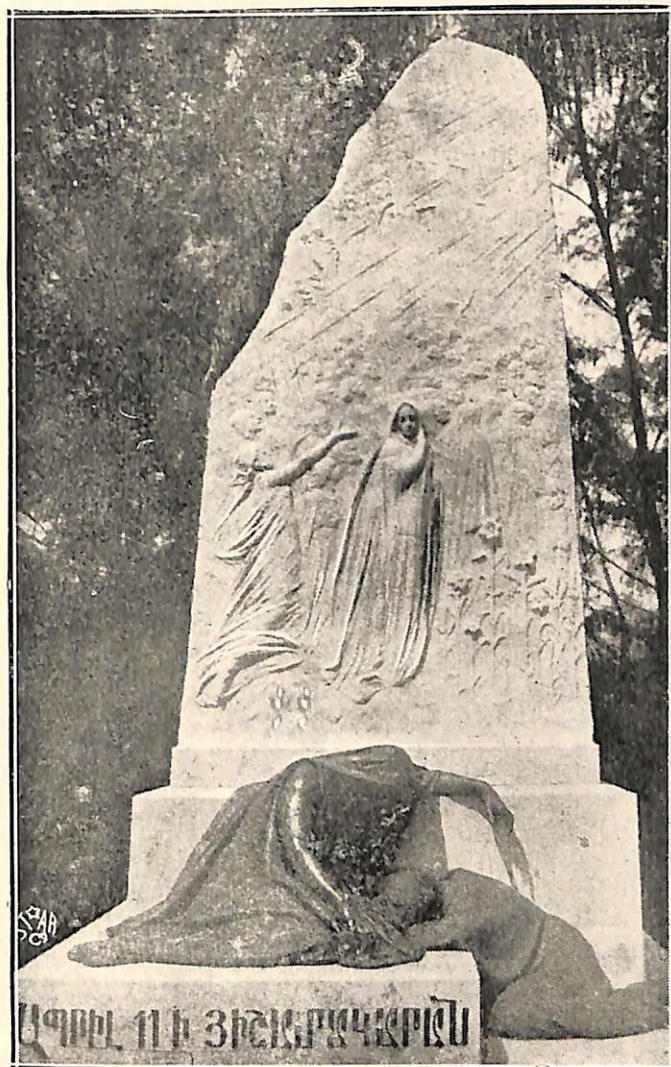
Մտախիտը կը պատէ լուսաւոր մտաւոր կարմիր ծով
 եւ յաւերժութեան նահանգներ կը սփռէ:
 Ահա, տեղանքներ, տարաբար, գաղափար.
 Անտէն անխիղճ Վիկտոր-Բայդերին դիւային դաւերով
 Ենթակէր Ասուծոյ-Սրբին սերունդէն, տոնէն համարող
 Այդ անխնայաբար քաղաքի հրէշին հրամանին տնայով
 Ոտիւր ուզեց որ հայ ցեղին կեանքի ծառը փնայցնէ:
 Եւ սակայն Արարձք .. որուն կուրծքին վրայ մշտադաւար*
 Զիբեկին միտ կը ծաղկի խորհրդանշանը անմահութեան
 Անմահ Մայր Հայաստանի օրհանգը հայ ծնող,
 Ար զուտներգակ պուէսները դափններ ձօնած են*
 Անմահութեան գեղուններով ու մեղեդիով հրեշտակներու,
 «Հայաստան երկիր դրախտավայր դու մարդկայնոց ցեղիս օրհան»
 Ան այդ լուսավառ օրհանգը, իր փոքրիկ մանուկը ծնաւ արդէն...
 Եւ պիտի ծնի դարեր ու դարեր առ յաւիտէ*
 Անմահ Հայկազեան* Նոյեան սերունդէն Դաւիթներ,
 Ռոմագործ արիւնարբու Դողիաթներէն վրէժ լուծելու
 Վրէժ... միլիոն մը հայ նահապետներու արեան փռի վրէժ...:
 ...
 ... Եւ սակայն ի՞նչ փոյր մանր, գաղափար
 Եւ իսկապէս սիրող ջանակիրներուն,
 Ռոնգ որտէ խորանին մէջ սիրող կարմիր վարդերը
 Ծաղկեր են հրեղէն ու փայլուն, բոյր ու բոյր սփռելու.
 Աննիւթական սերը միթէ մանէն կը վախճա՞յ
 Ո՞վ տարաւորածին նիւաղ հրէշներ.
 Ան համարիսին, գեղեցիկին, բարիին, արդարութեան
 Հետեւող* գաղափարի իսկալի առաքինի առաքեալներուն
 Քիմախնդիր ռուրը հոգիներուն վրէժի կայծը միթէ կը մարի՞ մահով:
 Միթէ Սէր Ասուած չէ՞. ուրեմն Ասուած Սէր է:

Ինչ որ գեղեցիկին դէմ նիւաղը կրնայ սպաննել մարքել
 Սէր-սիրող ասուածութեան հոգին կրող անմահութիւնը.
 Ո՞վ կարող է Ասուածոյ հոգին սուրով հուրով մարքել, այրել...
 Անգալ անարիւն Բարսիս մարդակերպ հրէշ Վիկտոր
 Երբեմնի սին փառքի արհայական գանիդ վրայ նսած
 Անմահ հոգը Ասուածոյ գոյութեան կարեւորութիւն չի տալով
 Ասուած ըլլալ ուզեցիր աղամանակաւու գանիդ վրայ...
 Ան անգուրն Ներոնի պէս հպարտացած փառքէ
 Արիւններէ կասողի աչքերու առջեւ* ի տես զսերունդ
 Գեղիս ընտելները, առաքեալները, ջանակիրները
 Հոյ ի հոյ զանգուածային ախտութեան, տառապանքի
 Խաչին նամբուն դրկեցիր որոնք գետերէն հալածուած
 Հրեշտակներու պէս խողխողուեցան, չարչարուեցան
 Մոկողեան գեղեցիկին, դոխիսին մէջ, անխնայօրէն, բոցերով*
 Մարդկային աչքեր հեռու այրել տուին...
 Ան հոյակեհուած պալատի արիւններէ գանիդ վրայէն
 Ներոնի պէս դիակահոտ ձեռքերը սափցուցիր, սափար:
 Ասուածային արդարութեան պատգամը ի զուր գոռոց
 Քու տկանցիկ, պիղմարեան աւանդութեամբ կոքներով
 Պատկառելի բանակի մը վրայ, կոքներով «զենք»
 Պարին եւ չոր վառօղին» վրայ ուզեցիր որ աշխարհը
 Վառեն, հայոց բանդուած շէն-շող ոստաններուն,
 Քաղաքներուն եւ գիւղերուն պէս... ու պատգամեն
 Քու արիւններէ գանիդ վրայէն դիւային լեզուով
 «Ուր գերիվեր է իրաւունքէն...
 Ա՛հ, անգալ» անա՛ ասուածային իրաւունքը եւ գիւլային
 Ոյժէկ վեր է որ եւ գանի փոքեց, այրեց
 Փառք... ու հիմա գաղափար, քափառաբոյրիկ
 Հայերուն պէս* ողբայ եւ պալատի մարած

Սրբին վրայ... ողբա՛ միլիոն մը հայ նահատակներու
մահաբուրդներու անէծքն է որ լսեց
Հայոց Ասուածք, բնականօրէն հզօր եմովան
Ու քափեց գլխու վրայ իր վրէժի կայծը:
Ու ընդունէ՛ հայրենագուրդ, քաղաքացիկ, եղկելի
Նահասակ գեղիս ու ծնողացս՝ չարչարանքի տառապանքի
Վիշքը, կակիծը, սուգը լացողին՝ իմ անէծքը՝ ասուածային
Օրէնքով-սինչպէս որ քիւր նոյնը գնաւ...»

Բ.

... Ասուած Սէր է: Զահակիւններ սրեցին գլխուած՝
Եւ անոր պատգամը բարոյեցին. «սրեցէ՛ք զմիմիան»:»
Եւ գրչի, գաղափարի, իտէալի մահաբուրդներ ասուածացած,
Դրիչ ու ձիթենիի նիւթ բռնեցին՝ Սէր բարոյեցով:
Եւ Նազովրեցի Ասուածորդի մեծ ջանակիւն պէս
Զարչարանքի, տառապանքի խաչին համբան ինկան...
Ու սուիններ, տուրեր, կացիններ, արեան ծառաւի,
Սրուած բարբառաններու կողմէ, անոնց համբան ուղտեցին
Զանոնք խողովակներու համար:
Այլեւս Ասուած, Օրէնք, Սէր, զուր, խիղճ, արդարութիւն չիկոյ:
Մահն է դաժան՝ որ իր մահիկէ մանգաղով կը հնձէ
Ետիկեան առաքինութիւն, ազատութիւն, արդարութիւն, սէր
Քարոզող հայ զահակիւններուն քաղմ կեանքեր...:
Զարհուրանքի, ջարդի, մահու, կործանումի սարսափը կը գողայ.
Կ'որոտայ փոքրիկներու, մերիկի անեղամուռնչ լեզուով՝ ջա՛ւղ...

Մահ... օրերով, գիշերներով, շաբաթներով, ամիսներով, տարիներով
Հեքամոս խուժանը մեռելափայ մարդասպան,
Կը հնձէ միտք կը հնձէ: Լուռ տառապանքին ծոցը,
Ջարդի գիշեր, չարչարանքի եւ Աւագ Ուրբաթի գիշեր...

...
Ու մահ սերմանեցին արիւնքներէ անապատին մէջ
Աշխատաւոր հայ բազուկները, լուսաւոր զանկերը քարոյներով
Եւ անզգայ դահիւնները չի յիշեցին որ ցեղիս հացովը
Ու հակինքին ֆրիւնովը սնած էին:
Եւ զոհերուն հոգեվարքի պահուն,
Անոնց փեռուած զանկերը ու դիակները կ'ուսէին,
Ինչպէս երէկ կ'ուսէին անոնց հացը, բորենիները:
Ջարդուրքի եւ դիւային խոզոտութիւն...:
Երէկ՝ ցեղիս հակինքին ֆրիւնովը սնողները, այսօր,
Իրենց սուրերը խորած ցեղիս արտին մէջ,
Անոր արիւնը կը ծծեն, կը խմեն...:
Ու հեքամոս, արիւննուտ խուժանը զինովցած արիւնէն
Կ'անհետանայ ցեղիս զաւակներուն դիակները կոխկոտելով
Ուրախ գուարք...:

...
Ջարդի, տառապանքի գիշեր: Ջարչարանքի Աւագ Ուրբաթ.
Լացող հոգիիս աչքերովը կը տեսնեմ ես:
Սուրացող զով զեփիւնները, բռնող կռուները:
Յոյսով եւ ծիծեռ բռնուները, ջղջիկ, արագիլ եւ
Անապատի ծղրիթները իրենց երգը կ'երգեն
Եւ կ'ողբան ու կը շփին ի տես հայ զոհերուն...
Ու արհաւիրաց խաւարը կը տարածուի: Դանին դէերը
Իրենց զոհերէն իսկ սռակալով՝ դէպի դժոխք կը փախչին...:
Այգուն հառուգայրները իրենց լուսապսակը կը հիւսեն,

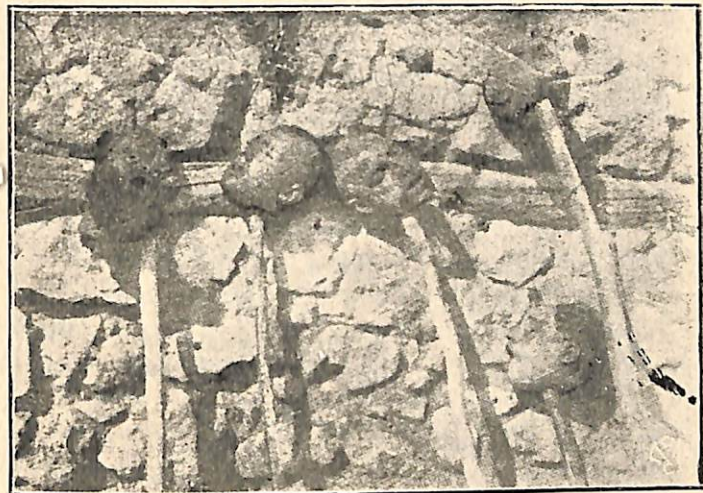
Արդաւ արեգակը առնուան լոյսովը էր ծայրի.
Ու կարծես ըսել կ'ուզէ. Գաղափարը եւ Սէրը ման չունին:
Եւ անա արեւայտի վարդակաւորի բոցերուն մէջէն
Էր ցոյայ մարտիրոսներու եւ մարտիրոսանիներու
Աշիւնով կարմրած Վրէժի Կայծը:

Գ.

Քշտարնի պատմութիւններու քաղուհի՝ Աստուածածունչի
Պատգամն է որ կը խօսի իր լեզուով.
«Ճամարտութիւնը երկրէն բուսած եւ արդարութիւնը երկինքէն կը նայի»:
Ու գաղափարի ողջակէզները
Ճամարտութեան ծաղիկներն էին երկրէն բուսած,
Արդարութեան արդաւ արեգակին նախանշներովը անած,
Ունեացած, արգասաւորուած, որոնք բոյր ու բոյր կը սփռէին:
Ու Բարոյեցին արդարութիւն, նեմարտութիւն, սէր, միութիւն,
Առաքինութիւն, ուղղութիւն եւ իրաւունքի ազատութիւն:
Չար դէներուն յաղթել ուզեցին որպէս զի բարութեան յոյսը ցոյաւ
Եւ բարբարոս բռնակալութեան շղթան փշուէր
Եւ ազատութեան արեւը ծագէր:
Դարերու ընդմէջէն փայլող ջանակիր, ռանվիրայ
Նազովրեցի Մեծ Յեղափոխականին պէս Բարոյեցին
Հաւասարութիւն, համեմատութիւն, եղբայրութիւն:
Ու այդ իրաւունքի ազատութեան սիրոյ Բարոյը չէ՞ր միթէ
Որ անօրէն դէները դողացուց:
Արդարութեան լուսաւոր ձայնը սրբազան հուրի պէս փայլեցաւ,
Խաւարածիկները սոսկացին,

Անխնայօրէն եւ կասաղիօրէն Բարոյիչները լափեցին...:
Եւ սակայն Ազատութիւնը ու Սէրը կը քաղուի՞ր...
Ու Սէր եւ սիրս ունեցող անմահ ջոհակիր ռանվիրաներուն
Աստուածային պատգամը, վրէժի կայծը կը մարի՞ միթէ:
Սոյ՛, անոնք սիրս ունէին, սէր ունէին Աստուծմէ պարգեւուած
Աւիւն ունէին, ուրեմն ամէն բան ունէին, սրտի տէր էին:
Ո՛վ իմ նահապետի ցեղիս անմահ, խնկեղի մարտիրոսներ,
Աստուածացած դիւցազներ, ջանակիրներ ու անոյեաններ,
Վշտակոծ հոգիս տոյրուած է եւ ծախուի է այսօր:
Ձեր անմահ հոգիներէն կը խնդրէ պաւս մը Սէր:
Ձեր գաղափարի, իտէպի, հանճարի, տաղանդի սիրս ովկիանոսէն.
Որպէս զի հոգիս զինովնայ «արքութիւն սրբոյի» զօրութիւնով
Ձեր անմահ եւ սուրբ հոգիներու հրաշքով.
Սիրոյ տանարին մէջը վառող սիրող սիրս վերանայ
Ու ձեր տառապանքէն, չարչարանքէն, անկարգաւորելի ցաւէն
Միտնուած հոգիս կերպարանավորուի, «զիսաւոր աստղ» մը քլլայ,
Վրէժխնդիր հզօր եհովային մէկ ամենակարող հրաշքով՝
Յեղին տառապանքի, չարչարանքի զոդոքաներուն ցաւէն ուռած,
Ձեր սիրած արդարութեան, նեմարտութեան հոգիով քեւեր առնէ
Ու ձեր ոսկեփայլ գաղափարի բարձունքին վրայ բռնի:
Շանթի պէս որոտաւ, կայծակի պէս սուրաւ, բոցի պէս փայլիւ,
Ձեր արիւնով բռնկած վրէժի կայծը հրահրեմ,
Անոնց վրայ՝ որոնք միլիոն մը հայ նահապետներու
Թափած կարմիր արիւնին մէջ իրենց զարեղի մասները քարխեցին:

Ո՛վ դու՛՛ Արարա՛սի գեղածիժաղ կողէն ծնած մուսաներ,
Գեղի, գողափաբի, սկզբունքի, արդարութեան ողջակէզներ.
Ի գո՛ւր ձեր սիրոյ արեգակը, իր արդար նաւագայքները ցոլացուց-
նաւումէ ներշնչուած ձեր արեւու շանարին մէջ:
Բարբառանքու դժոխքին մէջ միայն կրակ կայ այրող.
Մարդկային կեանքներ այրող կրակ եւ ծծումբ:
Դժոխք մը որ աշխարհառջակ Տանդէն իսկ կարող չէր երեւակայել:
Արդարութիւն... ո՛ւր կը փնտռէ՞ր զայն:
Երկինքին մէջ է այդ արբունին,
Լուսապսակ կը հիւսէ արդարութեան ջանակիւններուն:
Արդարութեան իսկոնիի դրօշակը ի հեռին
Աշխարհառջակ, մեծամարաւ բեւեալայոյզ Դարձեկիւսցի Դանւեն,
Հոյակերտուած պալատներ, գեղամեծ ապարաններ խուզարկեց,
Արդարութեան արեգակի նշող մը փնտռելու,
Ի գո՛ւր հաւասքի, յոյսի, սէրի ապարով գրանուած,
Արդարութեան եւ իրաւունքի մագնիսով ելեկրացած,
Փսոք մը գուր մուրաց լուսած հայ որբերուն:
Ի գո՛ւր, վեհ հոգիին աղաչանք ու հառաչանք չի լսուեցաւ
Ու արդարութեան խօսքերը փերուեցան աղամանդի պէս,
Անգուր, անխիղն, անասուած, անարին մեծ մարդոց
Անզգայ քաղցած արեւուն վրայ զարնուելով...
Ի գո՛ւր ան խուզարկեց պալատներ, դղեակներ ոսկեգոծ,
Վիշապասպան սուրբ Դէռոց մը զսնելու համար,
Մարդակուլ մողեսն ու կոկորդիլոսը սասկեցնելու:
Ի գո՛ւր արբունի ժան ս'Արքի հաւասքին մէկ կարիլը փնտռեց
Հսկայ դղեակներուն եւ մեծ ուսաններուն մէջ որպէս զի
Իրեն սեռակից Մայր Հայաստանը պաշտպանէ:

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԴԱՐՈՒ ՎԱՅՐԱԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

(ԱՆՄԵՂ ՀԱՅ ՊԱՏԱՆՆԵՐՈՒ ԳԼՈՒԹՆԵՐԸ ՅԻՅԵՐՈՒ ՎՐԱՅ)

Ի զո՛ւր, խմաստնի Արեւնաւի մենտր փնտեց,
Արդարութեան նամբան ցոյց տալու համար դեւ դիւանագէտներուն...
Ի զո՛ւր, արդարութեան ախոյեանը խուզարկեց պալատները,
Լօգանի, Լանէի դղեակները խուզարկելով, փնտեց
Ռախլընի, Հարսինկի, Արամիւմ Լինքրնի, Ճօրն Ուաւինկըրնի
Շէյքարի, Վիքթօր Հիւկօի, Կէօքէի, Ժան Ժազի
Արդարութեան ջանակիրներուն, անմահներուն հետքերը,
Որոնք սոյնիկեան առաքինութեան արդար ջանակիրները եղան
Անխիւր, մարդկութիւնը ազատագրեցին ստրուկի կեանքէն:
Յարգանք անոնց անմահ յիշատակներուն:
Ի զո՛ւր հուշակաւոր խուզարկուն արդարութեան շիր մը,
Գրութեան կարիլ մը շտապաւ այդ անգգաճեւն,
Եւ անա արդարութեան արքունիին, հայոց իրաւունքի պաշտպանը,
Խաղէ կի հանեն, կ'ուզեն արիւններ հոսեցնելով
Գեհնասող վիրաւոր հիւանդ վիշապ օձին տալ
Որ ծծէ կարմիր արքունիին կարմիր արիւնը
Որպէս զի իր կեանքը երկարի...:
Ո՛վ ստրկութիւն, ինկածութիւն
Եւ սիղմի մէջ քաւսող մարդկութիւն:

Ե.

Եւ բնամիտ լախի հարուածներուն տակ
Յեղին մատուցականներուն, գրչի ախոյաններուն կեանքերը
Կը փերտին, սիրոյ, եղբայրութեան ու բնութեան աւելնով օծուած
Ունմաներու՝ Սոկրատի ու Կիկերոնի սոյնիկեան առաքնաւորներ
Որոնք բոյր ու բոյր, լոյս ու ճող, եղեամ ու ցող կը սփռէին
Մարդկութեան կեանքերը ողողելու համար սիրոյ յոյսով:

Եւ անա՛ հաւատքի, յոյսի, եւ սիրոյ երազներով կեանքերը
 Մաղիկներու պէս կը հնձուին դահին ոսխիւն կողմէ:
 Եւ սակայն ի՞նչ փայր մահը: Անոնց քափած արիւնով
 Գաղափարի կարմիր ծաղիկը կը ծլի անա:
 Եւ այդ ծաղիկը տառապանքի երկունքէն ծնած, ծլած, ծաղկած
 Սահակ-Մեսրոպեան օսկի տառերուն հետ պիտի փայլի առ յաւիտէս
 Գաղափարի ու արուեստի վարդ մը պիտի ըլլայ հրեղէն
 Յոյս ու լոյս, բոյր ու բոյր սիրելի վերապրող հայաւրեան...
 Վարդ մը արեւագեղ, ծիրանի, հրաւի, իսկալի
 Հայ փիւնիկներուն վրէժի աւեր, հոյզը ցայեցնող,
 Վարդ մը հրեղէն, մարած կեանքերու վերջալոյսին պէս բոսոր
 Հայրենիքի ազատութեան նո՛ր, նո՛ր արշալոյսներ բռնկցնող,
 Վարդ մը՝ բազմաթերթեան, մասեանի պէս տառապագիր
 Միլիոն մը հայ նահատակներու արիւնով կարմրած.
 Վարդ մը բնաւարտի քուփին վրայ՝ ուր բոյներ շինած
 Թռչուններ, սովակներ վրէժի երգը գեղգեղեն.
 Երգեցէ՛ք հայրենի՛ երգերը, երգ սիրոյ եւ երգ վրէժի
 Ռուսէս զի վարդին քուփին տակ քնացողները հրնուին:
 Երգեցէ՛ք վրէժ, սանդարմեսային դիակակեր ճիւղներուն,
 Ռոնք դեռ այդ կեանքերը կը կրծեն:
 Երգեցէ՛ք վրէժ Ռուսէս զի սուր նահատակներու, ծնողներու,
 Երիտասարդներու, աղջիկներու հոգիները հանգստանան:
 Ու երգեցէ՛ք ո՛վ անցորդ տխուրներ, կռուներ, երգեցէ՛ք միշտ
 Ու՛ հէ՛, հայրենագուրկ, քափառաւորիկ հայուն...
 Ռուսէս զի իր հոգին հրնուի, լայ ու խնդայ ձեզ հետ:
 Երգեցէ՛ք վրէժի երգը, միլիոն մը հայ նահատակներուն
 Դուիրական սրբազան արեան փոխ-վրէժի երգը:

Եւ անա՛ ստիկեան առաքինութեան բոյր ու բոյր սիրող
 Հախաւալաց անմահ ոգիներն են որ պիտի խօսին.
 Պիտի խօսին անոնք իբր մարգարէ ներշնչուած Աստուծէ,
 Գարեւուն մուլին մէջէն՝ իբր պուշտ ազատութեան:
 Անոնք կ'զգային թէ ազատութեան ծառայի մարդկութեան
 Փրկութիւնը մաքառելով է որ ձեռք կը ձգուի:
 Անոնք կ'զգային թէ ազատութեան արշալոյսներուն ծառար ունին
 Եւ հայութեան իրաւունքը կորցող շղթան պէտք էր փերել:
 Անոնք կ'զգային թէ ոսխիւն խապան ուղեղը գաղափարով
 Ու իսկալով միայն կարելի է մօտիկ ու ծաղկեցնել:
 Եւ անոնք շոքի եղան իրենց այդ մարտիրոսական գաղափարին,
 Եւ զայն չարչարանքի, մահուան եւ յարութեան նամբան:
 Եւ անա՛ անոնցմէ մին՝ լուսանանկ հոգի մըն է որ կ'երգէ.—

«Հոգիս վերջալոյսին մահը մտիկ կ'ընեմ»
 «Չարչարանքի հեռաւոր հոգին վրայ ծնրադիր»
 «Հոգիս վերջալոյսին ու հոգին վերջերը կը խմե...»
 «Եւ իր մեջ դեռ իր արցունքին անձրեւումը կ'զգայ»
 «Ու շարդուած կեանքներուն աստղերը համակ»
 «Աւրուած աշուղներու այնչափ նման»
 «Մտիս աւազաններուն մէջ այս իրիկուն»
 «Յոռասահառութեան սպասուէ՛կ կ'ոգեվարին...»
 «Ու բոյր մեռածներուն ուրուականներն այս գիշեր»
 «Այլերուն եւ հոգիս հետ արշալոյսը պիտի սպասեն...»

— Ակնայ գեղածիժաղ բլուրներուն վրայ երգող սովակը
 Ստիկեան առաքինութեան բանաստեղծը Աստուծոյ Երանանեան

Խառնակուռ զիշերներուն մէջէն՝

Թանձր ստուերներուն ծոցէն արեւոյսին կ'սպասէ:

Ու անա՛ն անհա՛ն Դանիէլ Վարուժանը, հմայիչ էերթողը,

Սվազի Բրգնիք զիւղի սոխակը

Տառապանք ու բռնառութիւն, սէր ու հայրենիք,

Պայքար ու վրէժ երգող անգուգական հայ Հոմերոսը:

Եւ անա զիւցազն Սարգիս Մինասեանը խոռխոս Զէնկիլէրի

(Եւլօվա-Պրուսա) բնածին ռանժիրան, բաշտախոս յեղափոխականը

Զէնկիլէրի հռչակաւոր Արարաքը յիշեցնող Ակի բլուրին վրայ

Մաւառնող կովկասեան ազնուատոմ սեբունդին արժիւր,

Ռումն աշխարհէն կարծես թէ վրէժի կայծը կը ցոլայ,

Խառնակուռ դժոխքին մառախլապատ մութին մէջ

Սոսյիլեան արդարութեան եւ առաքինութեան լոյսը սփռել կ'ուզէ

Ու իբր առաքեալ մը, հեմարտախօս Բարոքիչ եւ ջանակիր

Իրականութիւն ու իսէալ կը պահգաժէ հայութեան.—

«Իրականութիւն եւ իսէալ. առանց այս երկուորեակ

«Բմբռնումներուն» ազգ մը միշտ ենթակայ է անկումներու

«Եւ դառն յուսախաբութեանց:

«Մէկով միշտ կեանքին շփումը կ'ունենանք, միւսով

«Մեր աշխարհ հեռանալու աստիճան կը յառնենք...»

... Ի զուր իրականութիւն եւ իսէալ Բարոքեց ակոյեանը

Այդ անիծուած զենեկին եւ դժոխքին մէջ:

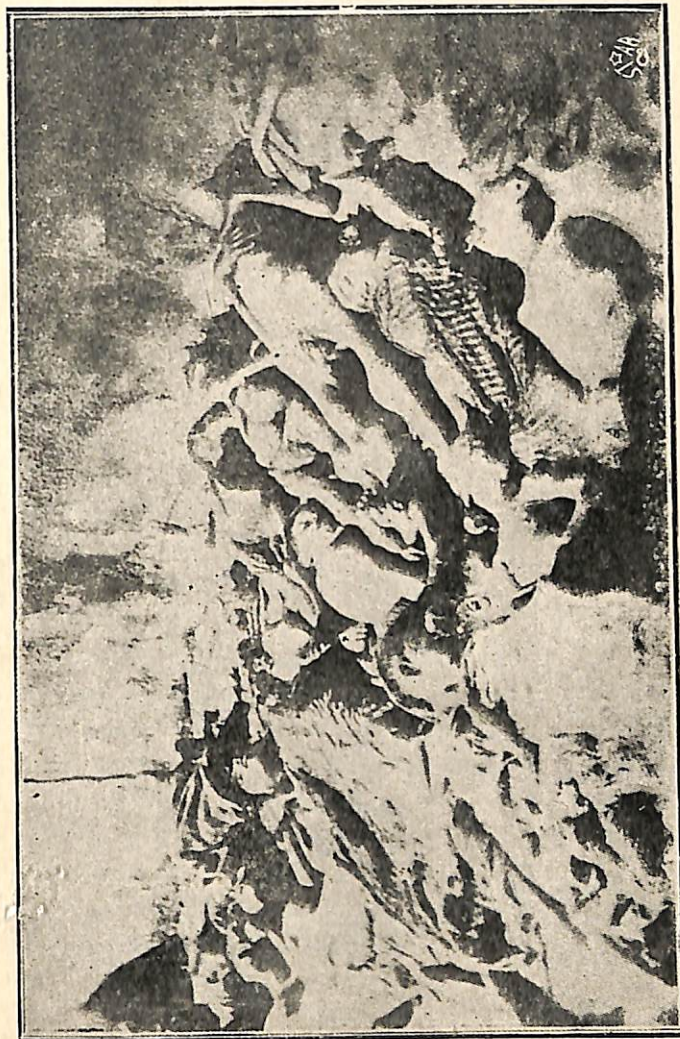
Արդարութեան, իրականութեան եւ իսէալի աստղը չի ցաթեց,

Զի ցոլաց, Բերլենի մոգական յուսարձակ աստղին պէս լոյս մը.

Ռալէս զի արդարութեան, հեմարտութեան եւ հաւասարութեան

Ու եղբայրասիրութեան ստուածային իսէալը շողար:

Ու անա Ռուբէն Զարդարեանը, գեղածիծաղ Խաթրեղի մտքի սիւսակը,

Առաքելի մը պէս ժողովուրդին տառապանքը կ'ուզէ երգել
Ոնրագործ անասունած, չար բռնակալներուն երեսին
Արիւն ու արցունքի բողբոջի ձայնը կը բարձրացընէ
... Ժողովուրդներու արիւնը այնքան առաս ու անհաշիւ
Հոսած է՝ որքան անօրինակ, անմախքնքաց,
Ու հազուադէպ եղած է խղճահարութիւնը բռնաւորին
Մութ հոգիին մէջ... բայց բռնաւորին արցունքը
Ձէ կաթած երբէք պատմութեան մէջ :
... «Ահա քէ ինչս՞ Բամար վճակիր մարդկութեան
Տառապանքն ու արիւնը՝ իբրեւ նախասինք ու վրէժխնդրութիւն՝
Պիտի շարունակեն պղպջալ ու վեր ժայթքել
Միշտ բռնաւորներու պալատներուն սեւին վրայ՝
Եւ բազմասեւալի բռնութեանց ընդդէմ, մինչեւ որ
Ընկերական արդարութեան ու ազատութեան մեծ
Գաղափարը զայ վերջ դնելու մարդկային ստիպութեան
Եւ շահագործութեան, ինչպէլով բռնաւորներուն
Պղնձէ աչքերը՝ կարեկցութեան արցունքներէ,
Եւ մարդկութիւնը «Հայութիւնը» իր ծով արիւնէն...»

.
Յեղին տառապանքի, չարչարանքի գողգոթաներէն հոսած
Արիւնի եւ արցունքի ձայնը կարծես կը գոռայ
Վրիժաժարաւ նահաւակ հոգիներու խորերէն
Արիւնի եւ արցունքի ծովուն մէջէն բողբոջի ձայն մը...
Ոնրագործ, չար, հիւսալ, արիւնհոտօտ բռնակալներուն
Ռոնք մարդկութեան իրաւունքը խաշը կը հանեն :
Անէծքի շանթը, վրէժի կայծը քո՛ղ վշտէ, այրէ զաները
Անոնց որոնք հայտը քաւիած արիւնքով ու արցունքով
Իրենց ձեռները լուացին Պիղատոսին պէս... :
... Եւ անա հայոց երեսփոխանները Վարդգէս, Չօմարապ,

Մուրաս եւ այլ, աստուծային պատգամը եւ օրէնքը
 Խօսող մեծ մարդերը, արդարութեան ռահվիրաները,
 Ոնրապաւ բռնակալութեան Փարլէմէնթի երեսփոխանները անաշտո-
 եւ անկաշառ, ուզեցին որ կեղծիքի, սադրանքի ուղի մէջ
 Արդարութեան, եղբայրութեան, հաւասարութեան եւ սիրոյ լոյսը վառ-
 թնայն խօսքերուն վսեմ արժանաւորութեան,
 Անեղջ եւ լուսավառ բոցը իր նառապարներով մուրը եւ խաւարը
 Պատեց, եւ սոցիալեան արդարութեան, իրաւունքի եւ վրէժի կայծը
 Փայլեց, փայլասակեց խորհրդարան կոչուած գեներալներ մէջ:
 Ու դժոխածին դեւերը, ոնրագործ սադայէլները իրաւունքի լոյսէն
 Դողացին, սարսափեցան, աստուծային պատգամէն շփոթեցան:
 Ու դժոխածին դանհապետը Թալէաթ-Յուդան համբուրելով մասնեց
 իրաւունքի եւ արդարութեան եւ սէր բարոգող հայեր եսփոխանները-
 Դիակաճօտ բերանով համբուրեց ու մասնեց գանձին ի մահ
 եւ ի խաչ, ինչպէս Յուդա մասնեց գրիգորոս:
 Ի զո՛ւր առաքեալները դժօխէն դուռս փրկութեան
 Լուսավառ նամբայ, արհայութեան դուներ ցայց տուին.
 Ի զո՛ւր բազմաթիւ առաքեալներու հոյները
 Դնարեղակներու պէս ազատութեան կնարը ինչեցուցին.
 Յ. Շահրիկեան, Խաճակ, Տօքթօր Դ. Տաղստարեան, Ակնունքի,
 Տ. Բէլէկեան, Սմբատ Բիրաս, Մ. Կիւրնեան, Ռ. Սեւակ եւ այլք,
 Ինչ հաւաստի, յոյսի, սէրի եւ լոյսի երկինքներ ցայց տուին,
 Ու դէպի ազատութիւն երթալիք լուստուր նամբաներ:
 Ի զո՛ւր, այդ անծնուած յաւիտեանական գեներալներ քանձը խաւարը
 Չպատեցաւ զաղափարի, իշէալի, արդարութեան նառապարներով-
 Ու ի զուր գրչի ու զաղափարի ռահվիրաներ մոխիրներու մէջէն
 Կայծեր դուռս հանեցին եւ արշալոյսներ բռնկեցուցին:
 Ի զո՛ւր բորբոքող դժոխքը լափեց ու այրեց այդ առաքեալները,
 Արդարութիւն ու Սէր բարոգող մարգարէ փոյնեանները,

Սոցիալեան առաքինութեան բոյր ու բոյր սիրող ծաղիկները
 Անխնայօրէն այրուեցան դժոխքին խառնակներուն մէջ...
 Բայց անոնց սուրբ հոգիները, որոնք կրակով մկրտեցան,
 Բռնկեցին ուզեց վերապրող եղբայրներուն վրէժի կայծը:
 Յարգա՛նք անոնց անմուռաց յիշատակին:

է

... Ապրիլ 11-24: Սուրբ եւ անմահ նահատակաց օր:
 Միլիոն մը հայ նահատակներու մեծ սպանութիւն:
 Հայութեան տառապանքի եւ չարչարանքի օրը Սրբուհան:
 Մարտիրոսներուն մեռելոցի օրը:
 Խո՛ւնք եւ պաշտամունք այդ օրուան:
 «Մահ ոչ իմացեալ մահ է, մահ իմացեալ անմահութիւն»
 Անմահն եղի՞լէի հրացայտ սուրբ հոգիին հետ կը փայլին
 Խաւարակուռ մահուան սեւ ստուերներուն խոր պատռոց
 Սուրբ յարութեան լոյսին պէս անմահ հայ նահատակաց հոգիները
 Թէեւ անոնք Պանդէոն մը չունեցան հոյակերտուած:
 Ապրիլ 11-24ը արփագեղ կոթող մը հայ պատմութեան մէջ:
 «Մահ իմացեալ անմահութիւն» միլիոն մը նահատակներու
 Մարտիրոսանքներու խուժողութ մահն է որ կ'իմացուի.
 Վայրկեան մը լուրջիւն:
 Վերապրողներու հոգիներուն է որ կը խօսի
 Օրհնասական մարտիրոսներու անդէմնի ձայնը:
 Պանք աստուծային է եւ սուրբ. պանք հրեշտակներ ու արցունքի,
 Պա՛հր վրէժի ու աղօթքի, պանք յիշատակն ու յարութեան,
 Պա՛հր փառաբանութեան, անդաւաճանի ու նախասօմալի,

Արեւելեան արեւմուտք, հիւսիսէն հարաւ ցրում հայութեան :
 Անոնք մեծ մարտիրոս եւ ջանակիր Քրիստոսի պէս
 իրենց վրայ պան մը լացող մայր ու Սիոնի աղջիկներ չունեցան՝
 եւ ոչ ալ աղօթքի մոմունջ մը, ոչ սուգի հառաչումք մը լսեցին,
 եւ ոչ ալ կարիլ մը արցունքի ջերմութիւնը զգացին
 եւ ոչ ալ գեղեզման մը ունեցան անոր մէջ հանգստանալու :
 Բայց անոնք ունեցան օր մը նուիրական, Ապրիլ 11-24ը :
 Ռուլէս զի այդ օրը հաւասքի, յայտի, սէրի անւէջ կրօնով
 Վառե'նք նոր վրէժի հնոցը :
 Վառե'նք զայն խաչին նամբան իյնողներուն գաղափարի ջանքերն,
 Վառե'նք մեծ մեքին կայծերով հայ արուեստը եւ հայ գրականութիւնը :
 Վառե'նք, որպէս զի սուրբ նահապետի առաքեալներ հանգստման
 Տեսնելով իրենց սուրբ երազներուն իրականացումը,
 Ռոնց սիրագեղուն եւ ոսկի երազներով առլցուն արժանէ կեանքերը
 Գողգոթաներու նամբուն վրայ ինկան,
 երազելով յարութեան լոյսը :
 Վառե'նք, վառե'նք... եւ ցոյց տան աշխարհի
 Հայ գաղափարին պսպղուն ջանքը :
 Իսէալի, գրականութեան, արուեստին սրբազան հուրը
 Ու վրէժխնդիր Եհովային աստուածային վրէժի կայծը :

Ը.

Զատիկ է...:

Զարնուրէլ՝ անցեալ : Երէկ ցեղիս տառապանքի գողգոթայէն,
 Կեանքներու եւ մոխիրներու վրայէն կը բալէի...:
 Այսօր սակայն տառապանքէն վերջ, լացող աչքերուս առջեւ

ԽՐԱԽՃԱՆՔԻ ՍԵՂԱՆ

ԶԱՐԳՈՒԱԾ ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ԳԼՈՒԽՆԵՐՈՎ

Կ'երեւայ երանաւէս եւ երանգախառն ծիածանի լոյս մը կենսասու :
Երէկ չարչարանքի ուղիներէն եւ արիւնքի համբաներէն փախցի :
Քայց այսօր արեան ծովէն ծագած յարութեան լոյսը կը տեսնեմ :
Երէկ նամասակ ցեղիս գաղափարին կապանքի շղթան
Կը քազաւորէր, այսօր ազատութեան լոյսին տակ շղթան կը փերուի :
Երէկ տուայտանքներու եւ անասելի վերքերու մէջ կեանքս կը հեծէր,
Տառապանքի դառնութեան լեղին ցմբուր փամելով :
Այսօր եղբրական դէպքերու անաւոր մերթի մը
Զիս փառաւանդներու աշխարհը կը նետէ, արեւ տեսնելու համար :
Զատի՛կ է...

Եկեղեցիին շուրջը կարմիր հաւկիթներու կեղեւներ կը տեսնեմ
Կարծես նամասակ ցեղիս արիւնքն մատուցներն են անոնք :
Ծովածաւալ հաւասարեալներու բազմութիւնը նեղեցով
Կերբամ Սուրբ խորանին առջեւ :
Անկիւս ինձ վերջեւ կուտայ նահակակները
Որոնք ազատութեան խորանին վրայ զոհուեցան...
Ու անա երկնային մեղեդի մը կը թնդայ ականջիս,
Կարծես հրեշտակներու ձայն մը քլար անկիւս :
«Իսկ ի նեղման է արեան ձերոյ մարտիրոսաց հոս
«Անուշ բուրեայ ի յերկինս՝ եւ հոտոտեցաւ Տէրն
«Ի հոտ անուշից քնդ կամաւոր պատարագս ձեր :»
... Կարծես միլիւն մը նամասակներու արեան անոյց հոտն է
Որ կը բուրէ, բուրվառը կը միայ... լացող աչքերուս կ'երեւան
Խորոյներու մէջ այրուած մարտիրոսներուն նշխարները...
Ու ես զինովցած սյդ անոյց հոտէն որ «Տէրն ալ հոտոտեց»,
Ամենի մերթիլի տէս հոգիս պայքիլ կ'ուզէ զոչելով.
«Տէ՛ր ողորմութեամբդ ու խաչիդ զօրութեամբն ստակեա՛ր՝
«Զբեմամին հայոց ազգիս...»
Ցեղս ապրիլ կ'ուզէ իր վեհափառ եկեղեցականներով,

Գայրմեղով, հաւատացեալներով. Տէ՛ր Բեզ կը փառաբանէ ան:
Ո՛չ. իմ ցեղս չպիտի մեռնի քանի որ իր հաւատք
Արարտի պէս կանգուն է միշտ:
Իր ծոցէն փրցուած՝ ծաղիկ մարտիրոսներու կեանքերը ասորի կ'ուզէ:
Նուիրակն կեանքը՝ բոլոր աստուածային պատգամիդ անուարով, Տէ՛ր:
Գողտիարի եւ յոյսի քանր, սիրոյ հրեղէն ծաղիկը,
Հաւատքի եւ իսկալի յոյսը ասորի կ'ուզէ ան,
Լոյս սալու համար աշխարհի անխորհրդ հոգիներուն:
Այո՛, պիտի ասորի՛ իմ ցեղս, ասորի կ'ուզէ, կեանք կ'ուզէ, կեանք,
Իր կուրծքին վերեւէն վառելու համար վրէժի կայծը...

«Արեան մարտիրոսաց հոս անուշ բուրեաց ի յերկինս»
Կարծես արիւններու ծովէն զորոշիացած խունկի հոս է.
Հրեւանքով ու արցունքով լեցուն հոգիս
Արեցած՝ նահապետաց յիշատակէն, անուշ արեան հոսէն,
Իր տեսնէ քաթորը սուրբ անմահ պատարագին:
Աչքերու կ'երեւայ նահապետներուն քաթորը:
Միլիոն մը հայ նահապետներուն քաթորը խաչին համբէն քալող
Այդ քաթորը պատարեան քալինին վրայ զոհուեցաւ
Ի փառս Բրիտանաց անունով եւ Աստուծոյ սիրոյն:
Գերեզմանէն յարութիւն առնող Բրիտանի պէս, սա պատարագի:
Իրանագետաստար կղերականներ որոնց հանգերձները
Կարծես նահապետներու քաթած արիւնով ներկուած են
Ու լաբարօն դրօշակներ որոնք կը ծածանին
Յաղքական քաթորի մը դրօշակին պէս
Իր խորհրդանշէն տառապանք իմ վշտահար ցեղիս:
Ու ծննդաններուն քինջ ձայնը որ ներդաշնակօրէն ու ակիւ՛ ակիւ՛
Հոգեգնալ շառակներուն եւ սաղմոսերգութեանց հետ
Իր բարձրանայ կարծես նախապալաց եւ անմահ հոգիներուն շուրջը

Լուսեղէն դափնեպսակ մը կը հիւսէ:

«Բրիտան յարեա՛ւ ի մեռելոց»: Լուսապսակներ կը փայլին
Յաղքապանծ հոգիներուն շուրջը՝ երկնի մէջ...:
Ալէլուիա՛... տառապանքի եւ շարժարանքի սուրէն կարող մահուան
Չայնն է որ կը հնչէ. կարծես նահապետներու քաթորին
Ալէլուիան է ան եղերական ու ինքնուր:
Մահը մահուամբ պիտի լուծուի. մահը ու կեանքը կը կուտին:
Ալէլուիա... փրկարար դէտեր յաղքած են դէտերուն:
Սուրբ յարութեան գերեզմանին մարմարեայ կաթարիչին պէս
Կը ծանրանայ վրաս նահապետներուն սուրբ:
Լացող հոգիս դեռ տեսնու է ու մահուան սարսուռը կ'ապրի:
Փշուած արի մը պէս անմխիթար է ան:
Դեռ հոգիս արբենայ կ'ուզէ երազանքի ովկիանին մէջ սուզուած
Յոյսի, յոյսի, պատարանքի եւ ոսկեփայլ անուշներուն անձնատու,
Տառապանքով հոգիս դեռ գինով է ցաւով, ո՛վ Բրիտան
Փրկիչ մարդկութեան, ախոյեան եւ ջանակիր արդարութեան...
Լսէ՛ որ պահուս Բոլ փռեպսակը ու խաչը կրող,
Քու զոգորթայիդ համբէն անցնող հայութեան ձայնը...
Լսէ՛ որ ազգործ նկարիչ առջեւ ծնադրողներուն ձայնը,
Լսէ՛ որ ազգործեանց սկիզբէն հաղորդողներուն պաղատանքը

«Տէ՛ր ողորմեա՛, Տէ՛ր ողորմեա՛»

«Հայոց ազգիս դու ողորմեա՛...»

Ովսանա՛... աւեհի՛ն... յարութիւն... խաչեպն յարեա՛ւ...
Տէ՛ր, սուրբ խաչիդ սակէն նոր կեանք մըն ալ նոր կեանքիդ պէս
Քու խաչը կրող հայութեան համար պարգեւէ.
Նոր կեանք մը հրաւիրաւ հրաւրի, ո՛վ հրաւրործ Բրիտան,
Նոր կեանք մը սգաւոր հայութեան, յարութեանդ արեւալոյսով

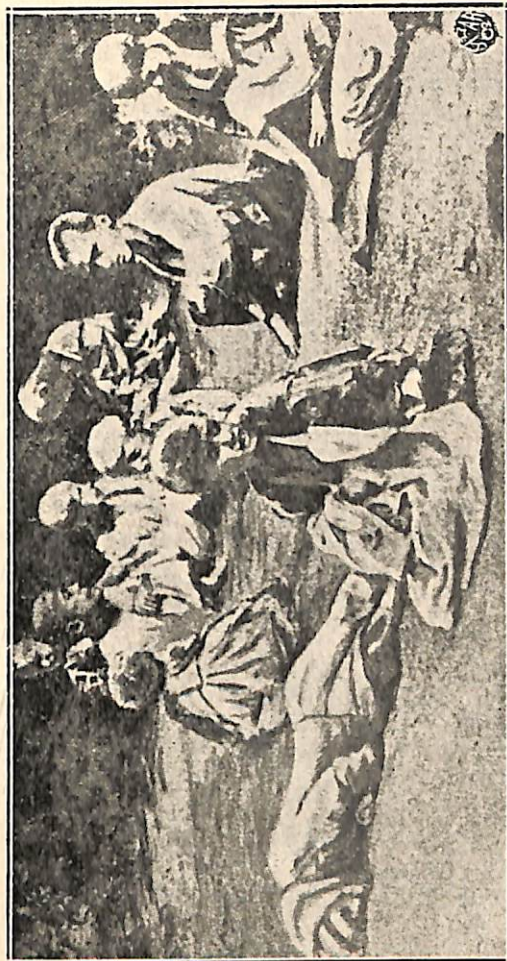
Շողոպուց, ու իմ ալ հաղորդութեան սուրբ սկիհէն գինովցած,
 Հոգիիս զաղափարի, իսէալի մեհեանից ջանք...
 Եւ հրաբորբոք նուիրական արթն սանար
 Վառէ՛, վառէ՛... ասուածային վրէժի կայծը :

Առաւօտ լուսոյ,
 Արեգակն արդար,
 Առ իս լոյս ծագեալ.

... Բոյսուցն ի հօրե,
 Բոյսեա՛ ի հոգւոյս,
 Բան ինչ ի հաւնոյս.

Դանձոյ պորմութեան
 Դանձից ծածկելոյ,
 Դսոյ զիս արտ.

Հասեա՛ հաւաստով...
 Հասասեա՛ յուսով...
 Հիմնեցո՛ սիրով...

ՎՐԷԺԻ ՀՆՈՅԸ

Ողբացեալ մեծ հայուն Պօղոս Նուպար փառայի յիշատակին

Ա.

Վրէժի Հնոցը: Նուպարաւեն:

Վրիժայորդ հոգիին աչքերով կը տեսնեմ ես զայն,
Հոն Արարաւի կրանիքէ անընկնելի ժայռին առընթեր
Հոյակերտուած, արեւազեղ, արփաւէտ ոստանը,
Անմահն Պօղոս Նուպար փառայի ոսկիէ կորողը:
Յաւերժութեան յուարճանը Նուպարաւեն...:

... եւ որ մը պիտի գայ, ազատութեան որ մը՝
Մայր Հայաստանի զաւակներուն փառքի օրը՝
Վահագնի ազատութեան արեւին արեւոյտով ողողուն...
Հայրենասէր Մեծ Հայուն ոսկեձող կորողը Նուպարաւեն,
Պիտի վառի, բորբոքի, հրաւժով մը իբր վրէժի հնոց...:

.
Ու դարերուն ընդմէջէն՝ երկինքին տակ աստղավառ,
Ան պիտի բորբոքի իբր աստուծան մը մոզական:
Եւ Բաաներորդ դարու անմահն մարտիրոսներուն
Միլիոն մը նահատակներուն անխնայներուն մէջէն
Վերակենդանացած հայ փխնիկները նախրապաշ,
Պիտի երբան ուխտի հող ի հոյ, երամ տու երամ
Իբր մեհեան մը նուիրական՝ Վահագնի, Անահիտի, Աստղիկի.
Իրենց սուրբ պայքարին սէրը հրահրելու
Վրէժի հնոցին կրակով...:

... Մորփեասին կուրծքին վրայ թառ թափ եկող, նիրհող,
Անուրջներու մէջ սուզուած, երազկոտ հոգիս
Կը դիտէ անցեալը՝ տողանցքը հալկազնեան Բաշամարտիկներուն,
Հայ փիւնիկներուն դէմքերը շողողուն, աշխոյժ :
Անոնք կը պանան երբեքին մէջէն շանթերու պէս,
Արծիւներու սասղափառ շառալներէն
Հայրենիքի ազատութեան նոր արշալոյսը վառելու :
Վերջալոյսի պահն է, պահը մերկածուսի,
Սուրբ պայքարի, մարտի, կռիւի, պահն է :
Միլիոն մը հայ նահապետներու արեան փոխ վրէժի պահը :
Քիւնիստի, մարտնչող հոգիները հրացայտ շանթերու
Կայծով գրահուած արգոսային աչքերով՝ խաւարակուռ
Գիւրգիւններու մուրը պատռելով խելայեղօրէն
Կը վազեն նախնիներու արիւնքն նամբէն :
Մամիկոնեան պատերազմի վարդապարտի Շաւարճանի դասերէն,
Մայր Հայաստանի վրէժի շեփոխի ծայնին :
...
«Փամ փոռոտան բարձունք Արարատի...»
Անմահն Ալիւսանի հայրենավառ հոգին կը ցոլայ,
Մարտահրաւրէրի փողը, յաղթանակի բաղերգը կը գոռայ...
Սուրբ պայքարի ծամը կը հնչէ Արարատի գագաթէն.
Վրէժ միլիոն մը հայ նահապետներու փոխ-վրէժ...:
Մայր Հայաստանը իր զաւակներ կը կանչէ,
Հայ փիւնիկներուն, դիւցազներուն, ներսներուն անխնամին,
Յոյց տալու համար մոգական բռնկած ասրուշանը,
Վրէժի հնոցը, որ կայծ ու բոց պիտի բաշխէ...:

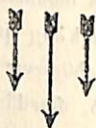
Հանգուցեալ, բարեգուր, բարեւէր, բարեխնամ, ազգասէր,
Հայ բարեգործութեան ջահակիր, ռահվիրայ Խաղտեանին
Արի ու բարի, բաջարի եւ կորիւն զաւակները
Առաքել պէյ Նուպար, Զարեհ պէյ Նուպար, Վահրամ պէյ Նուպար
Ախոյեանները, վեսեան կոյտերու հանգոյն,
Բորբոնող հնոցին հնոցպանները,
Սրբազան հուրը նուիրական անեղջ պիտի պահեն :
Դարերու ընդմէջէն Նուպարեան գերդաստանին զաւակները
Ազնուաստնի, օրհնուած, վեհօգի մեծ հայուն իսէալը,
Հայուն ոգին վառ պիտի պահեն հայու կրակով, Հայաստանի մէջ :
Փառք եւ յարգանք իր անմահ յիշատակին :

...
Ի գո՛ւր, ո՛վ Հարութիւն ու նախանձ,
Ի գո՛ւր ուղեցիր լալիւն մեծ հայուն սիրքը,
Սիրս մը որ ներհնուած էր աստուածային աւիւնով :
Անոր սուրբ հոգին անմահ յաւերժութեան
Եւ փառաց յուսապսակին արժանացաւ :
Եւ Հայոց պատմութիւնը, մասեան արիւնանքի,
Պողոս Նուպարի գերդաստանը անմահացուց,
Իր շէն-ժող Նուպարաշէնի ոսկեծոյլ կորոզով, յուշարձանով,
Հայաստանի վերականգնումի շինարար երազով,
Որ այսօր, ահա իրականացած, մարմնացած, բռնկած է
Իբր ասրուշան մոգական — Վրէժի հնոցը :
Ու մեծավառ բորբոնող անեղջ կրակին դիմաց
Հսկայ, իսկան դարբինները հին Արամազդ աստուծոյն,
Կիլիկիայ, Հեփեսոսի, կրակ ու բոց կտրած
Հօր հնոցին փրփուրներուն նման,
Հրացայտ շարուանէ անձրեւող հաճանքներու պէս,
Պողպատեայ մուրհերը ասրաւէկ, կ'իջնեն կ'ելլեն սալին վրայ

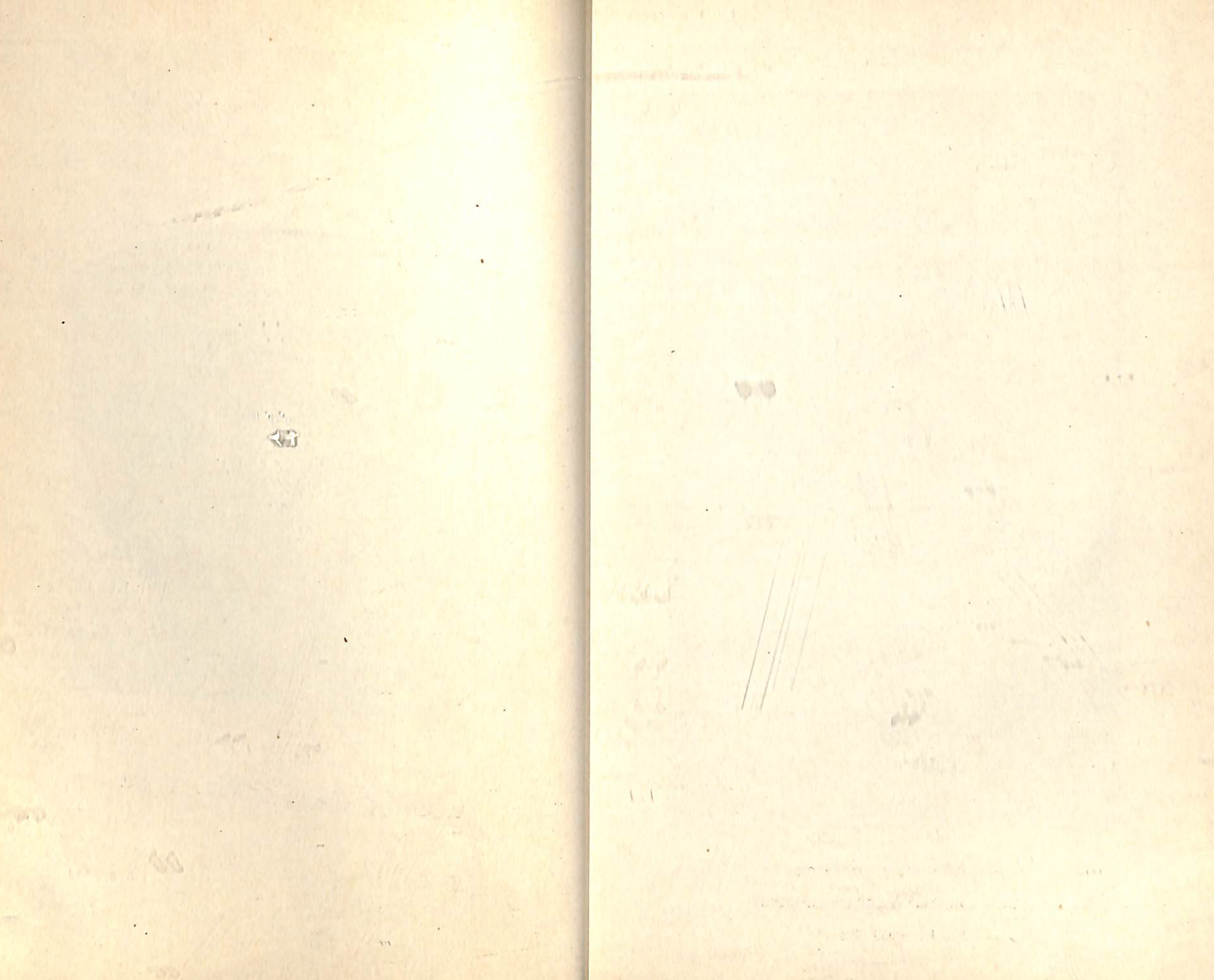
Անուր, շանդախից, դրդագին բախումներով...
 Կը բնկացնեն երկինք գետին շինարար հսկաները Թորգոմեան...
 Իւ ուժգնօրէն կը դարբնեն կամբը ցեղին.
 Հրաւէկ պողպատները դնելով աշխատանքի Վրէժի հնոցը...
 Շինարարները տունի գամ, վրէժի նէս կը պատահասեն,
 Իշպետուն եւ հակաի ֆրէնկով չապրողներուն գլխուն վրայ
 Իբրեւ կրակէ կարկուտ:

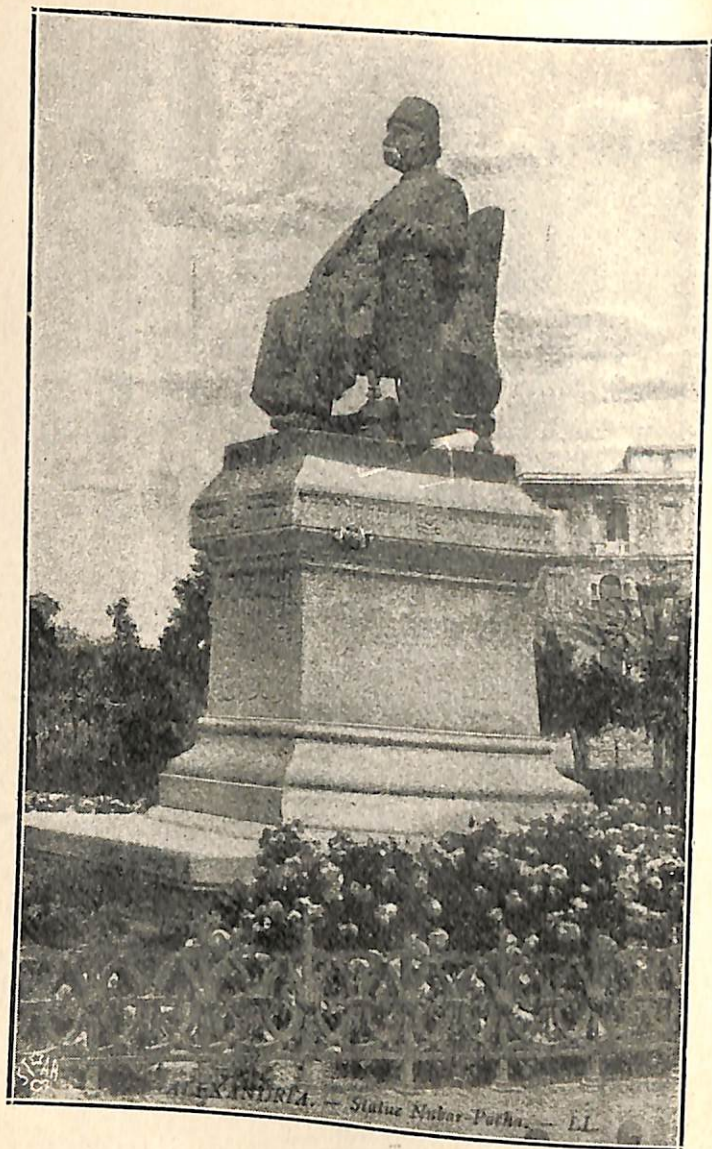
.....
 Տեսէ՛ք, հոյակերտօւած ոստանին կարմիր երկինքէն ցոլեր Վահագնի
 Դիւրիչ արեւին եւ Բերլենեմի աստղին պէս մոգիչ...
 Հոն, անընկնելի Արարտաի զագաթէն ծագած...
 Ազատութեան համահչոս լոյսն է ան, որ կը վալլի...
 ՆՈՒՊԱՐԱՆԵ՛ր, որ կը բորբոքի իբրեւ Վրէժի Հնոց:

Դահիլէ 1928

ԱՆՄԱՀՆ ՊՕՐԱՆ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԵԾ ԵՊԱՐԺՈՍ
ԱՆՄԱՀՆ ԵՌԻՊԱՐ ՓԱՇԱՅԻ ԱՐՁԱՆԸ
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ ՄԷՋ

ԵՌԻՊԱՐԱՇԷՆ

Ն ուսարաշէն... շեն-շող, արեւագեղ ոսան հայկական,
Անմահ Պօղոս Նուպարի կոթող հոյակերտ,
Մեհեան Լուիսական՝ ասոր հայութեան.
Յաւերժացնէ քող անունը Աստուած:

Ա դրացեալ մեծ հայուն փառքի սաճար.
Անով անմահ հոգին է որ կը ծփայ. .
Գարեան քոյր-քոյրին, Վահագնի արեւին հետ փայլուն
Իբր լոյս մը կը ցոլայ:

Զ իսկալ շուսպակը՝ հոգիին անմահ՝ պսպղուն շառաւիղ,
Յոլարձակ, գերք շափիւղայ...
Յիշատակը անմոռանալի՝ անշեշ ջահ յաւիտեական
Իբր ասոյ մը պիտի շողայ:

Պ օղոս Նուպար գերդաստանը՝ օրհնուած տոն մըն է սուրբ,
Հայութեան պարծանք առ յաւիտ,
Նուպարաշէն, իբր վրէժի հնոց պիտի բորբոքի ընդ միշտ
Գարեւոյ կայծակնացոյց, արփաւեք...

Ա ռշարքսներու շողին սակ կը ծածանի դրօշակը հայկական,
Զինուորները ու հայութիւնը կ'ոգեկոյժ...
Առ Արարտաշ գոշսաներգակ պոռնէները կ'երգեն
«Պօղոս Նուպար չէ՛ մեռած այլ կը ննջէ...»

Բ եկեա՛նք մեծ հայուն երազը իբր փխնիկ մարմնացաւ,
կը հրճուի իր ոգին սնմահ...

Մայր Հայաստանի երգին, խունկին, բուրումին ծոցեն,
Աղաւակերայ հոգին կը խայտայ:

Ա. Արթուր հոգին օծուած սիրոյ սրբազան միւռնոնով,
Սեր... արդարութիւն ու բարութիւն կը գոչէ.
Բնաւով, շաւիղով, ծնծղաներով երգեցե՛ք, ո՛վ հայեր՝
Անոր ծննդեան Տօնին:

Ե. որպիսի յուշարձան մը ոսկիաճոյճ կորսողի պէս
Արեւազեղ Նուպարաշէն ոստան
Պիտի փայլի դարերու աղբակողջին մեջէն
Շէն շող բոյներով զերթ դրախտ, ծաղկաստան:

Ե. ահն Ասուծոյ դրախտաւայր, Հայաստան աշխարհի,
Եղեմ անմահ ծաղկասփիւռ...
Սոխակ, կոունկ կը դայրայէն ծաղկանց ծոցեն անուշ
«Մահ իմացեալ անմահութիւն» համապիւռ:

Ե. ահաւա՛հ աճիւններէն վերապրող սա հե՛կ տուն գեղօ՛նը,
Իբր յուսալուս ընդունէ շող ու շէն.
«Յիշատակն արդարոց օրհնեալ եղիցի» յարգանք քս անուան
Որ կերտեցիր հայուն համար ՆՈՒՊԱՐԱՇԷՆ:

ՎԷՐԺԻ ՆՈՐ ԱՍՏՂԸ

Բարեբաւ Գ. Գալուստ Կիւլպէնկեանին

Վ. Է՛րժի նոր աստղը...:

Նուպարաշէնի բորբոքող վրէժի հնոցին բոցով բռնկած
Նոր աստղ մըն է ցոլարձակ...

Յուսիսեանական փայլող անեղ Սրուսեանի տնամարմինին
Անմահն Պօղոս Նուպարի հոգիին կայծովը վառուած:

Նոր աստղ մըն է ճշուլող «Հ.Բ.Բ.Մ.»ի նախագահը,

Ու խնկելիին առաքինութեան ու վեհութեան փառքի գահին վրայ
Իր հառապայքները պիտի սփռէ երկնքի տան համայնքներով...

Եւ Բերքեմեմի Մեսիա արքային ծննդեան ու յայտնութեան
Բարի Գալուստը աւետոյ մագական լոյսին պէս փայլուն,
Հրաշագործ աստղին պէս պսպղուն,

Հայութեան վրայ պիտի փայլի այդ Վ. Է՛րժի Նոր Աստղը —

Վ. Է՛ն Գալուստ Կիւլպէնկեան,

Իր անուան ու տնամարմին անեղ Սրուսեանին պէս:

Վ. Է՛րժի Նոր Աստղը:

Ան պիտի վառի շողարձակ ցոլերով,

Խաւարակուռ մարդոց բանձր միտքերը պատելով,

Զնաւաբանիկ ջանի մը պէս վառվռուն,

Հայրենիքի նոր կառուցուած Նուպարաշէնի երկինքէն:

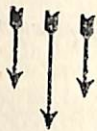
Ան պիտի փայլի՝ իր փայլէն փայլ տալով որբեւայրիին,

Ուրբոյնիին եւ որբին եւ շինուած բոյներուն վրայ:

Ան պիտի փայլի գաղթականներուն նորաւէն խրճիթներուն վրայ,

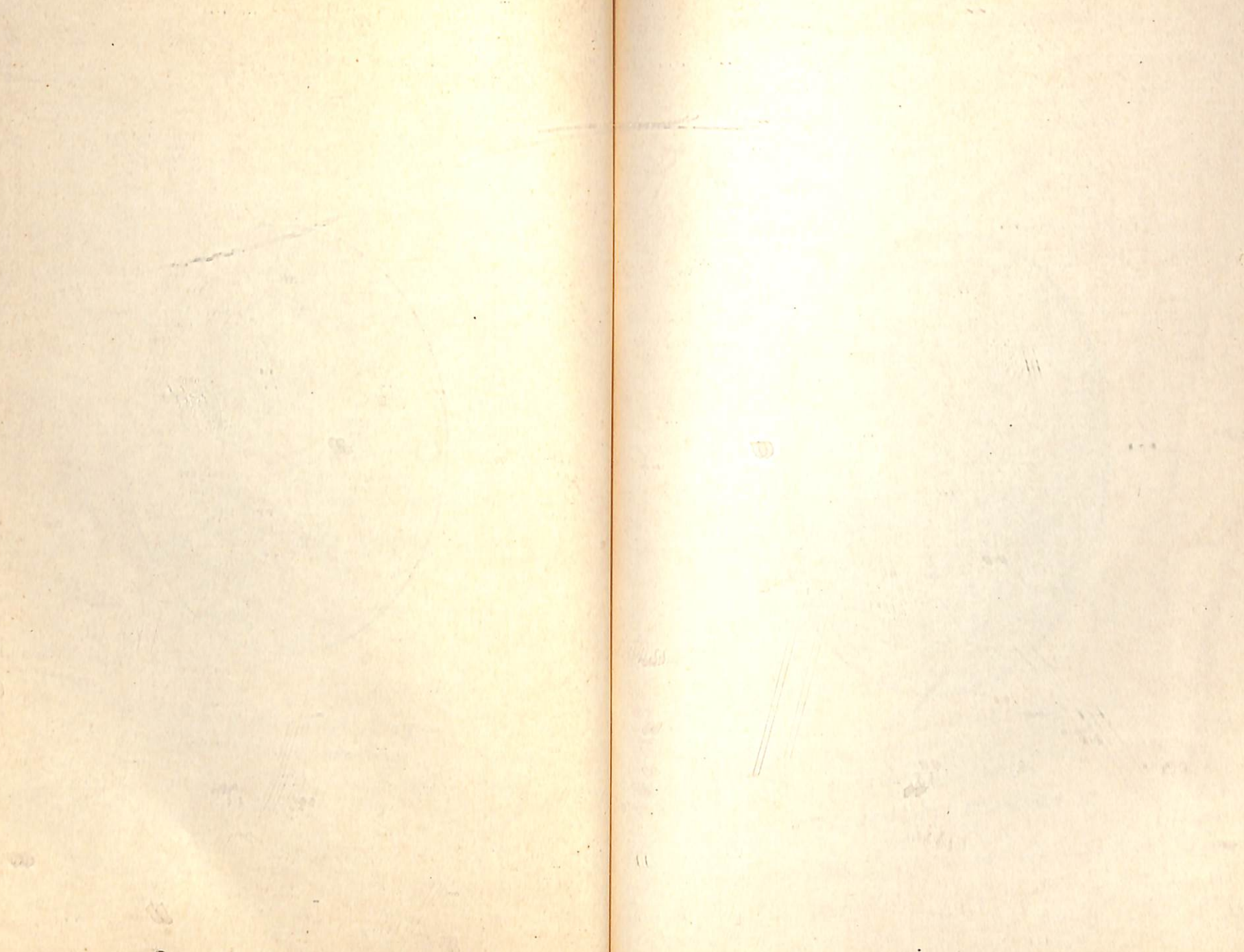
Աղբահին, անտէրին գլխուն վրայ լոյս ափռելու...:
 Ան պիտի փայլի թափառականին, պանդուխտին խցիկին մէջ*
 Իբր կանքեղ մը սանարի* լոյս տալու...:
 Ան պիտի փայլի...
 Հիւանդին, մահամեծծին, անդամալոյծին սնարին վերեւ,
 Գաբիրներու, առանցիկ, մոմի մը պէս լուսավառ
 Եւ ան պիտի փայլի հայաստանեաց կայսրուհի երկինքին վրայ
 Իբր հեղէն սիւն մը արդարութեան համբան լուսաւորող,
 Ու չարին, նենգին, դէւին, ոսոխին ոճրադատ հողիները պիտի սյրէ*
 Դու պարսուէնի բռնկած կապներով...:

Տպահարան 1930

Վ. ՍԵՄ. ԱՌԱՔԵԼ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐ

ԱՌԱՔԵԼՆԵՐԸ ՈՒ ԲԱՐՈՒԹԵԱՆ ՏԻՊԱՐ
 ԱՆՄԱՀՆ ՊԹՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆԳՐԱՆԻԿ ԶԱՌԱԳԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐ
Պ. ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ

ՓԱՅԼԻՐ

Փայլիր... փառֆիղ զեղօնը մեղեդին անմահ
Երկնից երեւակները բող երգեն արդարաւոր,
Արդարութեան վեհ դիւցազուն ռահվիրայ...
Բարեզօր, բարեխնամ, բարեւոր, բարեւեր:

Արեգակն արդար առ ձեզ լոյս ծագեա
Օրհնուած տեղ բարի Գալուստ Կիւլպենկեան՝
Չնաշխարհիկ, լուսասու փառիւղի արքայ...
Փայլիր .. փայլեղ փայլ տուր ցեղին հայկական:

Յայտնութեան աստղին պէս Յիսուսի արքայ
Յաւիտեական ջահի պէս փայլիր... դու մոգիւ
Իբր երեղեն սիւն Հայաստանի վրայ, մանուկի արքայ,
Շողա՛, ցոյա՛, լուսաւորե՛, մեծնայ փառիւղի բովիւ...:

Լուսավառ վեհ հաւսիւղ վրայ դրոշմած
Հայ բարեգործութեան բարեխնամ նախագահ...
Դեւերեն, սոսիւներեն բող պահե՛ք փեղ Սասնուած,
Պօղոս Եռուարի սեղապահ անունը անմահ...:

Իրաւունքի, արդարութեան հերոս, ախոյեան
Բաջարի, բարի, առաքիւնի, վեհաճմն ջահակիր...
Լոյսեղ դողաւոր դու սոսիւները համայն
Պիտ սողան իրենց ուրջը բոցեղ շանքակիր...:

Ըսմայն մարդկութեան դու պարծանք, բարիքի սիսան,
Շողա՛, շողեղ շող տուր՝ որք որքունիներուն սգակիր...
Որքեւայրիկն, Սասնոյ դեր կասարե հայրութեան,
Իբր վրե՛ժի նոր աստղ ցոյա՛ ու փայլի՛ր...:

Գ Ի Ի Ղ Ի Ն Վ Բ Է Ժ Ը

Նիկոմիդիոյ Առաջնորդ Գեորգի
Տ. Սեկիանցոս Աւր. Յովակիմեանի

Գիւղին վրէժը...:

Աւերակ հայոց գիւղերուն վրէժը ո՞վ պիտի լուծէ...

Միմիայն վրէժնորդի եհովան:

Մերագա՛ն, կը յիշե՞մ 1917ի արեան տարիները,

Մահուան մահիկէ մանգաղէն մագապուր նողուցած ոգիդ,

Բէքլենեմի մաուրին եով նգմաւորի խցիկիդ մէջ վիճէ ընկնուած էր

Տառապանքի, չարչարանքի գողգոթաները մազլցելով.

Փշալի արիւնաներէկ նամբաներէն անցնելով եւ եկայ զսայ Զեզ.

Ու Զեզ Մերագնաւորները տեսնելու պէս սիրտս փղձկեցաւ.

Չարչարանքի երկունքէն, հայրենիքի աւերակներէն դողմաւոր

Հոգիս լացաւ վիճով, տառապանքով սգաւոր հոգիդ հետ:

Ու Զեռ մխիթարիչ սրբազան խորհուրդներով

Զիս ու տառապանքով կեանքս հանգստացուցիւք. —

«Մի՛ լար, գաւազս, բոքենիներէն յօռտուած հօտիս մնացորդ գաւուր,

«Մի՛ լար. վրէժնորդի եհովան բող լուծէ Հայոց քաղաքներուն,

«Ոստաններուն, աւաններուն, ու Հայ Գիւղին վրէժը...»

Ըսիք, ու կենաց փայտէ, ձիթենիի մատուցէ շինուած խաչովդ

Օրհնեցիք զիս, մաքուր յոյսիս լոյսը կրկին վառելով:

«Կենաց փայտէ հրաւազործ սուրբ խաչով կ'օրհնեմ զքեզ,

«Աստուծոյ հրամանաւ, փրկարար սուրբ խաչը բող պանէ,

«Պանպանէ զքեզ երեւելի եւ աներեւոյթ փորձանքներէ ու դեւերէ

«Եւ անօրէն հեթանոսաց մահուան սեւ նիւթաներէն.

«Ու սուրբ խաչին զօրութեամբը ծլիս, ծաղկիս, մեծնաս,

«Անիս, ուռնանաս, նահասակ ծնողացդ փոխարինես:

«Ու սուրբ յարուբեան հրաւապառ անեւջ լոյսը, եւ սուրբ

«Բէքլենեմի մոզական յաւիտենական փայլուն ստեղծ

«Թո՛ղ բու նպասակիդ համբան լուսավառէ...:

«Երբաւ բարեա՛ւ, մի՛ լար, գաւազս, հայոց փրկիչն Տէր

«Յիսուս Բրիստոս բող հեզ ըլլայ ու հաւաստիդ հրաւեր,

«Յոյսիդ լոյսը, սերիդ հրեղէն ծաղիկը, Գերսեմանի շուշան

«Մանիւշակին պէս անբիծ բող ցոլացնէ Աստուած բոյրով, բոյրով,

«Յովով եւ հայոց չարչարանքին մարմնացումը, ամէն:»

.. Ու ծնեալ արեւայ Յիսուս մանուկին քաջայրը,

Մտուրը գացի աղօթելով՝ հրաւազործ երախային

Աստուած նկարէն խնդրեցի տառապանքով կեանքիս առողջութիւն:

... Եւ գացի հոյակերտուած հրաւերներու քաղաք սուրբ Սիոն,

Արեւազեղ երուսաղէմ, չարչարանքի գողգոթան մազլցելու.

Ծնեալ, խաչեալ եւ յարեալիս լուսավառ, արիւնաներէկ

Պանկերէն, որուն վերքերէն կարմիր կայծեր կը ցոլան...:

Հաւաստիս, լոյսիս, սերիս, վրէժիս պատրոյզը վառեցի,

Եւ երակներուս վարդակարմիր արեւոյտները հրդեհեցի...:

Ու այսօր տարիներէ ի վեր, կեանքիս անպայտին մէջ քաղաքելով

Դեռ կ'երազեմ Գիւղին վրէժը. ո՞վ պիտի լուծէ զայն:

Կ'երազեմ ծննդավայրս Զենկիլէր, ծնողս, հայրենակիցներս

Որոնց ամէնքն ալ չարչարանքի գողգոթաններուն վրայ ինկան:

Կ'երազեմ շէն-շող հազարաւոր տուններ, վառ օհաններ

Որոնք աւերակներու կոյսի վերածեր է ռոյսը:

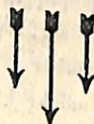
.. Աւերա՛կ, աւերա՛կ, անկէ անցեր է քնամիտ, աւերա՛կ,

Բուրեւ վայնասուրբ «մանր անցաւ սակէ», կը գոչէ.

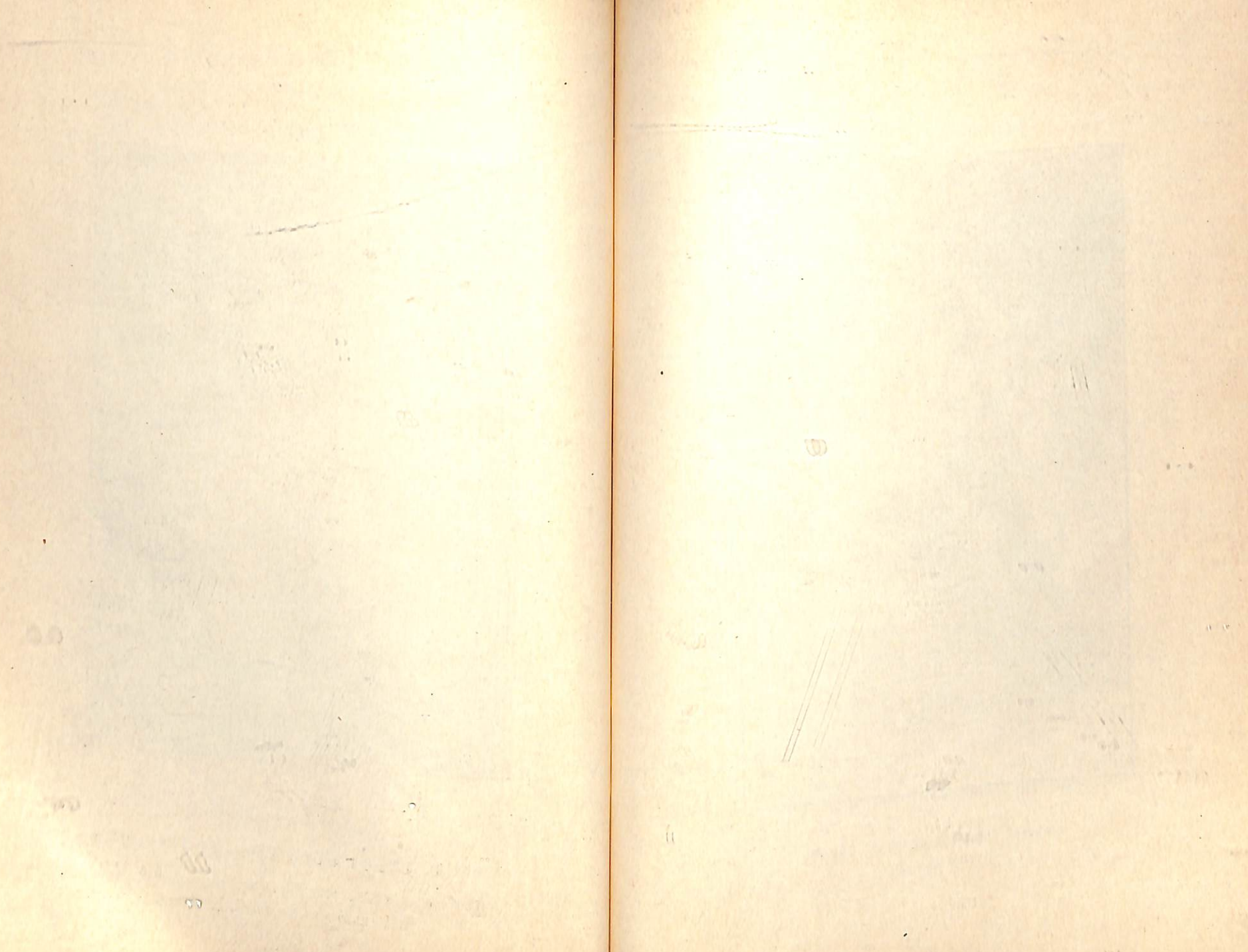
Մահապիւռ աւերակներ ու մոխրակոյտներ միայն:

Բն Նիկոմիդիոյ թեմիդ երբեմնի շէն-Շող Բաղաբները
 Հոյակերտուած ոստանները, Չէնկիլէր, Պարսիզակ, Մեծ Նոր Գիւղ,
 Սէօլէօզ գիւղաբաղաբները, Միջագիւղ, Քարծի,
 Շախալս, Խըրըն գիւղ, Կիւռլա, Քէրէմէր, Կէտէլէկ
 Հայոց Բաղաբները, գիւղերը, բոլորը, բոլորը այրուած են:
 Բն կանաչագարդ պարտէզները, պողատու այգիները,
 Մշտադարձ ձիքաստանները, ցորենի արտերը, արօտաբերները,
 Երփներփեան ծաղկատասանները, այսօր արիւնով կարմրեր են:
 Բն կաթնաբոյր, պղպշուն, կարկաջահոս, զուլալ աղբիւրները
 Նահապակ-ճահապակուհիներու արիւնով փրփրեր են:
 Բն անա այսօր թեմիդ գիւղերուն ու Չէնկիլէր ծննդավայրիս
 Յիւստակներով առլցուն ու կարօտով բեռնաւոր հովերուն հետ
 Կարօտի հառաչանքս, հաւատով ուռնացած բաղձանքս կը դրկեմ
 Նահապակներու արիւնով կարմրած Վահագնի արեւին,
 Մոզական ճանաչներու միացած հովերուն հետ.
 «Ո՛ր տար ինձ գծուի ծխանի, ո՛վ իմ հովիւ հայր սրբազան
 «Եւ գառաւօտն Նաւասարդի երկիր մեր Հայաստան,
 «Հոն պիտի ծաղկի, ծլի հաւատքիս, յոյսիս, սէրիս ծաղիկը
 «Կեանք սալով ինձ ու հայոց Վահագնի շող արեւիկը,
 Էլուծած պիտի ըլլամ Գիւղին Վրէժը:

1917 Երուսաղէմ-Բեքլեհեմ

ՆԻԿՈՍԻԴՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴ
 ԳԵՐ. Տ. ՄՏԵՓԱՆՆՈՍ ԱՐԲ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ
 ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ ԻՐ ՀՕՏԻՆ ՍՓՈՒԶ ՀՐԵՏԱԿԸ
 ԱՅԺԻՄ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՊՈԼԿԱՐԱՀԱՅ ԹԵՄԻՆ

ՏԱՐԱԳԻՐ ՀԱՅ ՄԱՅՐ ՄԷ ԵՒ ԻՐ ԶԱՆԱԿԸ
ԱՆՈՔԻ ՈՒ ԾԱՐԱՆԻ

ԾՆԱԾ ԿԱՌԻՍ ՎՐԷԺԸ

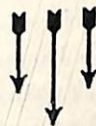
Խանքակաք նահապետ մօրս յիշատակին

... Ծծած Կաթիս Վրէժը... Ե՛ս լուծել կ'ուզեմ, մայր,
Քու նուիրական աստուածային սուրբ վրէժդ...
Դորովագուր, խանդակաք մայր. քու յիշատակդ, անցեալդ, սերդ
Ու անաւար սառապանքէդ եւ անասելի սանջանքէդ հոգիս մերկած է:
Վրէժ... բան մը ըլլալ կ'ուզեմ ուրուականիդ միացած,
Վրէժ... բան մը աննխաբական, հզօր, այրող, բանդող
Ուռկանոս հեռոյ հին աստուած մը ռոտըր այրելու
Վրէժ... բան մը ինքնիր մէջ ամէն բան պարունակող
Դից մը Աստուծոյ, որպէս զի հրէշներուն կեանքի քելը կտրել...
Վրէժի սուր մը, հրաւելի նեւ մը, շանք մը աստուծոյ,
Դիակակեր բորենիին արիւնայորդ սիրտը միտում...
Որպէս զի կարողի՛ մայրս, իմ զաւկի պարսկանութիւնս
Կասարած ըլլամ ու լուծած՝ ծծած կաթիս վրէժը...:
Վրէժ, որ զիս դիտեցուցիր կաթնաքոյր կուրծքիդ վրայ գուրգուրանով:
Ջարդեցի՞ն, փերեցի՞ն կուրծքդ մեղրահոս...
Ու ան սիրող սիրտդ զգայուն, ոսկի սափորի պէս սեր լեցուն.
Կոտորեցի՞ն մայր, կոտորեցի՞ն այդ հաւատքի, յոյսի, սերի սկիւնը...:
Ու կեանքդ սանաւ պաշտամունքի, սաղմոսի, շարդեցի՞ն նիւաղները:
.....
Ո՛վ զարհուրելի ցնորհներ, սառապանքներ, չարշարանքներ,
Ուրուականներ... բոլորդ, բոլորդ միացէ՛ք ինձի, ուժ տուէ՛ք
Ո՛վ աստուծացած սուրբ մահամահուր նահապետ հայ մայրեր,

Ու կոյս աղջիկներ, հարսեր, մաքսիրուսուհիներ չարչարուող,
 Այս իրիկուն բոլորիդ ուրուականները թող ինձ միանան
 Ու սրբունի մայր իմ, վրիժայորդ լացող հոգիիս այժ տուր,
 Խանձարուրի մէջ փաթրած երեխայութեան օրուանս պէս
 Ոյժ տուր, մայր, ճառապանքէ ելեկտրացած դժբաղդ կեանքիս
 Ու պոռամ, գոչեմ վրէժ... հեմարսութեան անողոք ձայնով,
 «Վրէժ միլիոն մը հայ նահատակներու արեան փոխ-վրէժ...»
 Պառամ, արդարութիւն եւ օրէնք դնող Աստուծոյ երեսին.—
 — «Ո՛վ Աստուած՝ արդարութիւնդ ինչո՞ւ պահած ես զարծադրելու»
 «Արդեօք ան լոկ բա՞ն մըն է ունայն, ոնամէջ, սնափառ,
 «Տե՛ս, բու անունդ, արդարութիւնդ, օրէնքդ, կանոնդ ոսնակոթի ընելով
 «Հրէք ինչ ոնիրներ գործեց եւ անպատիւ մնաց
 «Ու ասելութեան ցատումով արդարութիւնդ կը խաչէ
 «Փառքիդ զահէն տես դահիճները սօրթած թելերին
 «Տապաւներու անկուտ հարուածներով կասղած,
 «Փրփրած, բու արդարութեանդ հետեւող անմեղներ կը հնձեն»
 «Կեանքներ սուրբ մայրերուն, ծաղիկ աղջիկներուն, յղի հարսերուն,
 «Արխանաբու մողոքին դիակահոտ հրաւանն է,
 «Հայ ցեղը ջնջելու համար, մայր, հարս եւ աղջիկներ ջարդեցիք...»
 «Դիակակեր Մողոքը կասղած՝ զոն կ'ուզէ կուլ տալու,
 «Պատերազմի չաստուած Արեւը արիւն կ'ուզէ բնայելու,
 «Ո՛ր մնաց բու անսահմանութիւնով ամենագորութիւնդ,
 «Աւազարհը հայոց գերեզման, դիակները անբաղ, հոտը չե՞ս առնէր,
 «Ու նենգ, անխղճ, անզգայ, անզուր, բարսիւր, ոհրաղաւ եւրոպան,
 «Ծիծաղելով արիւնահերկ աչքեր կը խփէ հայ զոհերուն վրայ...
 «Զահեր՝ որոնք արեան հապաղիմներու մէջէն վեր ցատկելով
 «Զարդուած մարմիններն անչաստուած դեռ Աստուած կը պոռան.
 «Միթէ չե՞ս լսեր աղիողորմ, սրակեղեք ձայներնին
 «Հայր քաւութեան նոխա՞գ է որ սեղծեցիր,

«Այդ ամօրէն նիւաղներուն, արխանաբու մողոքներուն զոհուելու.
 «Ո՛ր ես, Աստուած, միլիոն դո՞ւ ալ կը դողաս դահիճներէն,
 «Ո՛ր ես, ո՞ր մողոքակին վրայ կը զսնուիս...
 «Ո՛ր է ցատումիդ պատահար, շանթերդ, կրակներդ.
 «Յայց տուր հրաւրդ, որ եեզ լեկով ուրիշ կուտ չի պատեմ
 «Ո՛ր էք, հզօր Աստուածներ, Նեմեսիս, Վահագն, Արամազդ,
 «Ունկանոս, Ասրայէ, Ուրիզդ, Տիոս, Հերակլէս...
 «Ո՛ր էք, տուէք ինձի զօրութեան հրաւր մը
 «Վրիժայորդ հոգիս գինով է, բորբոսած է այսօր...
 «Ես վրէժ ունիմ, լուծելիմ, վրէժ, վրէժ...
 «Տուէք ինձ զօրութիւն մը՝ որդ որ զօրաւոր, անվախ էք,
 «Ես ան պիտի պատեմ իբր կուտ...
 «Վրէժ ունիմ, վրէժ լուծելիմ՝ Ծծած կաթիս Վրէժը...»

1916 թ. Գոնիայի դաշտին մէջ տարագիր մայրս տեսայ վերջին անգամ.
 Երբ զիս տեսաւ շոթայուած՝ գետին ինկաւ ու մարեցաւ:

ՎՐԻԺԱԾԱՐԱՒ ՀՈԳԻՆ

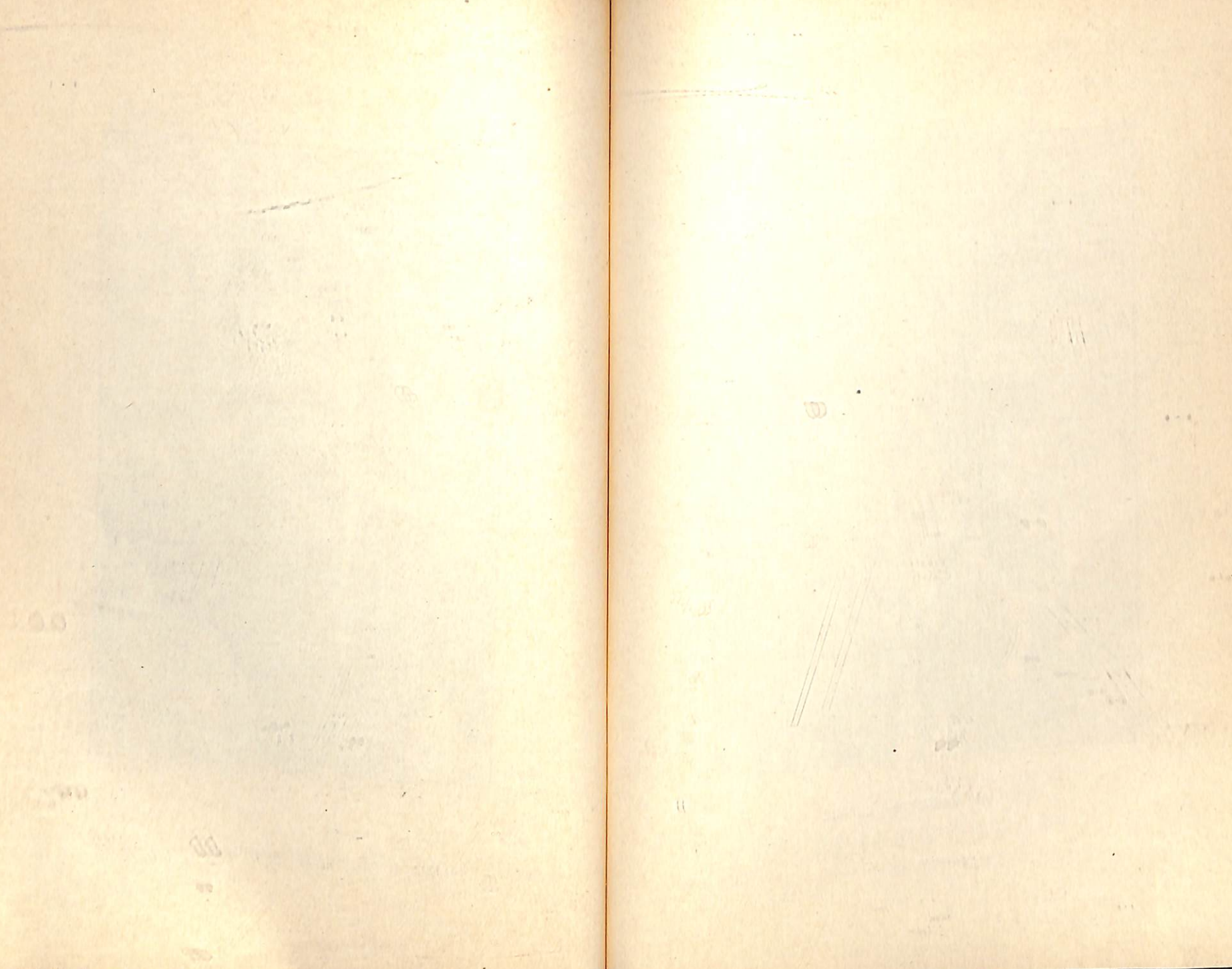
Յեղիս անգուգական հերոսին՝ Անդրանիկի յիշատակին

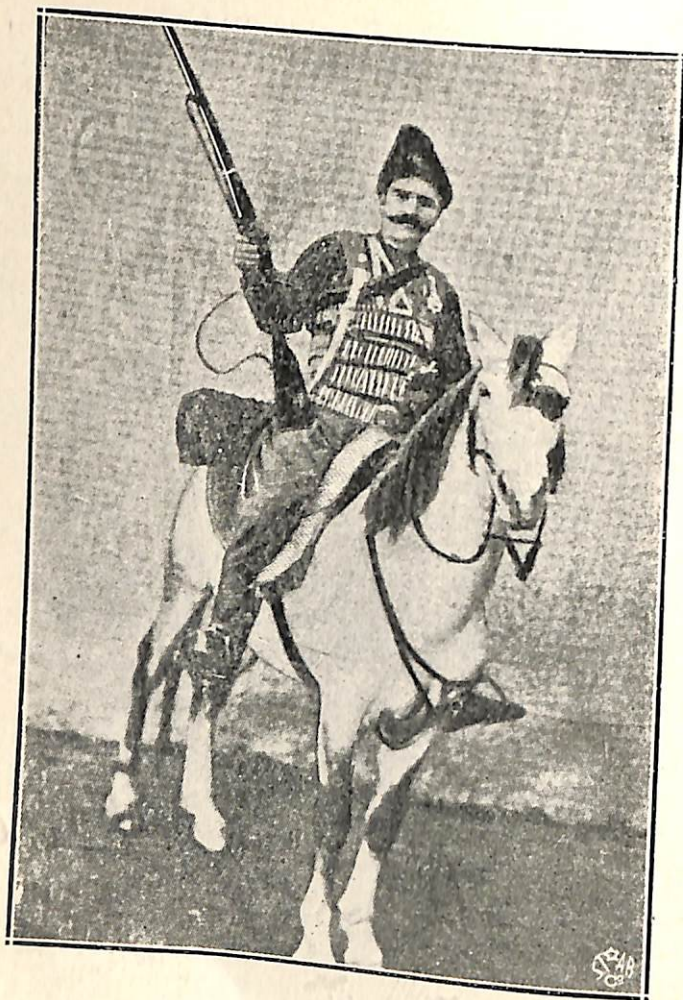
Վրիժաժարաւ Հոգին... ան դեռ իր հրատոյժը հոգիին
Պապալը, ծառալը չի յագեցուցած,
Հախրապաղ գնաց, թռաւ, լուսաթել պարիկներու պէս
Մայր Հայաստանի կարմիր երկինքին վրայ սաւառնելու:
Հոն եւս՝ Արարատի զագաթին վրայ չար ոգիները որսալու
Ու հոյակերտուած նոր հայրենիքին, նոր ոսանքին երկինքէն
Նահասակաւոյ եղբայրներուն վրէժի երգը շփոթելու:
Զօրավար Անդրանիկ, անուն մը դիւցազն, անմահ,
Ան դառերու մառախլապատ մօուէներու ծոցէն, ամպերու մէջէն
Պիտի փայլի իբր ասոյ մը յաւիտենական ջանի պէս,
Արեւալառ արշալոյսներու նանահնչերով նշուող...
Ու միլիոն մը հայ նահասակներու անխնայ վերապրող փիւնիկներ՝
Ունոր անմահ հոգիին սկիւնէն պիտի հաղորդուին
Եւ պիտի բաւեն հայրենիքի սիրոյ նեկտարով արբեցած.
Փլունիկ զինուորները, զօրավարին կամաւոր հերոսներուն պէս
Արիւնի ու վրէժի, Շաւարեանի, Աւարայրի
Ուխտեալ անձնուէր քաջամարտիկ զինուորներուն նման
Պիտի բաւեն, յաղթանակի քայլերը երգելով «օ՛ն անդր յառա՛ջ...»
Քայլերը յաղթանակի, վրիժաժարաւ հոգիին...:

Ու անա հոգիիս աչերովը կը տեսնեմ հայ դիւցազները,
Մայր Հայաստանի զաւակները փիւնիկ, ախոյեան, քաջամարտիկ,
Անրնկների Արարատին շուրջը, մարտահրաւերի գոռում գոչումով

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ՅԵՂԻՆ ՄԱՔՐԱՄԱՔՈՒՐ ՇԵՐՈՍԸ
ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻՎ
 ԻՐ ՆԺՈՅԳԻՆ ՎՐԱՅ

Իրաւունքի դրօշակը ի ձեռին վրէժ կը պտռան...
 Վրէժ միլիոն մը հայ նահապետներու արեան փոխ-վրէժ...
 Ու յոյսերու յոյսը իր ցոլարձակ հառապայքները կը սփռէ
 Կոստածէն ու չարչարանքէն հալածական հոգիիս վրայ...
 Վրէժ... կարմիր, կարմիր յաղթանակի դրօշակները ի ձեռին
 Կարծես միլիոն մը նահապետ հայերու արիւնով ներկուած՝
 Յաւերժահարսերու ծիրանափայլ շղարհներու պէս վէսվէտուն
 Կը պարզեն Մասիսի գագաթը պռռալով, կանչելով վրէժ...
 Ու վրիժաւարաւ հոգին, կարծես արծիւներու կերպարանք առած
 Կը սաւառնի Արարատի վրայ գիւշտիչ անգղներ որսալու...
 Փառք իր անքառամ Անգրանիկ գիւցազն, հերոս անուան
 Որուն սնացած վեհերէն ազատութեան արշալոյսը ցոլաց,
 Որուն անուան գուռաներգակները անմահութեան գեղօնը կը հիւսեն,
 Եւ բխր երանի քեզի, ո՛վ արդարութեան ախոյեան Անգրանիկ,
 Որ կը փայլի Հայաստանի երկինքէն քու վրիժաւարաւ հոգին...:

Դաւիթ 1928

Ա. Ն. Դ. Բ. Ա. Ն. Ի. Է.

Ա. Արամիկ... անունը առաջ անանի
Բաջ մարտիրոսաց պէս անանի...
Դարերու մեջէն պիտի շողայ
Վրէժի կայծի պէս պիտի գալայ...:

Ն. որ ազատութեան վառ արեւը
Հայաստանի երկինքին վերելը...
Վրիժաժարաւ հոգիիդ հետ
Լոյս պիտի տայ արփաւեռ...:

Դ. որաց Անդրանիկ անունեդ դիւցազուն,
Դահիճը բորենի, անասուն
Ու Համիշը դժոխքի կերպեր շուն...
Սարսնեցաւ զահիճ վրայ փշրուած...:

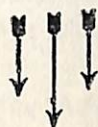
Բ. ուրիշ, օրեր, ամիս, տարիներ
Նժոյզովդ փառասմբակ կոռուեցար...
Վրէժի շանք ու բոց, կայծ, նետեր
Տեղացնելով ոսոխաց գլխուն վեհաբար:

Ա. շաւոյնները ազատ Հայաստանեաց
Ու անանիները արեւի վահագնին...
Շողով, շաղով, ցողով, ջիւղ անմոռաց
Պիտի ողորդեն քո վրիժաժարաւ հոգիին...

Ն. անասակաց հոյրերուն հետ անանի
Սրբոց դասը անցար մարտիրոսաց.
Արդարութեան զինուոր անոյեան անանի
Թող ֆեզ վարձարեւ Աստուծ:

Բ. բաւունքի, վրէժի ֆաջ ճիւղ
Դիւցազ հերոս զօրավար...
Խանդակաբ քու մայր Հայաստան
Լուսապսակը թող հիւսե ֆեզ համար...:

Ն. սրմիւր դրօշակները կը ծփծփան
Արարատի զաւարթին վրայ...
Հոգիդ ալ կը փայլի իր մօտիկ
Բաջ զօրավար երես Անդրանիկ:

ՎՐԻՃԱՌՈՒ ԿՈՐԽՆԸ

«Մարդ մը սպաննած եմ, բայց մարդասպան չեմ.
Երիզնս հանդարտ է...»

Սողոմոն Թէկիրեան

Վրիժառու կորխնը... մասակ առիւծին ձագն է,
Անբիծ անարատ միւռնի նման իր կարով սնուցած
Անձնուէր, հերոս գաւալը Սողոմոն Թէկիրեան,
Նահասակ մօրկանը պողպատեայ կուրծքին վրայ մեծցած :
Ան մարդասպան դանին մը չէ անոնց պէս,
Այլ դանին բորենի մը սպաննող սիսան մըն է.
Անոր խիղճը հանգիստ է, աստուածային վրէժը լուծած է.
Ծծած կաթին վրէժը, զորովագուր մօրկան-վրէժը...
Ու միլիոն մը հայ արեան փոխ վրէժը...

.....
Ու 1921 Յունիս 2ին վարիչ նամանգային դատարանի
Ա. ճախագում Դր. Լիմբերգ կը հարցնէ
Վրիժառու կորխնին՝ Պ. Սողոմոն Թէկիրեանին, Պերլին

ՆԱԽԱԳԱՀԸ. — Խոստովանած ե՞ք թէ Թալեաք փաշան սպաննելու
որոշումն ըրած ե՞իք :

ՍՈՂՈՄՈՆ. — Այս հարցումը չեմ հասկնար, բայց ես զինքն ար-
դեմ սպաննած եմ :

ՆԱԽ. — Ինչո՞ւ արդեօք ինքզինքնիդ յանցաւոր չե՞ք համարեր :

ՍՈՂ. — Ինքզինքս յանցաւոր չեմ համարեր՝ վասն զի խիղճս
հանգիստ է :

ԱԶԳՍՅԻՆ ՄԵԾ ՇԵՐՈՍ

ՍՈՂՈՄՈՆ ԹԵՂԻՐԵԱՆ

(2)

ՅՈՂ. — Մարդ մը սպանանած էմ, րայց մարդասպան
 ճակատ. — Կ'ուզեմ ըսել թէ՝ զիմեմ սպաննելու ծրագիր ունեի՞ք:

ሀበጊ. — ከህ ስር ከፈ ቆጥራቸው ምዕራፍ:

ՍԱԼԻ. — Ե՞րբ տրքնցաւ ձեր մեջ այդ գաղափարը:
ՍՈՂ. — Ձեւեմ ուղեր ուր այդ օրը յիշեցնէի ինձի. այդ գաղափարը՝

5

ՍՈՂ. — Թե հոն որչափ մնացի չեմ գիտեր. գուցե երկու օր, երբ

սակայն իրականութիւնը հասկցայ թէ ասորի
Եւկիւ. — Արդեօք մեռելներուն մեջ ձեր ծնողած եւ եղբայր ու

ՄԱՅ՝ — Մօրս դիակը ծեւայ երեսին վրայ ինկած, իսկ եղբորս

աւելիին չի կրցաւ ստուգել:

ՆԱԽ. — Խնչ ըրի՛ք երբ աշխարհիդ բացի՛ք, ոսֆի եշա՛ք:

ՍՈՂ. — Երբ ոսֆի եշայ, սեսայ որ սրունֆս վիրաւոր էր, եւ քիւնս առին կը հոսէր

ՆԱԽ. — Դուխնուդ վրայ վերք ունե՛ի՛ք:

ՍՈՂ. — Ամենեւն առաջ գլխուս հարուած մը ստացայ:

ՆԱԽ. — Դիտե՛ք արդեօք քե ինչ բանով վիրաւորեցին ձեզ:

ՍՈՂ. — Երբ շարդին սկսան, գլուխս ձեռքերուս մէջ առի. այնպէս որ չեի գիտեր եւ չեի կրնար գիտնայ. միայն գոչումը կը լսէի. օրհասական աղաղակներ... ու երեց եղբորս դիակը վրաս ինկած սեսայ. կրտսեր եղբորս կացինի հարուած մը ընդունիլը գետնին փռուիլը սեսայ... եւ ես մտնու ուրուսականներու եւ շարդուած դիակներու մէջ իր կիսամեռ մնացի...

Ու այլեւս ինքզինքնս շատ վատ կը զգայի, եւ շարդերու պատկերները դարձեալ աշխուռ առելու կը նկարուէին: Մօտս դիակը սեսայ, այդ պաշտելի, խնկելի դիակը՝ ոսֆի եշաւ եւ առջեւ կանգնեցաւ եւ ըսաւ ինձի «դու սեսար քե՛ գիտ սպաննող, առինս խնդ, խորդ լիկող եւ եղբայրներդ մորթող ու հայրդ՝ այրող դահին Թալեաքը հոս է եւ անսարքեր կը մնաս, դու այլեւս իմ զաւակս չես՝ քե որ իմ եւ զաւակներուս վրէժը արեան փոխ վրէժը չի լուծես»:

ՆԱԽ. — Իսկ դու՛ք ի՛նչ ըրի՛ք:

ՍՈՂ. — Յանկարծ արթնցայ եւ որոնեցի այդ բորենին, մարդագայլ երեղը՝ Թալեաքը սպաննել, եւ այլն:

(Գիւր Դասավարութեան Թալեաք փառայի)

Ու միլիոն մը նայ նահասակներու արիւնը խնդ օձին Դիակակեր բորենին գլուխը կը փռուի վրէժի նետով... Ու այդ մեծ եղեռնագործ անբաւարարեան, չարութեան

ճիւղ Թալեաքին գանկը իր որջին մէջ կը հեղձուի.

եւ այդ Մողոք կռուին մարմինը կը քաւալի Պերին

Բայդերին պալատին առընթեր, սալայասակներուն վրայ...

Հերակլէս վրէժը լուծած է. ստեղծեցնելով Հիդրա յուշկապարիկը,

Անիծապատ ասկան զգեստուած է արդէն:

Կոյս աղջիկներու կարմիր արիւնով զինովցած ուղեղը

Գետին քափած է... Երէկուան պատեցի Մողոքին, հրէշին ծուծը:

Մարմինը, այսօր աստուածային վրէժի գնդակին հակ փռուած է.

Իրաւունքի, արդարութեան յաղթանակի սրբազան դասը,

Դասաւորներու, նախագահներու բեմէն, ի սփիւռս աշխարհի կ'աւետարտէ:

Վրէժ միլիոն մը նայ նահասակներու արեան փոխ-վրէժ:

Ու մասակ առ լուծ հայր, մայր, բայր, եղբայրները ողջակէզուած,

Կը խայտան հիմակ ըսելով՝ «արեան փոխ-վրէժնիս լուծուեցաւ»:

Ու վրէժի ախոյեանը յաղթանակի դափնին խելով հերոս,

Ազգաս կ'արձակուի Պերինի վանդակէն, վրիժառու կորինը:

Թուրք-Թալեաքը, աշխարհի պատմաստ այդ հրէշ վիշապը,

Ի սփիւռս աշխարհի, անօրհար կը պարտուի...

Իր նիւաղային պաղարիւնութեամբ գործած վայրագութիւնները,

Տառապանք, ախոր, ջարդ, կախաղան, խժոժութիւն հայոց...

Ու անա հայոց արդարութիւնը իր փառակերտ, լուսավառ նակսով,

Աստուծոյ պէս կը ցայ գնդակի կերպարանք առած:

Հայութեան աստուածային իրաւունքի վրէժը լուծուած է:

Ո՛վ գնդակ, դուն բոց մըն էիր քէ նե՛ս մը հրեղէն

Որ խաւարակուռ, անբախանցելի, արեան կարօս ու զինով,

Թալեաք մողոքին գանկին մէջ մտար, ուղեղը գետնին քափեցիր:

Ան ըղեղը որ դեռ հայոց աղջիկներուն, հարսերուն, մայրերուն,

Ու դեռափրիք բողբոջ կոյսերու արեան կարօքը կը բաշէ...

Շա՛նք մըն էր արդեօք վրէժնիդ Ենոքային,

Կամ հզօր Արամազդի որոտմներով սլացար, պայքեցար՝
 Զարհուրելի փոքորիկներու դղրդիւնով վրէժ շեփորելով.
 Ոնրադաւ Վիլհելմին հոգին դողացուցիր, սասանեցուցիր
 Իր գանին վրայ, իր դիակակեր բորենի ընկերը սասկեցուցիր:

«Կամ ման կամ ազատութիւն», ցեղիս հայ ոգին է անմահ,
 Ամպրոպային, փոքորկայոյց Մայր Հայաստանի երկինքէն կը ցոլայ...
 Արարաւ աշխարհի հին փառքի անխնայէն յարութիւն առած,
 Մեծն Տիգրանի, Բաբելոնի Վարդանի սերունդ վրիժառու կորիւնը.
 Վրէժ, միլիոն մը հայ նահատակներու արեան փոխ-վրէժ...
 Մութ ամպերը կը փլին, արդարութեան արեւը կը շողայ.
 Դիւային մեծ եղեռնին տեսարանը կը պարզուի
 Նենգ եւրոպայի առջեւ, Քայգերին ոստանին՝ Պերլմի մէջ:
 Անխնայ Վիլհելմին հրաւակներ, հոյակերտած պալատին բով.
 Դիտապաս դիակը կ'իյնայ գետին փռուելով,
 Ան սնափառ, սին, սուս, չարքայ Վիլհելմին պալատին առջեւ,
 Որուն սեմին վրայ հայոց արդարութեան դասը խաչուեցաւ.
 Եւ այսօր, ո՛վ հրաւիրեալ հրաւ, անա իր կուռքը կը փռուի:
 Ու երէկուան հայոց խաչուած դասը յարութիւն կ'առնէ,
 Քայգերին փրած գանին անխնայէն, մոխիրներէն:
 Վրէժ... Աշխարհը վրէժի մէջ կ'ապրի այսօր կարծես,
 Հայոց իրաւունքի, արդարութեան աստուածային վրէժ:
 Ու երբեային հուրիներու միացած միլիոն մը նահատակներու
 Պսակները լուսապակներ կը հիւսնէ վրիժառու կորիւնին.
 Նենգ եւրոպայի ամօքիւն այս անգամ աստուածային տեսիլքէն,
 «Հայր իրաւունքին մէջն է» կը պռռայ, վերջիւ զօրութիւնը
 Աստուծոյ...: «Մարդ մը սպաննեցի բայց մարդասպան չեմ...»
 «Ոյ մօրս արեան փոխ-վրէժը լուծեցի, սիրս հանգիստ է:»

ՎՐԷՃԻՆԴԻՐ ՀԱՅՈՐԴԻՆ ԵՒ ՎԵՐԱԾՆՈՒՈՂ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Ա՛խ, մայրութիւն, ո՞վ չէ կերած մօրը կարք մեղրանոս կուրծքէն.
Ո՞վ չէ վայելած մօրը երանութեան կենսառող արեւը...

Ո՞վ չէ զգացած մօրը ջերմ համբոյրը հակօքին վրայ հիւանդութեան
Պանուն. ո՞վ չէ վայելած մայրական սիրոյ աւիւնը, շաղը, շողը
Դեռավորիք կեանքի ծաղիկին մէջ ցօղուելու:

Եւ միքէ Աղամ-Եւան իրենց երանութեան պանուն
Դրախտին ծաղկաափիւռ պսղասու եղեմին մէջ չի ձանձրացա՞ն,

Չի պոռագի՞ն եհովային երեսն ի վեր բորբոքած բսելով. —
«Ո՞վ եհովա՛... մենք մայր մը կուգենք, ամէն բանէ զգուշանք.

«Մեզի ինչո՞ւ համար մայր մը չի ստեղծեցիր, մայր մը
«Գորովագուր, խանդակաք, աննման, ամէն բանէ վեր...

«Մեր հիւանդութեան, նեղութեան, ձանձրութեան պանուն
«Մեզ խրախուսելու. մայր մը քեզմէ աւելի գրասիրե...

«Մայր մը կ'ուգենք, մայր մը...:

Ու անա երանութեան դրախտին մէջ իսկ փնտռուած մայրերը
Անխնայօրէն ջարդեցին դահիճները թալէաք մողոքին հրամանով:

Անօրէն հրէշները, կարծես իծածնունդ հրէշ նիւաղներ ըլլային,
Մայրական ոչ մէկ լաց ու կոծ, օրհասական աղաղակ ու աղաչանք

Իրենց անզգայ, քաղցած սիրտերը ու խիղները չի շարժեց:
Անգրաբար ջարդեցին, մորթեցին, այրեցին, լկեցին...

Եւ անա այդ խանդակաք, գորովագուր, սուրբ, մաքրամաքուր
Նահասակ Հայ մօր գտարիւն զաւակն է որ իր

Ստուածային նուիրական վրէժը կը լուծէ...:

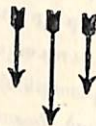
Մայրութիւն... նահասակ մօր ուրուականը մօրմնացած,
Մինչեւ իսկ գիշերուան հանգստութեան բունը կը խռովէր,

Երագներուն մէջ դէմը կանգնած մասովը ցոյց տալով ան՝
Հրէշը, որ իր արիւնը խմեց, մարմինը կերաւ,

Ըսելով. — «Ջաւակա, իմ արեան փոխ վրէժս քէ որ չի լուծես,
«Տուած կաքս հաւա՛մ ըլլայ:»

Ու ահա՛ այդ անձնու էր Հայ մօր զաւակը Սողոմոն Թէփլիբեան,
 Ճակատաբաց, վեհանձնօրէն կը պռուայ դասարանի նախագահին երեսին.
 «Ես մարդ-բօրենի մը սպաննեցի, բայց մարդասպան չեմ»,
 «Այլ մօրս արեան վոխ-վրէժը լուծեցի, խիղճս հանգիստ է:»
 Կերած կաքը հալալ ըլլայ... մօրդ օրհնէնքը բող բեզ պահէ,
 Արդարութեան նախադ բաց է, հերոսութեան սիսդոսը առ բալէ...
 Ու անմահութեան վառապսակը լուսեղէն բող հիւստէն Բո նախիդ
 Եւ գուսմներգակ հայ պուէսները գեղօններով ողողեն կեանքդ:
 Ու բեզ դիեցնող, սնուցանող սուրբ մօրդ յախտեանական հանգստութիւն,
 Աստուածային օրհնէնք եւ բիւր յարգանք անմահ յիշատակին:
 Մառախլապաս մէզերը եւ ամպերը կը ցուին երկինքէն,
 Արամազդի շանքի զնդակը կը փայլի, Նեմեսիսի հոգին կը ցոլայ,
 Արդար արեւը կը ծագի Պերլինի սալայտակներուն վրայ փռուած,
 Դիւսապաս ինկած նիւաղը կոխկոտելով ու վրէժ մօնչելով
 Կ'անցնի վշայէն յաղթապանծօրէն վրիժառու կորիւնը...:

Դահիրէ 1924

Վ. Բ. Ժ.

Վրիժառու կորիւն ազգային մեծ հերոս Սողոմոն Թէփլիբեանին

Վ. ԴԿԺ... Եւ մարմնացած ամենի վրէժն եմ արդեն
 Նահասակ խանդակաբ մօրս արեան փոխ-վրէժը.
 Արիւնիս մեջը կ'եռան թշիւները, երակիս լեարդէն,
 Ա՛հ, սիրտս բորբոքած, թշնամիս ընեմ զահալէժ:

Ե՛ եմական սրբազան վրէժ. հոգիս մեջ ինկած է ան,
 Կարծես կայծ-բոց մը ըլլար հուր կայծակնացայ
 Երեկոսացած կեանք կը փոթորկի Հերակլեսի նման.
 Արի՛ւն կ'ուզէ ըմպել, արի՛ւն հոգիս հրացայ:

Է՛ ուրիւնս ֆինախնդիր, կասաղի, ցաւե մազնիսացած
 Չարչարունդ ազգիս ուրուականներէն կ'ուզեմ ըլլալ Նեմեսիս.
 Չաստուած մը, Արամազդ, հին դարերէն վերածնած
 Ըլլամ Ուռկանոս մը, այրեմ ոսոխը վառի լոյսը յոյսիս:

Ժ. այո մ'է սիրտս... ահ հրաքուխի պէս կը խլրտայ,
 Այ՛նքս պղտորած, խորհուրդներս, հոգիս արիւնածաւա
 Տառապանֆէ երեկոսացած արբշիտ հոգիս է բոցեղեայ
 Թալեաթ անուանը պլլուիմ, լուծեմ ծնողիս արեան վրէժը:

ՄՈՒՐՃԻՆ ՎՐԷԺԸ

Դարբին և եղբայրները եղբայրներու
Հայկ և Թորոս Մոռալեանի, Բաբի

Մուրճին վրէժը... երջանիկ երանելի օրերու
Մանկունակ, շինարար հոգիիս երգն էր ան:
Ու հիմա իբր ուխտաւոր մը հեռաւոր, նմզեմ, պանդուխտ
Խնկազարիս՝ Չէնկիլէրի աւերակներուն վրայ
Կը սաւառնի իբր տառակ մը տարագիր հոգիս...
«Մուրճին վրէժը շինարարութիւն է, երկաթէ կամֆ շինէ,
«Պողպատեայ նկարագիր, գաղափարիդ ջան մը շինէ,
«Ահա մուրճին վրէժը:»
... Վարպէսնիս, մեր մեծ եղբայրը, Ուսա Սարգիսը
Չէնկիլէրի անուանի ըմբամարտիկը, պայտարը,
Դարբինը, ինծի փոքրիկ մուրճ մը տուաւ ու այսպէս
Խրատեց. շինարարութիւն...:
Ու այս գիշեր նահապետ մարտիրոսացած Սարգիս եղբորս
Լուսավառ հոգին կը սաւառնի գլխուս վրէժէ.
Հոգիս կուլայ, նորէն հին յիշատակներու օրը ապրիլ կ'ուզեմ
Կը պոռամ, «Սարգիս եղբայր, ո՞ւր է իմ փոքրիկ մուրճն...»
Ու նահապետ եղբորս ուրուականին միացած հոգիս կ'երթայ հետը
«Ձծուխն ծխանի...» երբեմնի շէն-շող մեր տունը, հայ տունը:
Մէն, աւերակ, մահ ու սարսափ, ամայութիւն կը սիրէ
«Ոստիւր անկէ անցեր է, մահ ու աւեր կը քաղաւորէ:»
Մեծ փիլիսոփայ Վիթթոր Հիլկօին տեսած ետպը մարմնացեր է.
Ոստիւր Չէնկիլէրէն ալ անցեր է, ինչպէս ամէն հայ գիւղերէ

Յանձարձակ, դժոխային եւ անաւոր ոճիրը անսահմանօրէն
Ամէն բան տարած է մահուան ովկիանին ծոցը:
Ու չարչարանքի եւ տառապանքի, ցեղին զոդգոթանքուն վրայ
Ինկած հայրենակիցներու ուրուականներուն հետ կը բալեմ.
Կը բալեմ, ամայացած համբաներէ, կանաչազարդ պարեզներէ
Ուր սոխակին տեղ մահը, բուերը կը հուան այսօր...:
Այն երանութեան սոխակները, որոնք եղեմական ծաղկաւախ.
Պարեզներուն մէջը վարդին բուսին վրայ սէր կ'երգէին,
Այսօր բնութեան ծոցը դայլայլող այդ սոխակներուն տեղ,
Մահ, աւերակ, սարսափ, ամայութիւն կ'ոռնայ կկուն:
Թշնամին անկէ անցեր է, կոխած տեղը չարցնելով:
Ու դալարագեղ արօտները փոխան կակաչի, լուսնկայ ծաղիկի,
Մուրճի, նանասակ բազմաբանիկներու արիւնով կարմեր են.
Ու ցորենի կիսահերկ արեւը՝ արօրի խոփերով,
Մաներով հողին մէջ մխրճուած,
Ժանգ են կապեր արիւնի փրփուրներով...:
Եւ կանաչազարդ այգիներու, պարեզներու, ձիթասաններու վրայ
Բացուած ակօսները կմախքներով լեցուեր են:
Ու կարկաչանոս, զուլալ, կաթնաթոյր աղբիւրներն ու առուները
Լնացող արիւններու փրփուրներով նեխեր են:
Ու կը բալեմ վազելով՝ կորսուած սիրելիի մը հետքերը փնտռողի պէս
Երախայութեան օրումը տեսնելու, պատանկան մուրճա գտնելու:
Աւանդ, մահասարսուռ լուսինը կը իրէ Զէնկիլերի մէջ.
Աւերակ, աւերակ, ամայութիւն, տեղն իսկ յայտնի չէ.
Աւերակ, դաժան մանգաղը ամէն բան հնձեր է,
Եղեւնաթոյր, անկուտ դիակակեր մողոքին բերանը լեցուցեր է.
Զարհուրելի՛ տեսարան, ամայութեան գիրկին մէջն եմ ինկած,
Ո՞ւր փախչիմ:
Վազելով կ'երթամ Անարծաթը (գերեզմանը), լալու ողբալու.

Հոն նիրհող հայրիկիս ու փոքրիկ բռնա շիրմին վրայ բռնելով —
 «Հա՛յր, դու ելիր գերեզմանէն՝ քիչ մըն ալ ես պառկեմ հանգչիմ,
 «Տառապանքէ, չարչարանքէ ճիւղած կեանքիս՝ հեղ չկայ հանգչեցնելու:
 Ա՛հ, զարհուրելի տեսարան, բարբարոս վայրենութեան,
 Գերեզմաններուն մէջն իսկ հանգիստ չեն բողբոջեր մեռելները.
 Մոկալլուկ, մարդակերպ գայլերը շիրմասանին ծոցէն իսկ
 Դիակները հանելով լափեր կերեր են.
 Հո՛ն ալ հանգիստ չկայ հայրեան.
 «Ու երկնից քառուկներ իրենց բոյները ունին պատկարարութիւն
 «Եւ աղուէները, կենդանիներ իրենց ուրջերը ունին հանգստանալու՝
 Բայց իրողը զաւակները, աստուածապաշտ հայր, աւա՛ղ.
 Հանգստանալու սեղ մը չունի, գլուխին սակ դնելիք բար մը չունի:
 «Եւ ինչո՞ւ, ո՞վ Աստուած, միքէ աշխարհի պատուհասը,
 «Պատիժ, փորձանք, տառապանք, հայրո՞ց պահած ես. եւ ինչո՞ւ.
 «Էսէ՛ տառապանքը ցեղիս պուտներուն բողբոջը.
 «Էսէ՛... որոնք չարչարանքի, խաչին համբան ինկած,
 «Շիր մը գուր կը մուրան լալով ողբալով քեզմէ.—

*«Երկինք միքէ դու գուր չունի՞ս
 «Թշուառ հայոց սերունդիկն,
 «Հայ արիւնեկն շա՞տ կ'ախորժիս,
 «Կ'ուզես իսպառ կորնչի՞ն:»*

Ու կարծես երկինքի կուռքիւնն ալ հայոց արիւնով կարմրած է,
 եւ զանին վրայ բազմող Աստուածը պահուած է դողափափու:
 Ո՞ւր փախչիմ, ո՞ւր, մահաբոյր չար աշխարհի դեւերէն,
 Ու ահա ականջիս հին անուշ արձագանգ մը կը տրոփէ,
 Կարծես անդրաշխարհային ձայն մը մելանուշ, կը պոռայ.—
 «Փախչի՛ր, զաւակս Արքիմ, փախչի՛ր, դանիները քեզ ալ չի մորթեն,

«Փախչի՛ր, մուրմիդ տեղը գրիչ մը շինէ իմ կողքս,
 «Չարչարանքս, տառապանքս գրէ, եղբայրներուդ փախչի՛ր,
 «Մեր արիւնով զնուած նոր հայրենիքդ՝ Հայաստան փախչի՛ր:

.....
 Նահասակ, իսկողակաք լուսահողի մօտ ձայնն էր,
 Ու մահուան նինչէն տրքնալով՝ դեռ իմ վրայ, մեր վրայ կը խորհէր:
 Ա՛հ, մայրութիւն, գերեզմանին մէջ իսկ զաւակներդ կը մտածես:
 Ու կը փախչիմ առանց ետեւ հայելու,
 Ճախրալաց հոգիս ուխտով, վրէժով բեռնաւորուած կը սաւառնի,
 Հոն, Արարաթի արեւագեղ Մասիսի գագաթին վրայ պարզուած
 Երաժշտական, կարմիր ծփծփուն դրօշակներուն տակը,
 Ու ան կը ծածանի յազարայանծօղէն Մայր Հայաստանի ձեռքով,
 Ազատութեան արշալոյսով վէճվէտուն, շողափայլ:
 Ու ան կը փոքրիկ մուրմիս վրէժը կարծես իր յագուրդը գտած է
 Դարերէ ի վեր մայր Հայաստանի ոտքերուն վրայ ձգուած
 Կողպուած՝ անգուր ոտիսց շղթան փերելով...:
 Ազատութիւն... վրէժիւնդիր երեւոյթին հրեշտակներուն մեղեդին
 Զինց, ներդառնակ կ'ողողէ Արարաթի գագաթէն ազատութիւն
 Ու «Նոյեան-Տապալան» աղանձները հրեշտակի կերպարանք առած
 Մշտադալար ձիւքներին ոտքերով շինած անքառամ դափնեպսակը
 Կը դնեն Մայր Հայաստանի ոսկեգիսակ վեհ նակնին վրայ...
 Ու ես անոր հովանիին տակ կանգնած՝ հայ գուսաներգայկներուն պէս
 Կ'երգեմ նահասակ եղբորս նուիրական երգը... Մուրմին վրէժը...:

Ձեռնիկեր 1915

ԱՐԴԱՐ ՎՐԷՃԸ

Բարեբաղ Մելգոնեան Եղբայրներուն

Արդար վրէժը... կը լուծեն անոնք որոնք Աստուծոյ
 եւ սաղմոսերգունին պատգամը կ'ըմբռնեն, կը զործադրեն:
 Հրեշտակներու մեղեդիները դարերու աղջամուղջին մէջէն
 կը շփուրեն անտարբեր անցուք մամոնայապատեցներուն ակամօյին
 «Աղբասին, որք-որքունիին հաց տուէ՛ք, Աստուծոյ տուած կ'ըլլա՛ք»
 Ու անա բարձր բարեբաղները, ջահակիր ախոյեանները,
 Վեհ Մելգոնեան գերագնիւ եղբայրները տուին
 «Մրեներին» եւ «գանձերնին» յանձնեցին Բրիտոսոսի հաւաքին,
 Արդարունիին, որպէս զի սրբունի մայր հայաստանունիին
 Որք-որքունիները անտէր, անտիրական բռնաւորները
 Մեծ եղեռնէն, մահիկէ մանգաղին տակէն ազատուածները
 Այդ օրհնուած «Քանձէն» ընուցունին, ծլին, ծաղկին
 Ու ներշնչունին, «սրէն» հաղորդունին իբր սկին աւիւնաբաշի,
 Մեծման լուծելու համար աստուածային արդար վրէժը...:
 Յարգանք լուսահոգի անմահ Դրիգոր Մելգոնեանին շիրիմին
 եւ փառք ու պարծանք վեհոգի իւր Կարապետ Մելգոնեանին
 Որ որք-որքունիներուն «հայր» եղաւ, արդարունիին՝ «մայր»
 եւ կիսորսի, Նիկիոսիայի մէջ իբր նոր «Քանան» մը ծաղկեցուցին,
 Հայաստանեաց զաւակներուն հին փառքի աճիւններուն վրայ
 Լուսինեան, Ռուբինեան պալատներուն տեղ,
 Արեւազեղ դղեակներ հոյակերտեցին տառապեալ որք-որքունիներուն
 Յիւնուոց բռնամիներէն լուծելոյ վրէժ լուծելով,

ՈՂԲԱՅԵԱՆ ԱՆՄԱՀ ՄԵՍ ԲԱՐԵԲԱՐ
 ԳՐԻԳՈՐ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵՍ ԲԱՐԵԲԱՐ
 ԿԱՐԱՊԵՏ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ

ՈՐ ԻՐ ԱՄԲՈՂԶ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՒԻՐԵՑ ԱԶԳԻՆ

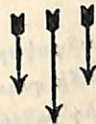
Յեղին ասումային իրաւունքի արդար վրէժը...:

Արարաքի Կովկասեան հռչակաւոր արծիւները վրէժանդիր
եկած բոյն շինած Կեսարիոյ ծաղկաւափիւռ պարտէզին մէջ,
Ու ահա այդ արծիւներու ձագերը կը գաղթեն Գանիւրէ,
Գեղածիծաղ Նեղոսի ափունքը, փարաւոններու երկէքը,
Արեւազեղ Ապրոզնի, Իսիսի դիւքիչ վարդ ժպիտին տակ,
Վարդակարմիր բաղդերնին ալ կը ժպտի ցոլարձակ, արփաւէ,
Ու իրենց ժպիտներուն հետ խնդացնելով հայութիւնը
Որբ-որբունքները յաւիտենական, յաւերժութեան օրհնէնքի ժպիտով...:
Ու անոնք, մամոնայապաշտ, քարսիւր ջոյերու ջոյիւրներուն պէս
Չի պանծցին գանձերնին սեւ արտերու, դրամապաշտներու նման...:
Եւ ոչ ալ կուրքի պէս ոսկիէ հորքը պաշտեցին իբր Աստուած
«Չի որ գանձն ձեր է, անդ եւ սիրտ ձեր եղիցին...»
«Յեցեք ապականեն զգանձ ձեր, ով անխճեալ մամոնայապաշտներ...»
Ու ջանակիր առաքեալները տուին, յանձնեցին Աստուծոյ
Սիրող-արտերնին ու ոսկիով լի գանձերնին ցեղերը չապականեցին
Ու փոխան անմահութեան, փառաց լուսապսակը բնդունեցին,
Լուելեայն լուծելով դեւերէն, ցեղին արդար վրէժը...:

Ցեղին աստուածային իրաւունքի արդար վրէժը...:

Արարաւոր Կովկասեան հոշակաւոր արծիւներ վրէժխնդիր
Եկած բոյն շինած Կեսարիոյ ծաղկաւառն պարտէզին մէջ,
Ու ահա այդ արծիւներու ձագերը կը գաղթեն Գանիբէ,
Գեղածիծաղ Նեղոսի ափունքը, փարաւոններու երկէքը,
Արեւագեղ Ապոլոնի, Իսիսի դիւքի վարդ ժպիտին տակ,
Վարդակարմիր բաղդերնին ալ կը ծայրի ցոլարձակ, արփաւէ,
Ու իրենց ժպիտներուն հետ խնդացնելով հայրերին...:
Որբ-որբունիները յաւիտեական, յաւերժութեան օրհնէնքի ժպիտով...:
Ու անոնք, մամոնայապաշտ, քարսիք ջոյներու ջոյիրներուն պէս
Ձի պանեցլին գանձերնին սեւ արտերու, դրամապաշտներու նման...:
«Ձի որ գանձն ձեր է, անդ եւ սիրտ ձեր եղիցին...»
«Ցեցեր ապականեն զգանձ ձեր, ով անխնայ մամոնայապաշտներ...»
Ու ջանակիր առաքեալները տուին, յանձնեցին Աստուծոյ
Սիրող-արտերնին ու ոսկիով լի գանձերնին ցեցերը չապականեցին,
Ու փոխան անմահութեան, փառաց լուսապսակը ընդունեցին,
Լուելեայն լուծելով դեւերէն, ցեղին արդար վրէժը...:

ՀԲՆՇՏԱԿՆԵՐՈՒ ՄԵՂԵԳԻՆԵՐԸ

Բարեբաղ ԵԼԻՊՈՆԵԱՆ ԷԳՐԱԴՐՈՒՄ

Հրեշտակներու մեղեդիները... չինջ, ներդաշնակ,
Երկինքն ահա կը հնչեն,
Բարեբաղ, ջահակիր դիցազուններուն զոհունակ
Հոգիները անմահ կը ննչեն...:

Բարեզուք, բարեպետ, բարեխնամ ուսուցիչներ
Անուննիդ սուրբ անմահ,
Թե որ սահին ժամանակներ ու դարեր հազարներ
Մեղիմեան անունը պիտ շողայ:

Հայրենական պարծանք, որուն հիմն մայր, որին հայր
Սնուցիք կաթով ու մեղրով,
Անմահության դարձնապատկեր հիսուս ձեզի Աստուած հայր
Հրեշտակներու մեղեդիներով...:

Փափկասուն զշխոյ, խանդավառ մայր հայաստանու հիմն
Որ-որքունի զաւակները մեծցնելու,
Մրսերնիդ ու գանձերնիդ յանձնեցիք սուրբ արդարուն հիմն
Դեռ բընամիներեն վրեժ լուծելու...:

Աստուածային պատգամախօսը, սաղմուտը լսեցիք,
Անօրին հաց տուիք, ծառային՝ ջուր,
Մերկին՝ զգեստ, լիւսած որին բոյն շինեցիք,
Ձեզի ալ տուին անմահության ջուր...:

Հրեշտակներու մեղեդիները... չինջ, ներդաշնակ
Երկինքն ահա կը հնչեն,
Բարեբաղ ջահակիր դիցազուններուն զոհունակ
Հոգիները անմահ կը ննչեն...:

Գահիրե, 1929

Հայաստան... մայր խանդակաբ, գորովագուր հայկազեան
Բա՛ց դռների ուխտով, վիշտով, վրեժով բեռնաւոր հայուքեան...
Տառապանքի գողգոթաները բախտելով քեզ համար
Ողբերոյս ուխտաւորներ ենք, պաշտող քա հանճար...:

Ա. բեռագեղ, հոյակերտուած ոստանների Էջմիածին, Երևան
Ու աւերակների հին փառքերուդ սրբաւանդուն անճաման,
Բա՛ց դռների, մենք շինող ենք սկսալան բանուոր
Բահով, բրիչով, գրիչով, մուրճի վրեժով արուեստաւոր:

Ե աւերժական քո դրախտաւայր եղևը հայոց ծաղիկափիւռ
Թշնամին քանդե՞ց, հնձե՞ց, աւերե՞ց, ըրա՛ւ մահաւափիւռ,
Բա՛ց դռների, մենք պիտի ցանկենք ծաղիկներ անճաման
Վարդին վրայ սոխակները պիտի երգեն գեղօնը անմահութեան...:

Ա. բշարայանները Վահագնի շաղով շողով, ջիւնը եղեամով
Հայոց դրախտը պիտի ողողեն օրհնութեան յորդ յոյսի ցողով
Բա՛ց դռների, բոյրին, բոյրին կարօտ ենք քո դրախտին
Ազատութեան արեւը բող ցաթե մեր ալ թաղդին....

Ա.ԶԱՏԱԳՐՈՒԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ԿՈՁԸ

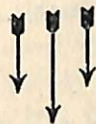
ԻՐ ՎՏԱՐԱՆԴԻ ԶԱԽԱԿՆԵՐՈՒՆ

Ս րբունի դշխոյ Մայր Հայասան սիրասուն հեզահարսոյ,
Քու անուանդ մայրս, եղբայրներս զոհուեցան ու իմ իոյր,
Երկսասուն զերդասանեան, մնացորդ եղբայրներս Մոռալեան
Շղթադ փշրեմք մուրճին վրեժով. երգե՛նք վրեժ շինութեան...:

Յ արսարուածին ոսոխը, մեր օճախը ֆանդեց, մարեց,
Հայութիւնը քու անուան զոհեց, ասորեց, ջարդեց ու մորթեց,
Ոսկարոյիկ ու գլխարաց մերկ մնացինք ճարձուն վրայ.
Ս'հ, դու գրա՛, Մայր Հայասան, մուրճին վրեժը պիտի գոռայ...:

Յ. զսոսքեան ողջակեզներ, քու զաւակներդ նահասակ
Առ կարօս մայրական, վերապրող հայեան միս միմակ,
Քու անունիդ ու փառքիդ երգեր ունինք մեմք՝ վրեժ...
Բա՛ց դռներդ, մայր ջահակիր, բշմամին ընենք զահալեժ...:

Ն. որանշոյլ կարմիր երկնքիդ ասկ մոր կեանք մ'ստեղծենք,
Միլիոն մը հայ մարտիրոսաց արիւնով ներկուած դրօշը պարզենք,
Հոգիով, արտով. սերով, մեզ խախուռեալ Մայր հայկական,
Բա՛ց դռներդ, մուրճին վրեժը... պիտի գոռայ, ո՛վ Հայասան:

ԱՐԵՅՆ ՓՈԽ-ՎՐԷԺ.

Նորածիլ, դեռափրփր, հաճառակ Մանուկ Եղորտ

Վրէժ...

... Նեմեսիսը վրէժխնդիր, բոցեղեայ
Աճն կը փոքարէ Էուրիսնս.
Արիւնիս մէջն է այսօր՝ կը բորբոքի սիրսս,
Կ'եռայ հոգիս զերթ ասրուեան,
Ո՛վ հաճառակ եղբայր իմ Մանուկ...:
Ու խորհուրդներս կ'ալեօփին
Պարիկներու պէս անցիւրական.
Տառապանքիդ ծովուն վրայ վէժվէսուն...
Արեան փրփուրներու մէջ...
Կը տեսնեմ քեզ, լացող հոգիս աշֆերով,
Նորածիլ, դեռափրփր կեանքդ ջարդուած.
Մասունքները մարմինիդ...
Ու անշնչ տեսնէմ շլմորած,
Կը պոռամ ասեղավառ, բինախնդիր հոգիովս,
Արիւնեռուտ դանին ոտխին երեսին. —
Վրէժ, արեան փոխ-վրէժ...:

Այսօր բառասուն մանուկներու սգասօնն է եղերական.
Հէքանոս Հերովդէս ճիւղին սուրին սակ իյնող
Նորածիլ, ծաղիկ, դեռափրփր մանուկ կեանքներուն...
Ու սգասօնն է, հաճառակ մարտիրոս արդարներուն,

Քառասուն հազար հայ մանուկ ողջակէզներու,
Որ դանին Հերովդէսը հրէշ, լափեց ու կերաւ
Քու կեանքդ ալ քարմ ու խնկաբոյր:
... Արեան փոխ-վրէժ... հաճառակ եղբայր իմ,
Կարմիր ջինջ արիւնիդ ձայնը արդար,
Իբր բողոք մը կեանքիս, սրիս տենչավառ
Վրիժալորդ հոգիս բոցավառ կը լեփորէ վրէժ...:
... Այսօր Ապրիլ տասն է մէկն է, սգասօնը բու է հաճառակներուն,
Տարեգարձը սուրբ մարտիրոս դիցազներուն
Կասորածին, մեծ եղեռնին, ախորին, ջարդին, կախաղանին,
Ու խորհուրդներս ցոլարձակ, ալեհի հոգիս մրկածուփ,
Արիւնանեղ կարմիր երկինքէն հախրասլաց կը սաւառնին,
Կայծակնաթել, չարչարանքիդ գողգորաներուն վրայ:
Չոհարբերութեանդ բազինին, ողջակիզուած սեղանիդ բովը,
Ջարդուած կեանքիդ նշխարներէն հաղորդուելով,
Ու վառուած կեանքիդ բուրվառի բաղքը ծուխէն
Հոսած հոյզը, աւիւր, նեկսարը, ծծել կ'ուզեմ,
Գինովնալու համար վրէժի ալիւնով հրաւել...
Ու հաւասփիդ, յոյսիդ, սէրիդ, ջարդուած երազներով
Յիւսասկը, վրիժազու քնարիս վրայ երգեմ...
Մայր Հայաստանի զաւակներուն վրէժխնդիր
Նոր սերունդին քեզի պէս նորածիլ դեռափ
Մարտիրոսներու եւ բաւ մոխիրներէն վերակենդանացած
Դեռափրփր ծիւ ընձիւղ մանուկներուն,
Որոնց կուրծքին սակ իբր ասրուեան կը բորբոքի
Հայ սիրքը, Նեմեսիսը, որ կը խլրսայ:
Երգեմ նոր սերունդին, նոր բաւ երգդ վրէժի,
Արեան փոխ Վրէժ...:

Հաշէպ, 1916

Վ. Բ. Է. Ժ.

(Արեան փոխ-վրէժ)

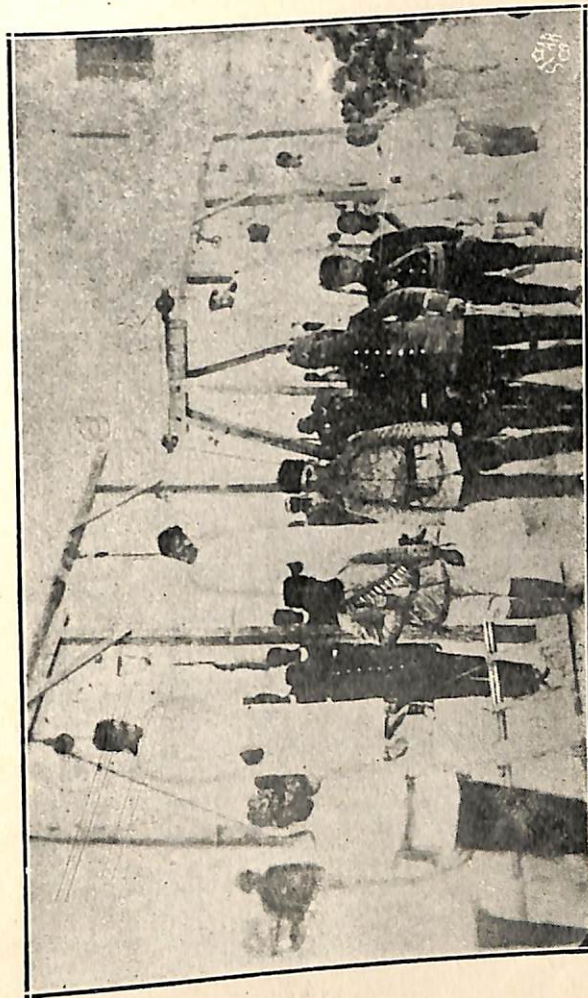
Հայաստանի նոր սերունդին

Վ. րէժ... կոտորածէն, կախաղանէն, աստրէն, ջարդերէն
Նահասակ մարտիրոսներուն ու եղբայրներուն կմախքներէն,
Բնաւ մը շինեցի, մօտաքոյս ոսկեցիսակ մազերով շար հիւսկցի,
Հայաստանի նոր սերունդին՝ մեզի վրէժ երգեցի:

Բ եկանսն իսրայէլացիներուն պէս քափառակամ,
Բնաւսն ոռնէկներուն վրայ չի կախեցի շաշկան.
Ես վրէժ պիտի երգեմ, փոխ-վրէժ արեան՝
Ո՛վ փխնիկներ, մանուկներ, Հայաստանեաց ճիսանեան...:

Է սկը Նեմեսիս կը փոքորկէ այսօր զիս,
Արիւնի մէջն է բոցեղ՝ կայծի պէս հոգիս.
Կը բորբոքի սիրս մարմինս համակ աշխուժ
Նահասակներու յիշատակին՝ յորդառաս վրէժի արիւնով...:

Ժ աշքոյդ սրսիս վերջիշունները մեծ եղեռնին
Կարծես բոցեր, շանքեր են ռոտիլ ընկելու գահավիժ.
Արարասի զաւակներ, Մայր Հայաստանի սերունդ Վահագնին
Վրէժնիս լուծենք, աններելի սուրբ արեան փոխ վրէժ...:

ՆԱԿԵՐՆ ԳՐԱԿԱՐԴԻ ԶԷՆ ՎԵՐԿՈՂ ԽՈՅՐԱԴԱՐԱՅ ՎԵՐԿՈՂ ԳԱԳՆՉԻՆԷ

ՀԱՅՈՒՆ ՎՐԷԺԻ ԾԱՂԻԿԸ

Գալիք Հայ սերունդի

... Հայուն վրէժի ծաղիկը...

Արարա՛խ, հոյեան, Հայկազեան կապուսակ երկնքին սակ
եղեմական երանաւէս անմահութեան դրախտին մէջ,
Գարնանային դիւքանքներու արծաթ շաղով-շողով
Վահագնի վառվռուն ոսկի արեւին սակ կեանք առնող
Լուսալորդ եղեմներու, ցօղերու նստազայքներով,
Ոսկեծիւղ, ոսկեգիսակ Աստղիկի սրբազան սիրոյ ժայիւնով բացուած.
Անող, ուռնացող, երիմեքփեան ծաղիկներուն ծոցը վէժվէտուն...
Ծաղկապանծ, Շաւարճանի շուշան մանիւշակին պէս անբիծ,
Շիրակի վարդին պէս բոսոր, պսպղուն,
Միլիոն մը հայ նահասակներու արիւնով բուսած...
Բոցավառ մորենիին պէս հրեղէն վարդ մը կայ,
Հոն Մայր Հայաստանի մշտադալար դրախտին մէջ.
Ահա այդ է հայուն վրէժի ծաղիկը...:
Վերջէն գալիք հայ սերունդներ, Հայաստան աշխարհի,
Մարտիրոսներու անիւններէն, մոխիրներէն
Հայրենեաց աւերակներէն, մոխիրներէն վերակենդանացած,
Որուն խայսաբղէս ծաղիկներէն
Յաղթապանծ հերոսներու, զինուորներու եւ վրէժի ախոյեաններուն
Վե՛հ նակասներուն վրայ, փառապսակի դափնիներ
Պիտի հիւսէք, վրէժ երգելով...:
Ու Յաղթութեան երգը շփոթելով, խրախմանքի ու
Բազուսային հանդիսաւոր քափօրը պիտի պնէք...

Ես այդ հրեղէն վարդի ընծիւղէն կ'ուզեմ:
 ... Հայուն վրէժի հրեղէն ծաղիկը բերէ՛ք ինձ,
 Որուն վրայ սոխակները սէր պիտի դայլայլեն
 Ու պանդուխտ կռուակները հայրենիքի երգը պիտի երգեն,
 Եւ հայ նախաստղաց, ամմահ արծիւները,
 Հիւք ու հոյզ պիտի ծծեն զինովնալու:
 Հաղորդութեան սկիհի պէս, վրէժի նեկտարով արբեցած
 Ու զրահուած պայքարի շանթերով, ասրաւէկ նեկտարով*
 Արիւնքալանձ աչքերով անգղներ պիտի որսան
 Աններելի հոգիով աղիքներ պիտի լսիեն...:
 Միլիոն մը հայ նահապետներու յիշատակին
 Ի խնդիր արեան փոխ վե՛ժը լուծելով...:
 Ո՛վ վերջէն գալի՛ք Հայաստանի հայ սերունդներ,
 Ուր որ իմ շիրիմն հանգչի, ա՛խ, բերէ՛ք այդ շառաւիղը ազատութեան
 Արփազեղ ցոլներով, շողաղուն արշալոյսներու շողով, շաղով, ցողով
 Հողակոյսիս վրայ ցնկեցէ՛ք Հայուն վրէժի ծաղիկը,
 ... Որպէս զի յաւիտեանական նինջով մրափող հոգիս
 Սուրբ նահապետներու վնիս արիւնով ծլած, ծաղկած
 Վրէժի ծաղիկէն առնէ իր կարօք...:
 Ու միլիոն մը հայ նահապետներու քափած արիւնով բուսած
 Խանդակաք մայրերու, բնոյժ բոյրերու, դեռասի հարսերու
 Արօսի ցողով, արցունքի շիրով բուսած, անած, ուռնացած,
 Բոցեղէն մորենիի պէս հրեղէն,
 Հայուն վրէժի ծաղիկը, ծաղկապանծ վարդը
 Քոյր ու բոյր սիրող ընծիւղը քէ քառամի, ա՛ն, այն ասեմ,
 Իմ խայսացող, հողին ցակը խրատող հոգիս ու սիրս կը մեռնի,
 Սա հոգիս վրէժայորդ, որ ձեզ երգեց վրէժ,
 Միլիոն մը հայ նահապետներու յիշատակին, արեան փոխ-վրէժ:

Վ. Ե. Բ. Զ.

ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ ՈՒ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ

ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ԵՒ ՍԻՐՈՑ

(ԱՆՏԻՊ ՀԱՏՈՐԷՍ ՄԻ ՔԱՆԻ ՔԱՂՈՒԱԾՔՆԵՐ)

ՄՈՒՍԱԳՈՒՀԻՍ

Գեղարուեստական երուն

Մ ուսայունիս, այս զիւեր հոգիս Մորիէսի ծոցը սուզուած,
 Տառապանքի դայրոցէն ելած, բնութեան զիրքը սերած,
 Յանկարծ լուսածագին՝ երազանքիս ծովէն բռար, դիցունիս,
 Յաւերժանարտունքի լուսայորդ սփնէդ աւիւն ծծեցի, մուսայունիս:

Ո սկեզիսակ մագերէդ ոսկեծին Անանիսի պէս լոյս կը շողար,
 Աչքերս գերք չափիւղայ՝ Ասդիկի պէս բոց կը ցոլար,
 Արեւագեղ այսերէդ կը փայլէր լոյս անեղ պուէններուն,
 Փիրոս-Ապոլոնի պէս արեւ կուսայիր բեզ պաշտողներուն:

Ի խծեալ կեանքս արեւիդ կարօս է, պիտի՛ պաշտեմ բեզի,
 Շիրք մը արեւի լոյս, կարիւ մը ջուր լինեղ արուեսի,
 Սիրոյ ովկիանէդ պուս մը սէր սիրող արսիս մէջը հոսի,
 Իբր ասուածունի հրաշագործ պիտի՛ խոնարհիմ, ո՛վ մուսայունիս:

Ս է՛ր, սեռակիցներուդ տաղանդէն, հանճարէն, հրաշքէն,
Աքեմասի իմաստութենէն, Ժան Տ'Արի հօր հաւատքէն,
Տուր ինձ Հայաստանի ոստիկն վրան, վրէժ ու շանք քափենք,
Որ բու խորանդ գեղարուեստի փօրեց, այրեց թեմամբն նենգ :

Ա րալոյսին, լուսնագին, նոր երգ մը յօրինէ հնարիս,
Որուն լարերը հիւսեցի սեռակիցիդ մագերով՝ նահասակ մայրիս,
Նոր երգ մը, սէր ու վրէժ տառապանքէն վերջը կուգան,
Ա՛ն հնարս, պահ մը դո՛ւ ամէ, կմախքներով շինեցի զայն :

Յ աւերմահարունները, լուսնագին արծաթ լինին մէջ սիրոյ,
Թող գեղգեղեն, գեղահրաւ գեղունիները գեղօն զուսաններու,
Կիթառ, տալիդ, ջութակ, հնար, սիմֆոնիա, ներդաշնակ,
Արեւածագին, շողով շողով բող հիւսեն իմ դավանեպսակ :

Ո ղիմպիական աստուածներու պէս սիրոյ նեկտարով զիս լոգցուր,
Սիրող արթիս սէր սփռէ, Բագուսի պէս զիս արբեցուր,
Սէր հայրենեաց, նահասակաց, ազգիս, Հայաստան աշխարհի,
Սիրոյ լուսաթելեր տուր հոգիիս՝ բռշի ցեղիս դրախտն չնաշխարհի :

Ի իսէ նակսիս փեռնասակին բով սիրոյ նարոտ մը հանճար,
Շաւարճանի շուշանէն՝ որ բոյրը ու բոյրը կը սփռէ բո տանար,
Շիրակի վարդով՝ որ սիրոյ աստուածունի Ասդիկ բո ընկերունին,
Ի յԱւսեփաս մեհեանին մէջը կը գինովմար անուշ բոյրէն :

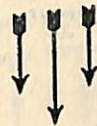

Հոգիս դեռ ծառաւի Է՝ Մարիէոսին գիրկին մէջ օրօրուն,
Վահագնի ոսկի արեւին, յաւերժահարսունքներու դիւքիչ, սիրուն,
Երազող հոգւոյս սփռէ սէր զգլխիչ սաղանդէդ, ու իմ կարօտի
Սիրող սքսիս ծառարը յագեցուր լոյսէն աւօտի:

Ի մասնութեան դից մուսա, բանաստեղծութեան բու շատուանէն
Կարիլ մը ջուր տուր անմահութեան հոգիիս, որ կ'այրի երագելէն,
Լուսնմագին նկարագեղ աղջիկներու գեղեցիկ հեքեաքները բոլոր,
Դիւքանքի, հմայքի, մոգիչ սիրոյ արուեստէդ գիրք մը տուր նոր:

Ա՛հ սիրասուն, Աւետումն Սուրբ Կոյսին պէս աւետէ ինձ,
Առաւօտուն, զարթոնքի պահուս ուրախացուր իմ հոգիս,
Գեթսեմանիի շուշան մանիւշակով, Արարաւի ձիթենիով, սրբունիս,
Երազանքիս դաշինեպսակը զո՛ւ հիւսէ, ո՛վ իմ մուսայունիս:

Գաճիւրկ 1930

Տ Ա Ռ Ա Պ Ա Ն Ք

Շ ա ի ն գ ո ի ն ճ ժ Յ

Տ առաջանք, բու հարուածիդ սակ եւ լանջքս եմ ցցած,
Կուրծքս հայու արիւնավրէժ նետով, սուրով վիրաւորուած,
Հարուածիդ, բոցիդ, շանթիդ սիրսս զբան եմ շինած,
Անվախ զինով մ'եմ ես՝ դառնութեանդ բաժակը ցմբուր բամած:

Ա. ուռտօտուն երբ արբնցայ յոյսի, յոյսի երազներէն,
Ինքզինքս զսայ նիրաններուդ մէջը «վրէժ» պոռալէն,
Ես հայ մըն եմ, ուրուական մը, մարմնացումը նահասակներու,
Վրիժաժարաւ պարիկ մը՝ փոխան հայ մարտիրոսներու:

Ռ. անվիրայ, ահոր, նահասակ հայերուն հետ ես ալ անա,
Թափառեցայ անապատները շիւ եւ զիւրէ՛ր՝ լուսին ալ չկայ,
Թանձր մութը շօշափելով երբոր անցայ անդունդներէն,
Փլորեցայ վիհի մը մէջ օտարացած այս աշխարհէն:

Ա. բիւն, դիւն, վիհը լեցուն է նշխարներովը հայութեան,
Տառապանք, դուն ծո՞վն ես արդեօք միլիոն մը նահասակութեան,
Անա կը լողան մէջդ մայրս, եղբայրներս ու աղջիկները,
Շուրջդ եւ վրադ պար եմ բռնած անգուր, նիւաղ հրէշները:

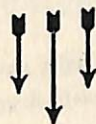
Պ աները սարսուռի, ախ, երա՞զ եմ քէ իրական նախնիներ
Հայութեան համար, որ կառուցիր անապատ բազմոցներ,
Անա՛ մայրս որ զիս դիտեցուց, կարճահոս կուրծքն է փշուռած,
Մսկոր մը առի նշխարներէն, որ կողէն է կոտորած:

Ա. ռալսո՞յս է քէ վերջապոյս՝ չար աշխարհին անիծուած,
Արիւն, արիւն ու ջարդ, մահ ու սարսափ է սփռուած.
Ես չեմ սոսկար նախնիներէն, ոչ ալ ոսոխէն Հայոց փորձանք,
Ո՛չ ալ բեզմէ, պիտի մաւառիմ ու պայքարիմ, եկո՛ւր դու տառապանք:

Ն. այլու կողին մայրիկիս, արիւնահոս վրէժինդի՛ր,
Ես այդ կողէն նուիրական շինեցի գրիչ մը գրելու զիր,
Ան պիտի պատմէ բռնամիտ ոնիրը, ջարդն ու չարարանք,
Միջակ ամուր մի դաշիր, ո՛վ իմ բնկեր տառապանք:

Ք բխտս, Յոբ երանելին, մարգարէն սուրբ երեմիա,
Շօշափեցին, բեզ սիրեցին, հայերն ալ նոյնը անա,
Ու ե՛ս ալ սիրեցի բեզ, կը սիրեմ ամբարն ու տուայտանք,
Ախ, միակ գրիչս սնուցանեմք արեան ծով մելանէդ, ո՛վ տառապանք:

Դամասկոս, 1916

ՀԱՒԱՅՔ

Պ. Տակոբ (Տէր Գրիգոր) Փափագեանի

Հաւասք, Տէր իմ, վարդակարմիր սրտիս պարտէզին մէջէն,
Հրեղէն հաւասքի ծաղիկը շուշանափայլ մի՛ չորցնէր,
Այսօր հոգիս կռապառտ մ'ըլլալ կ'ուզէ սրտունջէն,
Վիշտով արքած սիրտս կռատուն մեհեան մը հիմներ :

Այնքան հոգիս ճառապանքի ծովուն վրայ կը ծվծվալայ,
Թաղար սրտիս հաւասքի շառաւիղը, ծիլը մի փրցնէր,
Շաղով, շողով, եղեամով, ցողով քրէ որ անի, ուռնանայ,
Թոյլ տուր որ աւիւնէդ ծաղիկին շուշան արեւածաղիկներ :

Ինքեալ հոգիս կ'երազէ օտար տասուածներ, դիմ, անա՛
Ծով ցաւի փրփրաղէզ ալեաց հետք դէպի յաստիկ տուգում,
Կ'ուզէ ովկիանին չաստուածը Պոսիդոնը պառտել եւ Բեզ ուրանայ,
Ա՛խ, հաւասքի հրաշք մը ցուցուր, շուշ, ո՛վ Աստուած :

Անունին մէջ անսահման հոգիս բորբոքած կ'երազէ,
Դեռ կ'երազէ յուսալով հաւասքի հրեղէն ծաղիկին,
Ու կը յուսայ հունք մը անկից մանանեխի ծիլէ,
Անով Բանդելու ամէն ինչ նենգ ու վաս նիւտղին :

ԲԱՆԱՍՏԵՂՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍ
(Նկար ԲՈՍԵՂԻ, Ս. ԲԵՐԲՈՂՈՐԿ 1903)

Տ է՛ր, հաւատք, յա՛յս, սէ՛ր, դրախտից վազդերը հրեղէն,
Սրբիս պարտէզին մէջ բոզ որ անին, ծաղկին առ յաւէ...
Ընծիւղները ծլին բոյրով, բոյրով, բոցով լուսեղէն
Խանդ ու եռանդ գեղազարդ հրապոյրը կեանքիս արփաւէ:

Ք տրացած սրբիս ապառաժները հերկէ ախօսէ ցօղով եղեամբի,
Ծիլ մանիւսակ ծաղիկները հրաշափառ շոյէ շունչովդ սափ...
Արեալոյսից հանճանչներով բաց վրիժաժաղիկ մը եղեմի
Ա՛հ, այն ասեմն բեզ պիտի պաշտեմ, Առնուած իմ Հաւատք...:

Գահիրէ, 1924

Յ ուսալի կեանքս երկէ կ'աներ, կ'ունճանար ծաղկալի
Խանդակաբ մայրական գուրգուրանքին տակ պաշտելի
Սէր, խիւղ, երգ, կեանքս կը խայտար շի ու շի
Արդեօք երս՞դ մ'եր քե պատրանք եղիկի...:

Ո՛ հ, աշտօր, անա՛ աշդ ցնորքի անցեալ յուշեր
Կը խոցեն սիրտս, կարծես զերթ տուր փուշեր...
Արդեօք վաղը, դու, ո՛վ Աստուած իմ հօր
Պահած է՞ս ինծի ջինջ արեւոտ արշալոյս մը քոսոր...:

Յ իշե Տէ՛ր, աստուանքի, շարժարանքի, տառապանքի քաժակը ըմպեցի
Կարբի՛լ առ կարբի՛լ դառնութեան շեղին փամեցի...
Եւ դեռ կա՞յ... շանք ու մտքի, փորձանք դժոխային *
Որ իմ գիտուս վրայ՝ անեղամոռունջ կասաղիօրէն տեղային...:

Ս րբէ, Տէ՛ր, քաւ ե ճակատագիրս անտանելի անիծուած,
Պանդուխտ քախտաւանիս գրա՛, սրբէ սեւ գիրը անյոյս...
Յոյսիս, իղձիս ջանքը բխրեղեայ, ա՛խ դեռ չի փշրուած,
Ո՞վ պիտի վառէ, ո՞վ, ըսէ՛, տէր իմ Աստուած, դու Յոյս...:

Գահիկ, 1929

Հ աշը... Մայր Հայաստանի զաւակն ե դիցազ հայկազեան
Որուն մեղրածուր սրտին վրայ կը խրտայ մանուկը Թորգոմեան,
Փիւնիկը պիտի մեծնայ արեւազեղ Մասիսի հովանիին տակը
Իրաւունքի, արդարութեան վրէժը լուծելու հայը...:

Ս. (գաճառար) ոսկի օրան, կարմիր երկինքը իր վերմակ,
Յաւիտեական ջահ աստղերը պիտի ցոլան վրան հիւնակ...
Ճանաչեցերու լոգանքին տակ կրակ ու բոց կտրած,
Վրէժ... վրէժ պիտի լուծէ իր նախնեաց գրաւը հազած...:

Յ առաջ... անխնայօրէն ջարդէ, փշրէ, քե որ մեծնաս հայ
Կայծակնացայ շանքերու պէս սոսիսաց վրայ խոյա՛
Միշիտն մը հայ նահատակներու արեւան փոխ վրէժը լուծէ...
Թշնամեաց փրած գահին վրայ յաղթանակի կարմիր դրօշը պարզէ:

Ը ստուերները մահու սարսափի մայր Հայաստանը պատած դարերով
Ա՛հ, շուտ պատու տեւ օղերը հեղեղեն վրէժի նեւերով...
Նեմեսիսի, Արամազդի, Վահագնի բոցավառ շուրջին տակը
Ահա՛ կը մեծնայ թիսանքը սոսիսներէն վրէժ լուծելու մանուկ Հայը

Գագա (Պաղեսիւն), 1918

ՊԱՅՔԱՐԸ

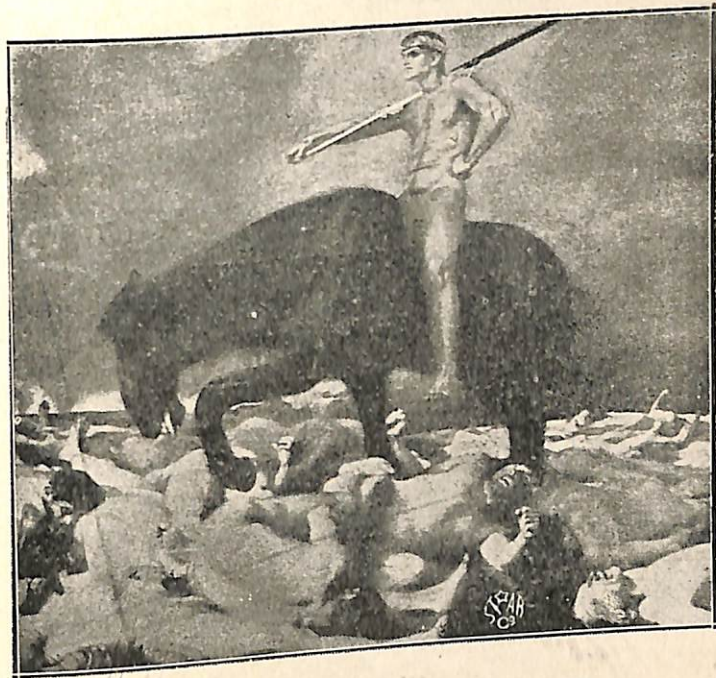
Մեծ եղեռնէն վերապրող խռիւ
Չէկիլէրցի հայրենակիցներուս

Պայաւրը... կռուելով պէտք է յաղթենք անոնց
Թե երբաք հիւսիս, հարաւ, արեւելք, արեւմուտք, ո՛ւր որ զաղթե՛ք
Ամերիկա, Եւրոպա, Անգլիա, Գաղիա, Ալժորվիշ, Բարիդ
Ո՛վ իմ հայրենակիցներս խռիւս Չէկիլէրցի կորիզ...:

Ա. խոշտան քաշ, անվախ եղիր կեանքի պայաւարին կաշին մէջ
Սոթքէ քաղուկներդ, մեռուկ կրկես, կեանքիդ քաջ մեկ էջ...
Հեւ ի հեւ, Տֆնաջան, մարտնչե՛, դարձե՛ մակասագիրդ,
Պողպատեայ նկատագրով շուսավառ դրօշմէ գիրդ...:

Յ. ոյսով, հաւաստով, սերով, արեւագեղ կեանքդ ողողի,
«Ես»իդ դեւ հրեշը, սերիդ սրբազան հուշին մէջ ընկղմե՛...
Սեր... Հայաստանի, հայրենեաց, ընտանեաց եւ ազգաց
Որուն համար ողջակեզներ տուիր, զոհներ սիրելեաց:

Ք. արերը տապալեցե՛ք միութեամբ, Հայաստանի վեհ սերունդ
Բահով, բրիչով, մուրճով, գրիչով... պայաւարե շինե՛ քոյնդ,
Ուր որ աշ ըլլաս, անտառ պահե՛ հայ անմահ անունդ
«Օտարին հացը քաւ, ջուրը՝ լեղի» կ'երգեն պուշեմները հայ սերունդ

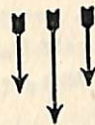

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԿԱՏՂԱԾ ԶԱՍՏՈՒԱԾԸ ԱՐԷՍ

Ա. ԲԱՐՍԵՍԻ ԿԱՅՈՒ ՕՐՐԱՆ, ՄԻ՛ մոռնա՛ր սրբայ մանուկը,
Վահագնի Լորսածագ արեւին ճակ պիտի մեծնայ փիւնիկը,
Ի՛ր անուանը զոհուող մեր ծնողներու սիրելիներուն
Փոխան, ան պիտի լուծէ ռոտներէն վրէ՛ժը հայերուն...:

Գ՝ ՈՍԿԵ ՄՆ ՂՈՒՔԻՆ, շէ գոռումը ֆաշիստներին,
«Սահման ֆաշաց գէն իւրեանց» կը շեփորեն վերապրողներուն...
Դիւցազնաբար պայքարեցան ազատութեան զոհի խնդիր
Քաշի՛ դու աղ ռանվիրայ հայ. եղիր վրէ՛ժի դրօշակիր...:

Ը՝ ԱՏՈՅԻԿԵԱՆ ԱՌԱՄՖԻՆՈՒՔԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆԻՂՆ ՍՐՔԱԳԱՆ
Սիրոյ դեմ շարժանք, ռոտին անգուր վրէ՛ժի շանքը...
Ու վերապրող հայերուն աններելի ոգի Նեմեսիսի նման
Ձեկկիկեցի հայրենակիցներս երգեցի ձեզ, վրէ՛ժի Պայքարը...:

ՄԱՀՈՒ ՈՒՐՈՒՄԵԿԱՆԸ

Հիւանդ մեռնող և ողջնողներու

Մահու ուրուականը... ա՛հ, դո՛ւն ես, դաժան ռիւերիւմ,
Տե՛ր ողորմեա, տե՛ր ողորմեա, տե՛ր ողորմեա.
Ե՛կ մօտեցի՛ր ինձ, չեմ սուկար, հետք պիտի պայքարիմ,
Բեզի ապստինած եմ, հասի՛ր, ո՛վ վրեժխնդիր եհովա...:

Մուկա՛ ինձմե, մա՛հ, չերմութեան մեջը, կրակի հնոց,
Յեսանասուր մահիկե մանգաղի շեղքը պողպատեայ.
Կ'այրեմ, կը լափեմ ժանիֆներովս կայծակնացայ ու բոց
Անգութ, դահի՛ն մահ, ես արոյրե կմախք մ'եմ անահ...:

Անդրաշխարհային սարսափները, կրակ ու բոց դժոխի
Ու արհալուքեան բարեկերպ, բարեխնամ բարեւարներուն,
Ահ, ամենք Տեսայ ես. ես կեանք կ'ուզեմ յոյսի, յոյսի, ծաղիկի
Մահ, սուկա՛ ինձմե, ես ոգին եմ հայ դիւցազներուն:

Կեանքս զարեան ֆաղր երազներով առջուն
Ու հրաշքը կենսաբոյր, սէր ի սրտիս ջանարի,
Զարչարանի. ճառապանքի բաժակը ֆամեցի լեցուն
Մահ, սուկա՛ ինձմե, ես կասողի գինով մ'եմ ամենի:

Որոտումներդ կայծակնացայ կրակ ու բոց կեանքե այրոյ
Իմ արոյրե կմախք... չեմ կարող բոցալառել.
Ոչ ալ զանկս վաթորկայոյդ, կարող ե կտել մանգաղը հնձող
Մահ, սուկա՛ ինձմե, զիս չես կարող դու աշրել...:

Մահերգդ հիւծուած կեանքերու զարեան ու ճիւղ
Զե կարող սիրս դողացնել մոլեգին քո ճաշածքը,
Եհովային բոց մը, շանք մը առի վրէժ լուծելու ֆեզմե դաժան
Մահ, մի՛ մօտեմար ինձ, ես ինքս եմ մահու ուրուականը...:

Տիբերիա (Պաղեսթին), 1947

★ ★ ★

ՆՈՒՈՆԸ

Փոքրիկ Գրիգոր Եսգուպեանի

Ո՞ր ոկոնը... Տե՛ր պարսիկացան, ծաղիկ կենաց,
Մի՛ հնձեր, բող անի, ուռնանայ, դեռ չե բացուած.
Ծիլ արձակէ, բոյրով բոյրով ծիլ, ծաղիկ բողբոջը,
Մի՛ հնձեր, ա՛հ, մանգաղովդ, դեռափթիք կոկոնը:

Ո՞ր գետիկ արեգի շողով, շառալ ջողով, եղեմով,
Կեանք տու անոր, կեանք մը վարդի բուրումնաւէ.
Փոքրնազարդ բող ծիլ անմահական շունչի շողով
Արշալոյսի գով գեփիւռով կեանք տու արփաւէ:

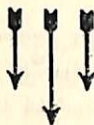
Անանչազեղ դրախտին մէջ, աշխարհ-պարէսզի,
Թող ան ալ ծաղկի, ընծիւղի, փայլի շառաւիղ.
Գարնան ծաղիկներուն հետ երփներփեան փառքը բեզիշ,
Թոյր ու բոյր սփռէ շուրջը, երգողաց տալիս:

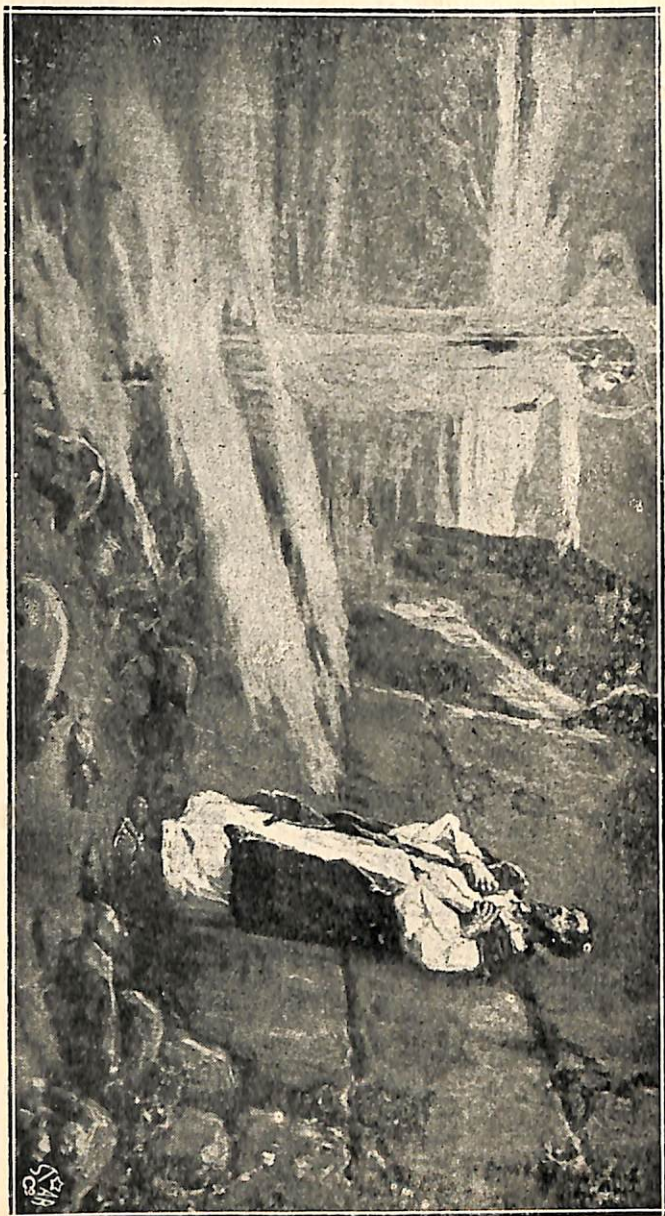
Որոտմիւս սարսափէն կոկոնին սիրտն է դողափար,
Գրութիւն, Տէ՛ր, ծիւղ, ընծիւղը մի՛ ըներ շանքափար
Չով զեփիւռդ փչէ՛ կեանք տուր չրլայ խորհակափար,
Շուշանափայլ նանանչներով շաղ տուր ցողունին դալար:

Շայիր նրան, զաւրգաւրա՛, բարեւեր Տէ՛ր պանապան,
Անմահական շունչդ փչէ, գլխահակ է ծաղիկը.
Անոր շուրջը սոխակները սէր պիտի երգեն քո անուան,
Տէ՛ր պարսիգպան, ա՛ն, գրա՛ զոնէ պուէտ-սոխակը:

Ըսուերը սեւ դաժան փառաւէ, ցոյա սիրոյ կայծ,
Թող արեւիկ շաղով շողով լոգանք առնէ բողբոջը.
Ասղերէդ բոց մը, լուսինէդ ցոյ մը, ո՛վ Աստուած,
Թող ծիւ ծաղկի ընծիւղը, ա՛ն, կեանքն է այդ Կոկոնը:

Խաթարիս (Գահիրէ), 1931

ՅՈՒԴԱ

Հայոց մասնիչներուն

«Յ ուղա... անիծուած, համբուրելով կը մասնէս զիս»
«Երեսուն արծաթի տէր, զիս ի մահ Հերովդէսին կը զոհես»
Այսպէս պողոտայի անմահ ռանկիրան Քրիստոս Նազովրեցին,
Քրիստոնէութեան ջահակիրը, մասնիչ Յուդայի երեսին:

Ո բառումն մերկածուփ, շանբազոռ, քնդաց մահու հրաւեր,
Դողգորային ժայռը պատեցաւ, արեւը մարեցաւ մքնեց աշխարհը.
Յուդա... ի տես զոհին, հրեղէն ձեռքը, որ կը պողար.—
Անիծեա՛լ ըլլաս, — ու ան խղին խայրէն եղաւ խելագար:

Ի իւրեցին արիւնհոտ հակէին շուրջը, փշուկայի անցուցին,
Պոս մը ջուր խնդրեց խաչեալը, թրու բացաւ խնցուցին.
Սուրբ, նեւեր, սուլիմներ, անբիծ սիրտը, կողը խրեցին,
Խաչեալ Աստուածորդիին, արիւնը շիր առ շիր խմեցին:

Դ զրդաց աշխարհը, երկրորդ օրուն իսկ առաւօտուն,
Մահը մահուամբ յաղթուեցաւ, յարեաւ Յիսուս լուսնազուն.
Մասնիչ Յուդան, դահին Հերովդէսը, սոսկացին ի տես լոյսին
Որուն արիւնով ծաղիկ բուսաւ, վերբերէն արեւոյտը կը ցայտն:

Ս. բարաք, խորհրդանիշը հայոց ծննդեան ու խաչելութեան,
Համբուրելով, ծնած հայ մանուկը. մասնեցին Հերովդէս ոտխին,
Խղինի խայրէն չէ՞ս դողար, անգութ, նեղ, մասնիչ Եւրոպա
Վանագնի արեւին տակ հայ փիւնիկը վրէժ կը խլրայ, ո՛վ Յուդա:

ՄՏԱՄԻՈՒ ԵՂԵՌՆԻ ԴԱՂԱԿԸ

(Հասուածներ)

Պոյսոյ ամեն մի բոլորը մի ճիւղ է, ամեն
մի բաղամասը՝ սառած մի տաճար, ամեն
մի փողոցը՝ ոճիւրների մի յիշատակ:
Երկրագնդի այս հողամասը չի ե տնով
եւ սարսուռով, դիակներով: Ամեն մի
խառը մի վերք է, եւ ամեն մի ծառը՝
մարդկային արիւնի խնդրած երակ-
ների մի կոյս:

ԿՈՍՏԱՆ ԶՈՐԵԱՆ

Սամբոյ քաղաք, հազարամիւսան գաղանների ո՛րք,
Եօք բլուրների ուներին չո՛ւած դու անկուտ հրէ,
Մարդ-Ասուածների եւ հանճարների դու ապանդանոց.
Եղեռնի՛ ոսան, ուր դարե՛ր ամբողջ, իծերն են ձգնել:
Սամբոյ քաղաք, անիծուած լինիս, հայու անէծքով,
Եւ մի օր գեսնի փոռու մէջ քաւալ գան ու կորնչին,
Անիծաւաղախ ապարաններիդ որմերն անալի...
Ու մի խօլ մերիկ, իր արդարադատ ու լայն թւերով,
Քշի՛ քշի՛ դէպի անդո՛ւնդը մահուան ու մոռացումին:
Սաքոյ քաղաք, Սամբոյ քաղաք, անիծուած լինիս,
Եղերակարկառ միմարէքներիդ սիւլեթներն անխօս,
Որ երկնի՛ դէմ ցցուել են ինչպէս մուր հարցանիւթեր.
Եւ ամպերի հետ ասես դաւադրում են մարդկութեան դէմ:
Անիծուած լինիս Բո ջրե՛րն արնոտ, երկինքդ կապար.
Անիծուած լինիս Բո վաղոցներդ, ամբողջ վաւառ,
Որ ոչինչ գիտէ բացի ջարդելուց եւ աւերելուց,
Որ դահիճների ոտներն է լիզում հնազանդ ժամ պէս,
Ու անմեղներին բզօնում է, երբ անդօր են նստում:

«Կարմիր հունձքը»

Ա. ԵԱՌ

ՆԱՐՈՏԸ

Երազանքիս դիցուհիք

Ն արօք... պիտի հիւսեմ, վե՛ն հակասիդ ծաղիկներով կնոյ,
Վարդ, մանիւշակ, շահաբակ, շահոքում, շուշանաճաղիկ.
Սիրոյ արեւը պայծառ, պիտի շողայ քեզի ըղձանոյ,
Ասուածային սէ՛ր, բոյր, բոյր սփռելով, Երազանքիս դիցուհիք:

Ա. բալոյսներու լոյսով, յոյսով դեռ կ'սպասեմ քեզի,
Երազանքիս Նիլին ափունքը, արօքիս ցողերով զեղուն.
Դիւթիչ լուսնկայի ցայլալոյսով, վէ՛կէտուն ծովը երազի,
Դեռ կը լողա՞ս, կ'սպասեմ քեզ դիցուհի իմ տապալուն:

Բ ազարդ ծովն ծիածան, ոսկեփայլ վառ աստղերու օսկ
Բուտ, շափաղայ, շողակ, կարկենան, զմրուխ կը փայլի.
Ես չեմ ուզեր աղամանդ, գոռոգ սնափառութեան անյասակ,
Առաքինութեան ծիրանիդ հագիր, պանունուէ դուրս ելիր:

Օ րե՛ր ամիսներ ու տարիներ, դեռ պիտի՞ սպասեմ ձեզ երազելով,
Ցայլալոյսին հանանչներով կոհակափայլ Նիլին մօտ.
Տրոփումներով արօք սէր, քնար ջութակ ամբողջ,
Ո՛վ «Երազանքիս Նիլի աղջիկ...» սիրող սիրտ է քեզ կարօտ:

Տ ենչանքով վառուած եմ, հուրի՛ս, կ'սպասեմ քեզի ցայգուն
Երազանքիս Նիլի ափունքը, յորդ ու ջինջ ալիքներու յասակէն.
Նկարագրիդ պատմութեանով, չեմ ուզեր աղամանդներ սին, փայլուն,
Շուտ դուրս ելիր, հառազայթէ վրաս աչքերովդ մեղեքսկէն:

Ճ զգլխի վարդ այտերուդ նեկսարը սէր, զիս պիտի դիւթէ,
 Եւ ազանքիս դիցունին, սոխակի պէս պիտի երգեմ սիրոյդ առաւօտը,
 Չեմ ուզեր շափիւղայ, Եւայի պատմունամը բաւ է, սէրդ անկե՞ղծ է,
 Քեզի պիտի հիւսեմ զեղօն, սէր անմահութեան սիրոյ մարտը:

Նիշի ափունքը Կեզիրէ (Դահիրէ), 1927

★ ★ ★

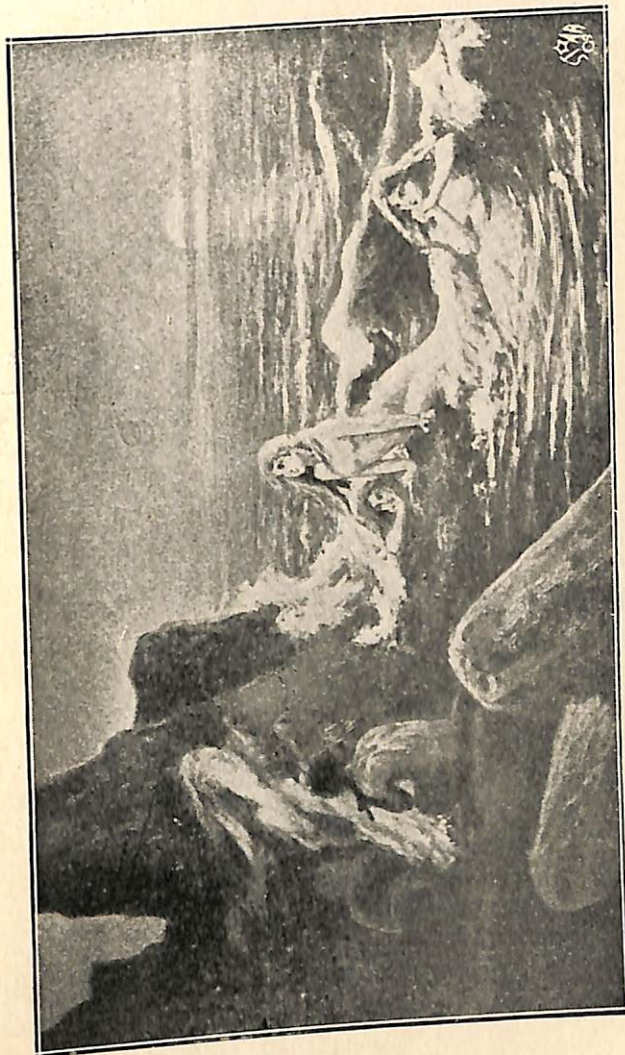
ՍԻՐՈՎԴ ԳԻՆՈՎՅԱՆ

Սիրովդ անոյժ գինովցայ,
 Սիրուն աղջիկ «ջնարիկ...»
 Երբ որ քեզ տեսայ,
 Անցար իմ մօտիկ:

Աչքերուս բոցով նայեցար
 Աչքերովդ հուր կայծակ,
 Երբ ինձ հանդիպեցար,
 Ճամբան միս միմակ:

Սիրովդ, ա՛ն, այրեցայ,
 Ա՛խ, ինչո՞ւ համար,
 Հոգիս քեզ կուլայ
 Եղայ սիրահար:

Սիրովդ անոյժ գինովցայ
 Այտերէդ կարմիր նեկսար,
 Ըմպեցի սէր արբեցայ
 Սիրսս եղաւ դողահար:

Վարդի բայրէկ արբեցայ,
Սոխակի պէս սէրդ երգեցի,
Սէր անուշ անմահ
Գեղօններ բեզ հիւսեցի:

Սէրդ, աւիւն ներշնչուեցայ,
Կարծես պուշտ սողանդով,
Թեւ առի բարձրացայ
Սիրով նեկսարով զինով:

Սիրովդ անոյշ զինովցայ,
Սէրս անկեղծ աստուածային,
Երբ որ բեզ ժպտուն տեսայ,
Ճամբան առտուն, արշալոյսին:

Տառապակոծ կեանքիս վրայ
Շողացիր իբրեւ արեւ,
Շիկահեր դիցունիս լուսնկայ
Երբ տուիր ինձ բարեւ:

Արեւը արդեօք նախանձեցա՞ւ,
Երբ բեզի արեւ ըսի,
Ազուր ծաղիկ մը լացա՞ւ
Երբ թոյրդ, բոյրդ երգեցի:

Սրանց բեզ սիրեցի,
Դու ալ ինձ ասա՛.
Սէր ունի՞ս ինձի,
Ես սիրովդ զինովցայ:

Քահիրէ, 1929

Ե ի՞նչ... քէ սիրովդ արեցած մի գուսաներգակ
Հէ՛հ տղայ մը կայ անայ, սէրդ ամոռ ջութակ,
Գեղօններ հիւսող, ծաղկապանծ կեանքիդ անոյ լեւակ
«Ջնարիկ» ծաղիկ բոյրովդ սիրեցի հոգիովս համակ,
Ու երազեցի քեզ, սէրիս, յոյսիս արեւոյսը դու նշուէ,
Այսօր սիրավառ սիրող սիրս, բու «ոսկի սիրդ» կը յիշէ:

Ի բիւռան երբ արեւի աղօս հանանչներ մարին
Խոր խորհող մարդիկ, գործելէն երբ յոգնած նիհնեն.
Ես օր մը հանգիստ չունիմ, մէջը այս աշխարհին,
Անուշներու ովկիանին, մէջը սուգուած աննունին,
Ջարբօնիս պանուն երբ տեսնեմ լուսինը նշուէ
Ա՛հ, իմ լացող աչքերս, սիրավառ աչքերդ կը յիշէ:

Շ ուշան, մանուշակ, անբիծ յաւիթ, ճանոհում,
Երբ տեսնեմ աղուոր ծաղիկներ, պարտէզը ման գամ,
Սիրող սիրս կը տնօնէ ու կ'ողբայ հոգիս,
Երբ ծաղիկներու մէջ դու չկաս, բնայտ սիրունիս.
Սոխակի պէս արեցած, ծաղկապանծ բոյրէդ նուշէ,
Սէր գարուն դալայող ձայնս, ջինջ ձայնդ կը յիշէ:

Է ակն Ասուած սէր, սիրող սրտին անկեղծ սայ յոյս,
Կը տենչաւ նպասակիդ համար որ ունիս յոյս,
Երբ «ոսկի սրտիդ» խորանը վառես աղօթի ջանքով
Եկեղեցի քէ տանար, ուխտի երթաս Կիւսակի օրով,
Ես ալ ուխտ մը ունիմ, տա՛նք քեզ գորով, սէրս անուշ է,
«Ջնարիկ» աղջիկ, աղօթիդ մէջ դու ալ զիս յիշէ:

Դահլիճ, 1930

Ծ աղիկ... ծաղկապանծ անոյ ծաղիկներու քաղահի,
Շնորհալի օրհորդ, բնայտ դժոյ դիցունի.
Ջգլիկ վարդ բաղքանուտ սիրով սիրեցի,
Ասղիկի պէս սիրոյ դից, անկեղծօրէն պաշտեցի:

Յ սուպի պէս պիտի մարի բոցը վառվառն աչքերիդ,
Շողը դէմքիդ, փայլը կեանքիդ, հեշտանքիդ.
Մի՛ շփանար, բոյրդ, բոյրդ, սիրոյ պտուղը լանջիդ,
Շուտ կը բուսնի կանանչներ «ջնարիկ» հասակիդ:

Ղ օղանչէ սիրասուն, ջինջ, ներշնչանք, վէճվէտն,
Մի հպարտանար, շուտ կը մարի ձայնդ բութակի փայլուն.
Ինչպէս մարած է հեշտաւեր կղերպարարին փառքը անուն,
Միակ սէրդ որ պիտի երգեմ անտեսանելով քո տնուն:

Ի րանդ, բոյրդ անուշ, կեանքի քնկեր քեզ քնքերի.
Գուսաներգակ պուշի պէս բնարանար՝ սէրդ երգեցի.
Մի՛ շփանար, իմ «ջնարիկ», սրտիդ սկիւնէն քմայեցի,
Ծծեցի սիրոյ նեկար, անկեղծօրէն հոգիս զինովցուցի:

Պ անաչ, կարմիր, վարդ, ճանոհում բաղքանուտ
Սէրիդ բոցով, վարդի վուշով... չվարաւորես զիս, գգնչ,
Մի՛ երազեք իշխում, պալատ, կեղծաւորներ խաբուսիկ,
Երազելով կը քառամիս վերջը, իբրեւ բացուած ծաղիկ:

Ղ սուտերին մէջ ինքնահաւանութեան ծաղիկներ անբոյր,
Շփաղաւորեմք կ'անին անբոյր գերք ձիւնածաղիկ.
Անկեղծին սիրքը քաղար է, ո՛վ սիրոյ սերմ ունի անուշաբոյր,
Թող ան ցանէ, ծիլ կ'արձակէ, սիրոյ անբիծ սէր ծաղիկ:

Դահլիճ, 1931

Երգեմք ջութակս սիրասուն... անմահ,
Կեանքս ե համայն,
Տառապանք, վրեժ, սեր անհուն.
Կարօք ե քո երգերուն:

Երգեմք քնարս սիրասուն քովիս,
Դիցունի իմ դիւրիս.
Ոսկիաց դիւր քեզ քեզեմք կայծ ու քոց,
Հոգիս ե հեղ:

Երգեմք, գաղափարիս շարք քոքոցեմք,
Իսկապէս ժայռք եղեմք.
Չար ոսկիաց քնարանք հրեղ անանուն,
Վրեժ քոքոցեմք գլուխուն:

Երգեմք վրեժ, միշտն մը սուրբ մարտնչաց յիշատակին
Նահատակներուն սուրբ հոգոց.
Վրեժ, սրեան քոք-վրեժ աստուածային,
Հայաստանի նոր սերունդին:

Երգեմք ասեղանքան դիւր վրեժ քոքոցեմք,
Ոչ կարիս մը արցունք.
Բոքեմք դահիճ ոսկիներուն միւսողներ,
Իմ վրեժի նոր երգեր:

Երգեմք հայրենիք, վրեժ, սեր սիրասուն,
Վրեժայրդ անկեղծ սրերուն.
Հիւսնեմք գեղօն գուսաներգակ սիւսիս,
Բոյրով, քոյրով ծաղիկի:

Երգեմք հաւաստով սիրոյ, յոյսի, յոյսի,
Վաղուան արշալոյսի.
Սիրոյ դիւր շարքանք, վրեժայրդ անկեղծ սրերուն,
Երգեմք ջութակս սիրասուն:

Դահլիճ, 1934

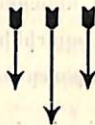
Շամ էլ Նէսիմ, ի՛նչ մագիչ, դիւրակուն օր,
Ցայգալոյսի լուսնագին, Ապողոնի գիրկին մէջ հմայով,
Յորդ ու վնիս, կարկաշատն օրհնուած Նիլի Ասուծոյ,
Այդ յաւերժանաւունքի աղջիկ-պարիկը,
Որ կը փայլի բուրգերու, Փարաւոններու, Կիւպարայի:
Արեւագեղ առասպելական էակաց վրայ,
Անա՛ կը ծագի, այսերէն վարդ Քուրբ բացուելով,
Ոսկի արեւին մէջէն սիրոյ նեկսար կը ցօղէ,
Իր լուսայրդ աստղավառ սիւններէն,
Նեղոսի պաղպաղուն, արծաթ ալիքներուն պէս վէտէտուն
Շամ էլ Նէսիմի պարիկը
Իր խախտանքի սօնակասարներուն կը սփռէ:
Շամ էլ Նէսիմ, ի՛նչ զգլխիչ օր,
Արեւուն շողին տակ, իլիմնի ծառին տով,
Իլիմնի պարսեղին մէջ բուրումնաւէտ, դաւարագեղ,
«Սպասումիս հուրին» պէս կը սպասեմ,
Որ պիտի գար Շամ էլ Նէսիմի պարիկին սիւնէն,
Հեռանքի, պարսեղի, սիրոյ նեկսար ծծելու:

Շամ էլ Նէսիմ, աստուածային օր,
Սոխակներ, արագիւններ, քոչուններ,
Սէր սիրոյ անմահութեան երգը կը դալալայեն
Ի սեւ արմաւենեաց, պուրակներու բաւոսիքին ծոցը,

Ձոյգ սիրահարներու սիրաբանութեան,
Որոնք շիթ առ շիթ կը ծծեն աղանձիներու պէս,
Շրթ-Շրթանց... սիրոյ նեկսարք,
Շամ էլ Նէսիմի պարիկին սիրայորդ ասինքէն հոսած :

Շամ էլ Նէսիմ, այսօր հոգիս զինով է,
Սիրոյ պարիկին սիրոյ նեկսարով, ու կը սպասեմ իմ հուրիին,
Ահա ան է կուգայ, իմ «ջնարիկ» հուրիին,
Ճամբայ բացէ՛ք, ծաղիկներ, անոր թոյրն ու թոյրը զգլխիչ է,
Քան աշխարհի եղեմական ծաղիկները, ճամբայ բացէ՛ք,
Անոր աչքերէն վառվռուն արեւ պիտի շողայ կեանքիս,
Ու ոսկեգիսակ, վէճվէտուն մազերէն՝ ցօղ ու ցոլ՝ արիս,
Ճամբայ բացէ՛ք «սպասումիս հուրիին», անոր սերը բաղր է,
Աւելի բաղր է, զգլխիչ, դիւքիչ է սիրածիս սէր նեկսարք,
Քան Շամ էլ Նէսիմի պարիկը :

Կիզե, 1928

ԹՈՂ ԵՐԱՋԵՄ ԵՍ

ԹՈՂՈՂ ՍՈՒՅԱԿԻՆԵ

Քեզ երազեցի սոխակ, քարի լոյս.

Երգիչ կեանքիս արշալոյս.

Դադափարիս ջահին լոյս,

Հաւասքիս սիրոյ յոյս.

Սերիս քաժակը լեցուցի,

Քեզ երազեցի :

Բոյնիս համար երգող սեր-սոխակ,

Առանց նայելու ուրիշ թռչնակ.

Անկեղծ սերիս ֆնարերգակ,

Դաշլաշլող հետս ներդաշնակ.

Կորեակ ցանեցի,

Քեզ երազեցի :

Եկ իմ սիրասուն սոխակ.

Դեղօններուն ֆնարերգակ.

Անգղներ կան ուսող դիակ,

Մի՛ թռչիր, եկ իմ վանդակ.

Վարդ դարպասեցի,

Քեզ երազեցի :

Յայգալոյսին ասդի ծագուն,

Արշալոյսին զարթոնքիս պահուն.

Մորփեռսին զիրիշ անհուն.

Չայնը լսեցի քո սիրուն.

Սերդ անոյշ երգեցի,

Քեզ երազեցի :

Համբան անցայ ծաղիկին վրայ:

Ուր որ գացի դեմքի տեսայ.

Արդեօք պատժեմք սերեդ կուրցայ.

Ո՞ւր կը թռչիս դու հիմա.

Սերիս քաժակը քափեցի.

Բեզ երազեցի:

Պարեզիս մեջը վարդին վրայ,

Ահա սոխակ մը եւս տեսայ...

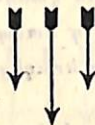
Անոր դեմքին սեր-լոյս կը շողայ.

Պիտ երազեմ անոր հիմայ:

Այլ մոռցայ ինչ.

Թող երազեմ ես:

Գահիրե, 1931

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0350692

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԱՊԱԳԱՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼԻՔ ԳՈՐԾԵՐԸ

1. — ԹԱՓԱՌԱՇՐՋԻԿ ՀԱՅԸ — ՔԱԼԷ ԴԷՊԻ ԿՈԱՊԱՇՏՈՒԹԻՒՆ (ԱՐՁԱԿ)
2. — ՔԵՐԹՈՒԱՇՆԵՐ ԵՒ ՔԱՌԵԱԿՆԵՐ (ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ԵՒ ՍԻՐՈՅ)
3. — ՅԵՂԻՆ ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ ԳՈՂԳՈԹԱՆԵՐԸ (ՀԱՌԱՔԱՇՈՅ)
4. — ՎՐԵԺԻՆԴԻՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ՀԱՅՈՒՂԻՆ (ՄԵԾ ՎԷՊ)
5. — ՋՈՒՐՈՎ ՄԿՐՏՈՒԱԾ ԹՇՈՒԱՌՈՒՂԻՆ ՋՈՒՐԸ ՏԱՐԱՒ (ՎԷՊ)
6. — ԳԻՆՈՎ ԱՄՈՒՍՆՈՅՆ ԱՌԱՔԻՆԻ ԿԻՆԸ (ՎԷՊ)
7. — ԻՆՔՆԱՀԱՒԱՆ ՈՒ ՇՓԱՅԱԾ ԱՂՋԻԿԸ (ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ ՎԷՊ)
8. — ՀԱՅ ԶԱՐԶԱՐԱՆՔԻ ՄԱՐՄՆԱՅՈՒՄԸ (ԹԱՏԵՐԳՈՒԹԻՒՆ)
9. — ԱՆԿԵՂԾ ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐՈՒՆ ՆԱԹԱՆՁՈՏ ԹՇՆԱՄԵՆԵՐԸ (ՎԷՊ)

ԳԻՆ Ե.Դ. 13, ԳԱՂ. ՖՐ. 18, ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ 3 ՇԻԼԻՆ

ԴԻՍԻՆԻ ԻՆԳԻՆԵԱԿԻՆ.—

ARTIN MORALIAN

Sekket Elouet Darb Moustafa, No. 3

Chara Farouk

LE CAIRE (Egypte)

891.99

Մ-89